

Riksdagens protokoll

1988/89:121

Protokoll
1988/89:121

25 maj 1989

Debatter m. m.

Torsdagen den 25 maj

Valutaregleringen	6
Planering och anslag för det militära försvaret, m.m.	16
Legitimation för vissa kiropraktorer, m.m.	66
Socialstyrelsens framtida roll	81

Avgjorda ärenden

Torsdagen den 25 maj

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1988/89:AU20 Regionala skyddsombud	3
--	---

Konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU34 Sekretesskyddet för uppgifter i tillsynsärenden m.m.	3
---	---

Justitieutskottets betänkanden

1988/89:JuU21 Säkerhetspolisen (SÄK)	3
1988/89:JuU23 Hovrättsfrågor m.m.	4

Lagutskottets betänkande

1988/89:LU34 Upphovsrätt och datorprogram	5
---	---

Jordbruksutskottets betänkande

1988/89:JoU19 Ändring i bilavgaslagen, m.m.	5
--	---

Konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU38 Sekretesskydd för uppgifter i bibliotekens låntagar- register	6
---	---

Försvarsutskottets betänkanden

1988/89:FöU15 Försäljning av statens aktier i Swedair AB	6
1988/89:FöU17 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	6

Prot. 1988/89:121	<i>Kulturutskottets betänkande</i> 1988/89:KrU24 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	6
	<i>Finansutskottets betänkande</i> 1988/89:FiU32 Valutaregleringen	6
	<i>Försvarsutskottets betänkande</i> 1988/89:FöU14 Planering och anslag för det militära försvaret, m.m.	15

Torsdagen den 25 maj

Kl. 13.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 17 maj.

2 § Företogs till avgörande arbetsmarknadsutskottets betänkande 1988/89:AU20, konstitutionsutskottets betänkande 1988/89:KU34, justitieutskottets betänkanden 1988/89:JuU21 och JuU23, lagutskottets betänkande 1988/89:LU34 samt jordbruksutskottets betänkande 1988/89:JoU19 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 120).

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 20

Mom. 1 (tilläggsdirektiv till arbetsmiljökommissionen)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 59 för reservation 1 av Anders G Högmark m.fl.

Mom. 2 (regionala skyddsombud)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Anders G Högmark m.fl. – bifölls med acklamation.

Konstitutionsutskottets betänkande 34

Mom. 1 (sekretessen för uppgifter i tillsynsärenden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Birgit Friggebo och Ylva Annerstedt – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (information m.m. om den nya lagstiftningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Birgit Friggebo m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 21

Mom. 4 (samråd angående riktlinjer)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 40 för reservation 1 av Berith Eriksson och Kent Lundgren.

Mom. 6 (säkerhetspolischefen)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 59 för reservation 2 av Jerry Martinger m.fl.

Mom. 7 (sammansättningen av rikspolisstyrelsens styrelse)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 38 för reservation 3 av Berith Eriksson och Kent Lundgren.

Mom. 9 (granskningskansli m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Jerry Martinger m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (inrättande av en SÄK-nämnd m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 40 för reservation 5 av Berith Eriksson och Kent Lundgren.

Mom. 14 (informella kontakter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Jerry Martinger m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 23

Mom. 4 (antalet nämndemän i tingsrätt m.m.)

Först biträddes reservation 1 av Jerry Martinger m.fl. med 92 röster mot 36 för reservation 2 av Anders Svärd och Kjell Ericsson. 178 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 191 röster mot 79 för reservation 1 av Jerry Martinger m.fl. 37 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (mandattidens längd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Jerry Martinger m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (minskning av antalet lagfarna domare i vissa fall)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Kent Lundgren – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (antalet lagfarna ledamöter i hovrätt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Jerry Martinger m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande 34

Mom. 3 (utlåning m.m. av datorprogram)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 19 för reservationen av Elisabeth Persson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande 19

Mom. 1 (förslaget till lag om ändring i bilavgaslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 61 för reservation 1 av Sven Eric Lorentzon m.fl.

Mom. 3 (konkurrensbegränsningar på reservdelsmarknaden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 2 av Sven Eric Lorentzon m.fl., *dels* reservation 3 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (förslaget till lag om ändring i terrängkörningslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (barmarkskörning på kalvfjället och i våtmarker)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (dispensmöjligheter för handikappade)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 38 för reservation 6 av Lennart Brunander och Karin Starrin.

Mom. 9 (kartläggning av efterlevnaden av terrängkörningslagens regler)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Bengt Rosén och Anders Castberger – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (avgaskrav för lastbilar och bussar)

Först biträdades reservation 8 av Bengt Rosén och Anders Castberger med 34 röster mot 20 för reservation 10 av Åsa Domeij. 252 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 9 av Lennart Brunander m.fl. – som ställdes mot reservation 8 av Bengt Rosén och Anders Castberger – genom uppresning.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 198 röster mot 76 för reservation 9 av Lennart Brunander m.fl. 32 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 12 (begränsning av partikelutsläpp)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Prot. 1988/89:121
25 maj 1989

Valutaregleringen

Mom. 13 (rening av dieslavgaser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Bengt Rosén m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (miljövänliga motorer och drivmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Bengt Rosén m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (redovisning av åtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Lennart Brunander och Karin Starrin – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (internationellt samarbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Lennart Brunander och Karin Starrin – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

3 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU38 Sekretesskydd för uppgifter i bibliotekens låntagarregister (prop. 1988/89:67),

försvarsutskottets betänkanden

1988/89:FöU15 Försäljning av statens aktier i Swedair AB (prop. 1988/89:115),

1988/89:FöU17 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden och

kulturutskottets betänkande

1988/89:KrU24 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten hemställt.

4 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1988/89:FiU32 Valutaregleringen (prop. 1988/89:142).

Valutaregleringen

Anf. 1 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Riksdagen gav redan i mars klartecken för en fullständig avreglering av valutapolitiken. Man kunde då hoppas att vi med detta skulle slippa den årliga ritualen, den debatt vi brukar ha om den valutapolitiska lagstiftningen och huruvida den skall tillämpas ett år framåt. Men regeringen har återkommit med ännu en begäran att valutaregleringen skall förlängas

ytterligare ett år till halvårsskiftet 1990. En orsak är uppfattningen att avregleringen bör ske stegvis. Men vad det nu framför allt handlar om är att föreskrifter om statistikinsamling och skattekontroll övergångsvis skall hängas upp på den gamla valutalagstiftningen.

Det förtjänar då att påminnas om att en av de få saker valutakommittén för några år sedan var överens om var att valutaregleringen är avsedd som ett renodlat penningpolitiskt instrument och inte får användas t.ex. i syfte att utöva skattekontroll. Särskilt överraskande är att det finns andra partier som för ett år sedan var beredda att avskaffa valutaregleringen med endast en månads varsel; nu, när ändå mindre av valutaregleringen återstår, anses processen behöva ta betydligt längre tid i anspråk. Vi moderater vidhåller att återstoden av valutaregleringen bör avskaffas i ett enda slag senast den 30 juni i år, varför någon förlängning av valutaregleringen inte behövs.

Detta betyder inte att vi skulle anse att frågan om skattekontroll inte förtjänar uppmärksamhet. Men vi menar att den väg som regeringen – och därmed också finansutskottets majoritet – har valt är olämplig, man kan rent av säga farlig. Formkravet att vissa transaktioner måste gå genom svensk valutabank skapar en faktisk monopolsituation, som man i och för sig kan förstå att de svenska bankerna inte protesterar mot. Man måste konstatera att denna konkurrensbegränsning gentemot utländska banker är ett sätt att bibehålla eller, om man så vill, återinföra valutaregleringen via en bakväg. Det är uppenbart att det står i strid med den internationella utvecklingen mot fria kapitalrörelser och Sveriges behov av nära relationer till den europeiska gemenskapen. Samma invändningar måste resas mot uppfattningen, ståndpunkten i propositionen, att nuvarande högsta gräns på 3 000 kr. för utländsk kapitalförsäkringspremie måste kvarstå i avvaktan på pågående utredningsarbete på skatteområdet. En sådan ordning kan inte gärna accepteras av andra länder, som eftersträvar reciprocitet vid avregleringen av marknader för finansiella tjänster.

Enligt vår mening, som vi anger i motion och även i reservation till finansutskottets betänkande, bör skattekontrollen ordnas efter samma mönster som i Danmark, där medborgaren tillåts exempelvis öppna konto utomlands om den utländska banken kan utfärda intyg om kontoställning m.m. till de danska skattemyndigheterna. Om det går bra i ett annat högs katteland, Danmark, måste samma regel kunna tillämpas här i Sverige. Den skulle också kunna gälla för utländska försäkringsbolag. Arbetet med den slutliga utformningen av skattekontrollen bör bedrivas efter dessa riktlinjer. Om så blir fallet bör detta vara sista gången jag här i kammaren kräver ett avskaffande av valutaregleringen. Ingen skulle vara mer tacksam för det än jag själv.

Fru talman! Riksbanken har lovat att avregleringen skall genomföras så snart riksdagen har fattat sitt beslut om skattekontrollen. Jag skall därför inte utnyttja all den av mig från början avsedda tiden. Jag skall ta fasta på den snabbhet som riksbankschefen utlovar, inte minst i dagens tidningar, och i samma syfte nöja mig med att yrka bifall endast till reservation 2.

Anf. 2 LARS DE GEER (fp):

Fru talman! Valutaregleringens avskaffande är en mycket positiv tilldragelse. Från borgerligt håll har vi yrkat på detta under en lång tid. Man får därför betrakta dagens debatt mera som en del anmärkningar i kanten på det sätt på vilket regleringen avskaffas. Grundtonen bör dock vara positiv, eftersom valutaregleringen har överlevt sig själv och gjort en del skada genom att den har bibehållits alldeles för länge.

I propositionen föreslås att valutaregleringen förlängs till den 30 juni 1990 av statistiska skäl och skattekontrollskäl. I reservation 3 har vi föreslagit att förlängningen bara skall gälla till den 31 december 1989. Vi anser att såväl statistik som skattekontroll läggs upp per kalenderår. Detta stämmer även med tidpunkten eller perioden för deklarationers avlämnande. Det är svårt att tänka sig att man skall göra ett effektivt systembyte i statistiskt avseende och skattekontrollavseende vid ett halvårsskifte. Mot den bakgrunden har vi föreslagit att åtgärderna skall upphöra vid årsskiftet.

I reservation 9 opponerar vi oss mot att svenska banker skall ges monopol på alla affärer med utlandet. Valfrihet måste på sikt råda härvidlag. Utländska kreditinstitut måste få utnyttjas, bl.a. därför att de besitter en högre sakkunskap som rådgivare när man gör affärer med deras egna länder.

I reservationerna 7 och 12 hävdar vi att transaktioner med utlandet inte bör i förväg betraktas som suspekta. De bör kunna kontrolleras på samma sätt som alla andra transaktioner som den enskilde gör och som han skall redovisa i deklarationen. Bl.a. tycker vi att det är orimligt att alla transaktioner skall redovisas inför skattemyndigheterna. Det är väl egentligen fråga om inkomster av utdelningar och av räntor som hör hemma i deklarationerna. Det finns en mängd andra betalningar som inte alls har med sådant att göra. Varför skall de in i statistiken?

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 3, 7, 9 och 12.

Anf. 3 GUNNAR BJÖRK (c):

Fru talman! Riksdagen har tidigare fattat principbeslut om att valutaregleringen skall avvecklas. Det är min förhoppning att det är den sista förlängningen som äger rum nu och att vi sedan får den avvecklad ordentligt.

Jag skall bara i korta ordalag nämna något om reservation 5, där vi tar upp att vi tycker att det är angeläget att man snabbar på avvecklingen av återstoden av valutaregleringen och ser till att det arbetet sker snabbt och målmedvetet. Det har vi också framfört i vår motion. Vi säger där att målet bör vara att avvecklingen fortgår i sådan takt att valutaregleringen har avskaffats vid regleringsperiodens slut den 30 juni 1990. Detta är innehållet i reservation 5, som jag ber att få yrka bifall till.

Anf. 4 MAGGI MIKAELSSON (vpk):

Fru talman! Det blir en märklig debatt här i kammaran i dag, då riksdagen skall besluta om att förlänga valutaregleringen som egentligen håller på avskaffas. Det är också litet svårt att låta bli att säga något om den ekonomiska politiken i stort, eftersom allt detta hänger ihop. Såvitt jag förstår råder det total förvirring inför vilken ekonomisk politik som

regeringen vill föra och vilken den får gehör för. Jag tycker att den sammanfattning av den ekonomiska politiken som finns i det senaste numret av Från Riksdag & Departement är mycket talande. Först står förslagen i regeringens kompletteringsproposition, och sedan står socialdemokraternas förslag, och i den spalten är det en lång rad frågetecken. Det är väl en ganska bra beskrivning av den situation som råder.

Vad vilja socialdemokraterna? frågade en gång gamle August Palm. Det verkar finnas anledning att upprepa den frågan. Vad är det socialdemokraterna egentligen vill åstadkomma, och vems intressen är det som socialdemokraterna numera försvarar? Jag är helt på det klara med vad jag anser om det, men det skulle vara roligt om Arne Kjörnsberg kunde förklara vilka grupper som regeringen eller socialdemokraterna i riksdagen anser sig värna om.

En annan fråga som jag skulle vilja att Arne Kjörnsberg svarar på är om han anser att vi skall minska eller öka konsumtionen i samhället. Det verkar råda delade meningar även om den saken. Det hänger faktiskt ihop med valutaregleringen. Det handlar ju om avreglering, men i dag skall vi fatta beslut om en förlängning av valutaregleringen. Att avreglera valutamarknaden är ytterligare en eftergift åt kapitalet och ett bevis på hur regeringen mer och mer anpassar sig till marknadsekonomin.

En av kapitalismens centrala lagbundenheter är just att kapitalet söker sig dit där det kan ge största vinsten och att det ständigt måste söka nya marknader för att kunna växa. Nu har kapitalismen nått det stadiet att de inhemska marknaderna inte alls räcker till. I stället blir kapitalet transnationellt, och ägandet tas över av övernationella koncerner och storbolag. Transnationaliseringen för med sig ökad makt för de stora kapitalägarna, som också får ökade möjligheter att göra sig opåverkbara av politiska beslut och får ökade möjligheter att påverka Sveriges utrikesekonomiska ställning. Transnationaliseringen skärper också makten över de arbetande människorna, både inom de transnationella bolagen och när det gäller den ekonomiska utvecklingen i stort.

De liberaliseringar som har gjorts hittills har, tillsammans med den långvariga högkonjunkturen, visat vilka konsekvenser den här politiken får. Utlandsinvesteringarna ökar med en rasande fart. Bergen i Norge är visst snart en svensk stad om man ser till vilka som investerar, och Sveriges bytesbalans försämras.

Vid en av de utfrågningar som finansutskottet hade under våren fick vi ju också veta att det i första hand är räntor på lån i utrikes investeringar och utrikes tjänstehandel som orsakar den negativa bytesbalansen.

I finansutskottets betänkande, liksom i skatteutskottets yttrande till detta betänkande, tas problemet med skattekontroll upp. På s. 3 står det:

”En förutsättning för att avregleringen skall kunna fullföljas är dock, har riksdagen betonat, att en fullgod skattekontroll kan upprätthållas.”

I skatteutskottets yttrande sägs det att det i dag är uppenbara svårigheter att kontrollera en skattepliktig persons förvärv av skattepliktiga tillgångar utomlands.

Det innebär alltså, såvitt jag förstår, att när skattemyndigheterna får bättre kontrollmöjligheter kan valutaregleringen släppas helt fri. Arne Kjörnsberg, tror socialdemokraterna själva på det här? När skattemyndigheterna inte

klarar av att hålla ordning på fifflarna och skatteplanerarna i Sverige, hur i hela friden skall de klara av det när hela världen blir lekplats för det svenska kapitalet? Hade vi inte en hearing med finansministern i höstas där han beklagade sig över att skatteplanerarna alltid låg steget före lagstiftningen? Ge mig ett enda skäl till att jag skall tro att det blir bättre med den saken med friare kapitalrörelser!

Med en avreglering av valutamarknaden avhänder vi oss möjligheten att föra en självständig ekonomisk politik. Kapitalet skattar för vinsten i länder med lägre skatt än i Sverige men gör avdragen här hemma. Vad är det för bra med det? Och om vi hotar med restriktioner flyttar kapitalet utomlands. Personligen gör det mig inte så mycket om direktörerna bor i Schweiz, men jag tycker att det är slöseri att de vinster som svenska arbetare arbetat ihop skall medverka till att bolagen blir rika i utlandet, allra helst när det sker under ledning av en socialdemokratisk regering.

Vi i vpk vill i stället skärpa valutaregleringen. Vi vill använda de rika företagets vinster till investeringar i offentlig sektor och till regionala satsningar.

Med det anförda vill jag yrka bifall till reservation 1, som är gemensam för vpk och miljöpartiet.

Anf. 5 CARL FRICK (mp):

Fru talman! Att helt slopa valutaregleringen är en del av det nu intensiva arbetet med att anpassa Sverige till EG. Syftet med detta är att på sikt göra Sverige fullkomligt beroende av utlandet. De krafter i samhället som arbetar för detta är de konservativa, som känner ett starkt behov av att söka stöd för sina idéer nere på kontinenten där dessa krafter är starka.

I Sverige har vi börjat komma till insikt om att vi har väsentliga värden som vi måste värna. De värden som står på spel är våra överlevnadsmöjligheter. De hotas i en alltmer genomkommersialiserad värld, där snabba finansiella rörelser anses vara viktiga tillsammans med en ohämmad ekonomisk tillväxt utan hänsyn tagen till tillväxtens innehåll.

I EG-sammanhang talar man sig varm för fyra friheter – varors, kapital, tjänsters och människors frihet att röra sig fritt över gränserna. I dessa sammanhang talas det utomordentligt tyst om den kanske största frihetsfrågan av alla, nämligen den att man skall garanteras att kunna äta frisk och sund mat, att kunna andas frisk luft, att kunna dricka rent vatten, att inte ständigt behöva oroas av vad man äter eller vad man ger sina barn att äta, att inte hela tiden behöva oroas om ens barn och barnbarn skall kunna få en dräglig tillvaro i en värld som försmutsas i en förfärande fart.

Inom EG har man inte alls samma syn som vi i Sverige när det gäller dessa centrala frihetsfrågor, eftersom friheterna mera är av penningmässig art. Vi ser i dag en omfattande utvandring av svenskt kapital till kontinenten, och det kan tolkas så att de som har kapital drar sig dit där de upplever att de kan få arbeta fritt och ostört, bortom besvärande opinioner som kräver ett ansvarsfullt handlande av alla, ett ansvar bortom avkastning, ränteterminer och optioner. Vi inom miljöpartiet de gröna anser inte att vi i tider som dessa kan avhända oss instrument som gör det möjligt för oss att handla självständigt.

I en framtid då miljöfrågornas allvar har insetts på en mycket bredare politisk bas i Europa och när de på allvar har börjat åtgärdas, kan det vara möjligt att diskutera helt fria kapitalrörelser. En bra början vore att man i samband med internationella investeringar krävde miljökonsekvensbeskrivningar av projekt. Riksbanken borde ha ekologisk expertis för bedömning och rätt att avslå kapitalexport till miljövidriga investeringar.

Den framlagda propositionen är bra ur den synpunkten att den innebär att valutaregleringen skall förlängas ett år. Denna tidsfrist borde användas till eftertanke som leder till att vi hanterar vår framtid och våra relationer med utlandet med större varsamhet och med hänsyn till framtidens krav.

Det är miljöpartiet de grönas uppfattning att frågan om valutaregleringens avvecklande är alldeles för tidigt väckt. Den borde i stället, under nu rådande förhållanden med ökande miljöförstöring, skärpas. Miljöpartiet de gröna har i andra sammanhang krävt att hela frågan om valutaregleringen måste tas upp till förnyat omprövande med beaktande av långsiktiga överlevnadsmål.

Miljöpartiet de gröna anser att skattemyndigheterna, när valutaregleringen mot vår vilja avvecklas, måste få mycket goda kontrollmöjligheter. Kapital är ju något som inte endast berör den som besitter det. Det har tillkommit genom mänskligt arbete och i alltför många fall genom förslitning av både människor och natur. Därför är det rimligt att vi stärker landets möjligheter till kontroll av skatteflykt.

Med det anförda vill jag yrka bifall till de reservationer som miljöpartiet de gröna står bakom i detta ärende.

Anf. 6 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Fru talman! Det brukar sägas att man aldrig skall föra ett tvåfrontskrig, men ibland väljer man varken taktik eller strategi själv. Det är motståndarna eller, för att det inte skall bli alltför krigiskt, meddebattörerna som gör att man bara har att konstatera att det är som det är.

Till mina partivänner vill jag säga att ni inte behöver bli rädda, och till mina politiska motståndare är budskapet: Bli inte skadeglada. Jag vet att jag står här för att diskutera valutareglering och inte nästa dagordningspunkt på talarlistan, FöU:s betänkande om planering och anslag för det militära försvaret.

Mina inledande ord om "tvåfrontskrig" syftar på att å ena sidan vill vpk och miljöpartiet att den pågående avvecklingen av det materiella innehållet i valutaregleringen skall avbrytas och/eller att vi skall ha återgång till tidigare restriktioner. Å andra sidan säger i synnerhet moderaterna, men också folkpartiet, att det går för sakta. Jag skall strax återkomma till detta.

Egentligen är frågan, menar jag, ganska enkel. När jag nu funderar på varför jag anmälde en talartid på tio minuter förstår jag att det snarare berodde på att oppositionsföreträdarna tillsammans hade anmält avsevärd tid än att jag behövde denna tid för att förklara majoritetens inställning.

Så här är det.

Och nu vänder jag mig först till Maggi Mikaelsson och Carl Frick. Det finns faktiskt inte längre några samhällsekonomiska eller stabiliseringspolitiska bärande skäl, av någon större tyngd, som gör att vi på sikt kan eller vill bibehålla det materiella innehållet i valutaregleringen. Vi kan inte heller

säga, med krav på att bli trodda, att valutaregleringen i dag ger Sverige möjlighet att föra en helt självständig penningpolitik.

Det är helt enkelt så att utvecklingen på den internationella marknaden lett fram till detta objektiva faktum. Vi i Sverige, i varje fall en överväldigande majoritet, har sedan lång tid tillbaka anslutit oss till principerna om en fri handel, och detta underlättas onekligen av något så när fria kapitalflöden. Dessutom är det så att valutaregleringen tenderar att drabba företag och därmed deras anställda på olika sätt, framför allt beroende på hur pass stora de är och vilken inriktning de har. Detta är inte bra. Jag tror att om ni funderar en omgång till kommer ni att notera, och jag tror också acceptera, att Sverige och svenskarna i huvudsak tjänar på att vi fortsätter på den inslagna vägen.

Så över till den andra "fronten", alltså den som, med vissa nyansskillnader, företräds i den här debatten av Lars Tobisson och Lars De Geer. Ni säger snabbare, snabbare, snabbare! Lars Tobisson har så förtvivlat bråttom att han säger: Hela rasket skall vara borta senast den 30 juni 1989. Att det bl.a. finns skattetekniska problem bortser moderaterna från. Ja, de säger visserligen att de skattetekniska problemen bör lösas på annat sätt genom lagstiftning vid sidan av det nuvarande regelverket. Och det säger ni moderater den 25 maj och vill ha valutaregleringen avvecklad den 30 juni i år. Det är bara en dryg månad kvar till ert slutdatum. Antingen är ni litet lättsinniga, och det är i så fall en välvillig tolkning av er inställning, eller också bryr ni er inte om kontrollen. Jag skall inte döma i frågan om ni är lättsinniga – missförstå mig inte nu, jag menar bara på det här området – eller om ni inte bryr er om kontrollfrågorna. Det är bättre att ni själva talar om vilket som gäller, och dessutom är det kanske artigare om jag överlåter till er själva att avgöra er inställning.

Majoriteten i utskottet delar den uppfattning som riksdagen tidigare i år har fattat ett principbeslut om, nämligen att valutaregleringen skall avskaffas. Avregleringen skall fortsätta, och målet är ett fullständigt borttagande. När detta är gjort kommer valutalagstiftningen bara att behållas i beredskapssyfte. En förutsättning är dock, menar vi, att vårt land skall kunna upprätthålla en fullgod skattekontroll och att vi även i fortsättningen skall kunna producera en bra statistik över utrikesbetalningarna. Vi får inte forcera fram en avveckling på bekostnad av dessa två saker.

Utskottsmajoriteten delar med den här bakgrunden regeringens uppfattning, att en förlängning av valutaregleringen med ett år bör göras. Skälen har jag angett – låt vara kanske en smula översiktligt.

Fru talman! Det kanske har framgått av mina resonemang att jag yrkar bifall till utskottets hemställan i alla delar och som en naturlig följd därav avslag på alla reservationer, även de moderata reservationer som Lars Tobisson inte yrkade bifall till. Om det mot förmodan inte har gjort det, så gör jag det härmed formellt: alltså bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 7 MAGGI MIKAELSSON (vpk):

Fru talman! Jag fick förstås inget svar på frågan i vems intresse som den ekonomiska politiken förs. Det kanske var för mycket att hoppas på. Jag

fortsätter med ytterligare ett par frågor till Arne Kjörnsberg för att se om det går bättre: Av vilka skäl anser Arne Kjörnsberg att kapitalets företrädare och regeringen vill slippa de restriktioner som valutaregleringen innebär? Vilken fördel har man egentligen av det? Vilken fördel kan t.ex. en undersköterska inom sjukvården känna av att kapitalet får röra sig fritt över landets gränser? Beträffande skattekontrollen: Är det lättare med skattekontrollen om man avskaffar valutaregleringen?

Anf. 8 CARL FRICK (mp):

Fru talman! Trots att vi i dag har valutareglering flyter kapitalet ganska lätt ut ur landet. Det kan vi uppleva nästan dagligen, och det omskrivs i olika sammanhang. Skall vi fortsätta på detta vis finns det en stor risk att det verkligen flyter ut i ännu större utsträckning, eftersom man finner det vara betydligt mera lönsamt att hantera kapital utomlands där det inte finns sådana restriktioner som vi vill lägga på kapitalet.

Det skulle drabba företagen, säger Arne Kjörnsberg. Ja, företag består faktiskt i väldigt hög grad av de människor som arbetar och bor i vårt land. Vi behöver verkligen börja se till våra överlevnadsproblem och miljöproblem. Då tycker vi att det är väldigt viktigt att det kapital som finns i vårt land stannar här så att vi kan arbeta vidare med att med dess hjälp och med samlade ansträngningar komma till rätta med de problem som vi har i vårt land och som faktiskt är väldigt stora.

När Bengt Dennis var i finansutskottet sade han att vi hade en viss förmåga till självständigt handlande på det finansiella området för tillfället men att det mer eller mindre skulle försvinna när valutaregleringen försvann. Det tycker jag är ett fullgott skäl att bromsa utvecklingen, för nog är det viktigt för ett land att kunna ha ett visst självständigt agerande på den finansiella marknaden.

Anf. 9 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Fru talman! Carl Frick skall använda valutalagstiftningen för att lösa miljöproblem. Hur skall vi använda valutalagstiftningen för att vi inte skall få några nedfall från industrierna i Västeuropa? Hur skall vi använda valutalagstiftningen för att slippa en massa farliga saker från de polska floderna? Det är utomordentligt intressant med miljöfrågor, men ibland känns det svårt att i alla sammanhang och alltid diskutera dem.

Jag sade inte, Carl Frick, att det drabbar företagen. Jag sade att det drabbar företagen och deras anställda olika. Och det är inte bra, i första hand för de anställda. Hur det drabbar beror på vilken inriktning företagen har och hur stora de är.

Till Maggi Mikaelsson: Jag trodde faktiskt inte att vi skulle behöva vara oense om skattekontrollen. Att vi föreslår en förlängning av valutaregleringen beror på att vi vill ha ett vattentätt system för skattekontrollen. Så det var i varje fall att slå in öppna dörrar.

Carl Frick har redan svarat på Maggi Mikaelssons första fråga. Han talade ju om den utveckling som har skett på det ekonomiska området. Ett i detta avseende – missförstå mig inte här – litet land med en förhållandevis liten ekonomi kan alltså inte agera helt självständigt. Vi är beroende av andra

länder. Den främsta förutsättningen för att kunna förändra verkligheten, Maggi Mikaelsson, är att vi ser denna sådan den är. Då finns det i varje fall möjligheter att åstadkomma en förändring.

Anf. 10 CARL FRICK (mp):

Fru talman! Nog tycker jag att det är att ta till ett billigt argument när man påstår att vi tror att Sveriges miljöproblem kan lösas genom en utebliven avveckling av valutaregleringen. Jag sade faktiskt inte det. Dessutom är det definitivt inte vad vi tror. Naturligtvis måste vi i stället se till att det finns en lång rad olika instrument till vårt förfogande. Det gäller ju att undvika de stora miljöproblemen och att komma till rätta med de miljöproblem som redan finns. Valutaregleringen är bara ett sätt att i viss mån åtminstone hejda ett ohämmat kapitalflöde. Det är dock bättre att kapitalet används på ett bra sätt i Sverige än på ett dåligt sätt någon annanstans. Det är således inte någon större vits med att Sverige exporterar miljöproblem. Det blir ju följden om oansvariga människor får handskas med dessa på ett felaktigt sätt någon annanstans.

Anf. 11 MAGGI MIKAELSSON (vpk):

Fru talman! En av anledningarna till att jag ställt mina frågor, Arne Kjörnsberg, är att valutalagstiftningen är en del av den ekonomiska politiken. Ganska stora förändringar har ju skett på detta område under 1980-talet exempelvis.

I senaste numret av Pockettidningen R finns det uppgifter om att 10 % av de rikaste hushållen i vårt land äger 53 % av nettoförmögenheten och 84 % av alla börsnoterade aktier. Det betyder att det har skett en väldigt stor omflyttning av rikedomar. Många har blivit väldigt rika. Men många har också blivit väldigt fattiga.

Det är mot den bakgrunden som jag undrar på vilket sätt det skulle vara en fördel för t.ex. en undersköterska om valutaregleringen släpptes fri.

Så något om skattekontrollen. Går det att få en vattentät skattekontroll över huvud taget, Arne Kjörnsberg? Borde vi inte försöka åstadkomma en sådan här i Sverige innan kapitalet är spritt över hela Europa, ja, kanske över hela världen?

Anf. 12 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Fru talman! Nej, Maggi Mikaelsson! Dess värre går det nog inte att få en absolut vattentät skattekontroll. Erfarenheter som vunnits under årens lopp har visat det. Vi har ju ofta legat ett steg efter i det avscendet. Men för den skull skall vi inte ge upp. Tvärtom föranleder det oss att skärpa oss ännu mera, att förbättra instrumenten ännu mera. Dessutom måste systemet förändras. Det är ett bärande skäl till den stora skatteomläggning som skall ske om något år.

En annan strävan som vi har – Maggi Mikaelsson tog själv upp den frågan – är att göra något åt den omfördelning av förmögenheten som onekligen har skett, i varje fall i vissa avscenden. Jag tänker då på att skatten på kapitalvinster och kapital av olika slag kunde höjas. Det är också ett skäl till att vi behöver den här kontrollen. Tydligt är vi överens i detta samman-

hang. Jag tror nämligen, Maggi Mikaelsson, att vi på den punkten har en gemensam strävan. Låt oss således inte slå varandra i huvudet, utan låt oss i stället hjälpas åt i det avseendet!

Prot. 1988/89:121
25 maj 1989

Valutaregleringen

Anf. 13 MAGGI MIKAELSSON (vpk):

Fru talman! Jag skulle önska att jag kunde hålla med om detta med en gemensam strävan. Men jag tror att det skulle ha varit lättare för några år sedan än det är i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendet.

Mom. 1 (krav på skärpt eller bibehållen valutareglering)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 35 för reservation 1 av Hans Petersson och Carl Frick.

Mom. 2 (förlängning av valutaregleringen)

Först biträdde reservation 2 av Lars Tobisson m.fl. med 63 röster mot 30 för reservation 3 av Lars De Geer och Lars Leijonborg. 204 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 198 röster mot 55 för reservation 2 av Lars Tobisson m.fl. 44 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (utredning om skattemyndigheternas kontrollmöjligheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Carl Frick – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (mål för avvecklingen av valutaregleringen)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 35 för reservation 5 av Gunnar Björk och Ivar Franzén. 44 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (skattekontroll av utlandsaffärer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Lars De Geer och Lars Leijonborg – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (valutabankers monopolsituation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Lars De Geer och Lars Leijonborg – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (skyldighet att lämna kontrolluppgift)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Lars De Geer och Lars Leijonborg – bifölls med acklamation.

5 § Föredrogs

försvarsutskottets betänkande

1988/89:FöU14 Planering och anslag för det militära försvaret, m.m. (prop. 1988/89:80).

*Planering och anslag
för det militära för-
svaret, m.m.*

Anf. 14 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Fru talman! I larmet från den kammare som just håller på att evakueras skall jag försöka inleda en debatt om svenskt försvar.

Något i skuggan av det nu pågående intensiva arbetet i försvarskommittén skall också viktiga beslut fattas i Sveriges riksdag om mera näralliggande problem. Det är oundvikligt att de beslut som fattas här och den debatt vi för likväl kommer att präglas av de längre perspektivens försvarspolitik som kommittén sysslar med.

Det ger mig, fru talman, anledning att ha en synpunkt på den försvarspolitiska debatt som förekommit i Sverige under det senaste halvåret. Således kan jag inte utan viss grämselse konstatera, att framstående företrädare för försvaret näst intill råkat i luven på varandra i en debatt om olika sätt att i en knapp ekonomi uppnå såväl största försvarskraft som försvarskraft över hela landet.

Få har kanske tänkt på att samtliga dessa debattörer företräder en positiv inriktning av svenskt försvar, att de således borde sitta länge och stilla vid samma överläggingsbord och på så sätt komma fram till vad som bäst gagnar Sveriges försvar. Vida försummat i denna debatt är att det faktiskt finns två riksdagspartier som företräder en helt annan uppfattning i försvarspolitiken. Såväl vänsterpartiet kommunisterna som miljöpartiet företräder uppfattningen att vårt militära försvar skall ges en sämre ekonomisk förutsättning och därmed också en annan inriktning.

Det bör inte för dessa partier, som hitintills har varit fallet, vara möjligt att komma så lindrigt undan i denna debatt. Man behöver inte här i kammaren – men väl i alla andra sammanhang – påminna om att dessa två partier numera är företrädare såväl i försvarsutskottet som i försvarskommittén. Följaktligen har partierna ökat inflytande på försvarets inriktning. De bör i dagens debatt inte ges chansen att smita undan med sin negativa politik. Det är viktigt att de här och nu får tillfälle att visa om de verkligen är beredda att ta ansvar för rikets säkerhet eller inte.

Oaktat att det finns ett betydande antal reservationer fogade till detta betänkande, råder det likväl i svensk försvarspolitik betydande enighet om grundläggande frågor.

Den nuvarande försvarspolitiska situationen är säregen så till vida att det endast är två år sedan ett försvarspolitiskt beslut fattades i riksdagen. Det gagnar föga att ta en längre strid om vem som i högre eller lägre grad har lämnat bidrag till den nu uppkomna ekonomiska situationen, som berör hela vårt försvar så illa. Viktigare är enligt min mening att en kraftsamling nu sker på bred basis för att rätta till rådande svåra missförhållanden. Härvidlag har självfallet regeringspartiet stort ansvar.

Det är svårt att tänka sig att tiden så har förändrats att svensk socialdemokrati vill hemfalla åt att fatta försvarsbeslut i riksdagen, baserade på röststöd från vänsterpartiet kommunisterna. Sök nu, är min uppmaning, medan tid är ett bredare underlag för försvarspolitiska lösningar!

Jag kan inte underlåta att säga att den avsaknad av harmoni som råder mellan mål och medel inom svenskt försvar är ägnad att oro det egna landets

befolkning och ger felaktiga signaler till omvärlden beträffande vår vakthållning kring den svenska neutralitetspolitiken.

Att vårt land under en 25-årsperiod successivt tillåtit försvarets andel av BNP att minska med ca 1,6 procentenheter – från 4,2 till 2,6 procentenheter av BNP – är i flera avseenden oroande. Låt mig bara erinra om att om försvaret under denna 25-årsperiod hade bibehållet sin andel av BNP, skulle i dag inte mindre än 80 miljarder kronor mer funnits att disponera.

Särskilt oroande är att denna nedgång i det svenska försvarsanslaget skett under en tid då länder i vår omvärld inte bara volymmässigt utan också tekniskt förbättrat sitt försvar. Det är också oroande från en annan utgångspunkt, nämligen att vi just nu nödgas tillföra vårt försvar ökade medel – samtidigt som diskussionen i vår omvärld kanske mera konkret än någon gång tidigare har nedrustningspolitiska förtecken. Kort sagt, fru talman – vi är i otakt med omvärlden. Detta ställer stora krav på oss politiker i vår opinionsbildande gärning, då vi för omvärlden och för den egna befolkningen nödgas förklara att vi är i otakt och följaktligen nu, för att inte komma i en ännu sämre försvarspolitisk situation, måste tillskjuta medel. Det är inte nu vi felar, det är under den bakomliggande 25-årsperioden som misstagen har skett.

Detta förhållande får dock inte avskräcka oss från att nu ta tag i vår egen situation och se till att vårt försvar når den avskräckande förmåga som såväl svenska folket som en iakttagande omvärld kräver av oss. De beslut som fattas i dag här i riksdagen, liksom de förslag som just nu formuleras i försvarskommittén vad gäller arméorganisationen, måste ges sådan ekonomisk nivå att de går i fas med de mera långsiktiga beslut som skall fattas om ett par år i riksdagen och som skall gälla under en försvarsbeslutsperiod framöver.

När jag säger detta, utgår jag från att kommittén skall finna överbefälhavarens A-alternativ, eller än hellre hans A+-alternativ, vara vägledande då man formulerar de långsiktiga förslagen. Anledningen till att jag utgår från att ett av dessa alternativ skall vara vägledande är att varje annat alternativ i ÖB:s förslag innebär en fortsatt urholkning, eller krympning, av våra arméstridskrafter.

Jag kommer nu, fru talman, att beröra några punkter som vi är eniga om men som jag likväl fäster stort avseende vid. När det gäller de punkter där vi avviker från majoritetsskrivningarna kommer Björn Körlof i den fortsatta debatten att närmare utveckla våra synpunkter.

Vi har således från moderata samlingspartiets sida accepterat att åtta äldre infanteribrigader utgår ur krigsorganisationen. Mot bakgrund av att vi tidigare motsatt oss att arméorganisationen över huvud taget behandlas med förtur vill jag gärna kommentera detta.

Jag vill alltså klarlägga att vårt medgivande att lägga ner de åtta äldre infanteribrigaderna nu grundar sig på försvarsministerns i propositionen framförda försäkran att detta på intet sätt skall vara styrande för det antal brigader som försvarskommittén slutligen kan komma att föreslå. Nu må det väl sägas att det kanske är en överloppsgärning att oro sig för brigadantalet över 21. Men då saker och ting nu inte tas i rätt ordning, så är det viktigt att försvarskommittén trots allt har full handlingsfrihet kvar.

Utskottet har också haft att ta ställning till rikets indelning i milo- och civilområden. Vi har inte här motsatt oss att Milo Bergslagen sammanläggs med Milo Ö till ett nytt Milo Mitt. På denna punkt kommer säkerligen Björn Körlof att utveckla våra synpunkter något mera.

I anslutning till denna fråga har föreslagits inrättandet av en rörlig enhet vid Milo V, en enhet som i händelse av ofred skulle ingripa och ge stabsförstärkning i vilket som helst av de övriga militärområdena. Utskottet delar helt överbefälhavarens och försvarsministerns uppfattning om vikten av den rörliga enheten och har på denna punkt en stark bifallsskrivning.

Vad gäller frågan om milobefälhavarens ställning i Milo Väst har propositionen varit föga upplysande. Således framgår inte om militärbefälhavaren följer den rörliga styrkan till ett nytt operationsområde eller om han skall stanna kvar och tillsammans med civilbefälhavaren ha ansvaret för militärområdet. Följaktligen har utskottet för klarhetens skull närmare velat precisera sitt beslut. Utskottet har därvid funnit att militärbefälhavaren i Milo V, liksom militärbefälhavarna i övriga militärområden, helt oberoende av var de rörliga styrkorna opererar finns i sitt militärområde. Utskottet har gett uttryck för sin vilja att militärområdet i väst skall ha en i förhållande till andra militärområden helt likartad stabsfunktion.

Jag utgår från att de ändrade dispositioner som ÖB i anledning av detta beslut nödgas göra uteslutande skall vara ägnade att främja ett bättre svenskt försvar.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de reservationer som är fogade till betänkandet och som undertecknats av moderata företrädare.

Anf. 15 KERSTIN EKMAN (fp):

Fru talman! Balans, fullföljande av fattade beslut, trovärdighet, det är tre begrepp som är betydelsefulla för alla samhällssektorer, men för totalförsvarets förmåga är de helt avgörande. Tyvärr styr dessa teser inte den socialdemokratiska regeringens handlande. Som följd av detta har ett bra försvarsbeslut, 1987 års, havererat, och socialdemokraterna får ta på sig ansvaret. Ett försvarsbeslut består självfallet av både en ekonomisk ram och en inriktning i vad gäller materielanskaffning. Det är inte acceptabelt, som socialdemokraterna nu hävdar och följer upp i handling, att beslutets ekonomiska planeringsnivå ligger fast, trots att beslutad materiell förnyelse inte kan ske.

Folkpartiet tar i sin motion helt avstånd från denna handläggning och yrkar på att medel skall tillföras för att man skall kunna fullfölja beslutet. Vi behöver balans, därför att totalförsvaret i realiteten endast har den styrka som kan uppnås i den svagaste delen. Vad hjälper det om sedan andra delar är väsentligt starkare? Utformningen av totalförsvaret är sedan helt avhängigt av att fattade beslut fullföljs. Vad hjälper det om man beslutar om förstärkningar och förändringar, om besluten aldrig blir verklighet?

Inom försvarspolitikerna har faktiskt trovärdigheten två dimensioner: trovärdighet i vad gäller styrka och kapacitet av sådan grad att den kan vara ett stöd för vår neutralitetspolitik och trovärdighet inför de inom försvaret anställda och inför de värnpliktiga. Man skall känna att det finns förutsättningar att klara de uppgifter som åläggs.

Frågan om balans inom den civila delen av totalförsvaret var aktuell inför det förra försvarsbeslutet. För första gången lade man fast krav på likställdhet. Att uthållighet och beredskap mellan olika samhällssektorer skall vara samstämmig borde vara en självklarhet, men så var ingalunda fallet tidigare. Att vi fortfarande har stora obalanser inom försvarsmakten är ingen hemlighet. Vi dras med stora kvalitativa brister. Numerären har under lång tid fått styra utformningen av markstridsförbanden. I praktiken kommer detta troligen att vara utslagsgivande. Vi kan inte dra nytta av att vårt militära försvar i flera avseenden har internationellt sett mycket moderna och effektiva system. Folkpartiet har länge fört fram förslag för att få bort just de trögheter som lett till obalanser inom såväl de militära som de civila delarna av totalförsvaret. Den inriktning som lades fast i 1987 års försvarsbeslut innebär omprioriteringar och klara anvisningar om var förstärkningar är särskilt angelägna. Man övervann därmed de hinder som länge stoppat möjligheterna att få ett balanserat totalförsvar.

I och för sig är inte försvaret annorlunda än andra sektorer av samhället. Där finns samma problem som vi ser inom alla delar av den offentliga sektorn. Vi behöver "reformer genom omprövning" för att få ut största möjliga effekt. Bara om totalförsvaret fungerar effektivt kan vi uppnå att personalen känner förtroende för dess förmåga. Detta är också en förutsättning för att man skall kunna rekrytera och behålla just den kvalificerade personal som behövs. Inför 1987 års försvarsbeslut uppnåddes enighet om en förstärkning av totalförsvaret, detta för att ge ökad trovärdighet. Möjligheter fanns då att nå den balans som är nödvändig för ett effektivt totalförsvar. Kraven från folkpartiet på omprioriteringar följdes upp med förslag om ökade totala resurser. Kraven fanns i vår partimotion inför 1985/86 års riksmöte och låg till stor del till grund för 1987 års försvarsbeslut. Försvarsmaktens operativa förmåga måste förstärkas.

I vår partimotion från januari i år redovisar vi vår syn på vad som krävs av totalförsvaret för att det skall vara ett starkt stöd för stabiliteten i Norden. Vi redovisar vår uppfattning om den lämpliga utvecklingen av totalförsvaret både i kvalitativt och i kvantitativt avseende. Enligt vår mening har det inte skett något som ger anledning till förändringar jämfört med 1987. De då beslutade förstärkningarna måste därför i allt väsentligt genomföras som grund för nästa försvarsbeslut. Detta är helt i linje med vad som fordras för en god försvarspolitik. Man måste fullfölja de beslut som har fattats. Folkpartiet anser att det är viktigt att vi får en förstärkning av försvaret och att innehållet i 1987 års försvarsbeslut förverkligas. Av den anledningen anser vi att medel skall tillföras. Vi yrkar alltså att riksdagen för de närmaste två budgetåren anvisar 400 resp. 800 milj. kr. utöver vad som föreslås i propositionen.

Det är beklagligt att regeringen inte på samma sätt tar sitt ansvar. Resultatet av regeringens handlande kan inte bli annat än katastrofalt för vårt totalförsvar. Det faktum att myndigheterna i underlaget till försvarsbeslutet underskattade kostnaderna kan inte få ge till resultat att vi ändrar den inriktning som lades fast vid försvarsbeslutet. Vi i folkpartiet anser inte att det är ansvarsfullt att skriva ned kraven på totalförsvaret. Man förlorar då sambandet mellan säkerhets- och försvarspolitik. Resultatet av brist på vilja att uppfylla fattade beslut blir ett allvarligt hot mot trovärdigheten till

vårt totalförsvars förmåga och till möjligheterna för de försvarsanställda att finna sin verksamhet meningsfull. Och det blir ett hot mot de värnpliktigas förmåga att känna tillförsikt inför sina uppgifter. Det fanns beslut om ökad materielanskaffning på fyra områden, som gavs en framträdande roll i det förra försvarsbeslutet. Dessa områden var helikoptrar för sjuktransporter, kvalificerat luftvärn, ubåtar och tunga kustrobotar. Helikoptrar behövs i första hand för sjuktransporter i övre Norrland. Det måste vara möjligt att kunna föra skadade soldater till operationsbordet inom två tre timmar.

Vi vet att får längre tid förflyta ökar dödstal och invaliditet närmast dramatiskt. Här är det verkligen fråga om trovärdighet för hela försvaret av övre Norrland. Överbefälhavaren har visat analyser av sjukvårdsbelastningen vid alternativa angreppsfall, där tusentals skulle kunna komma att dö, eftersom de inte skulle komma till sjukhus i tid. Bara vetskapen om att organisationen har dessa brister skulle komma att påverka stridsvilja och uthållighet mycket negativt. Det är också enligt vår mening en viktig markering i försvarsbeslutet att man ökar antalet bataljoner luftvärn med medellång räckvidd. Den senareläggning som nu skett i ÖB:s planering är otillfredsställande.

En viktig del av beslutet gällde marin förnyelse. Denna innebar såväl en utökning av antalet ubåtar från 12 till 14 som anskaffning av tung kustrobot. Beslutet innebar att antalet ökade från 1 till 4, vilket bl.a. skulle medge att ett batteri regelmässigt skulle kunna vara baserat på Gotland. Det är inget tvivel om att den marina förnyelsen har utarmats jämfört med intentionerna i 1987 års försvarsbeslut, och detta är oacceptabelt.

Vi anser att det överslagsmässigt krävs omkring 1.2 miljarder kronor utöver de medel som ligger i regeringens förslag. Tack vare att regeringen föreslår pengar för utredningsuppdrag till industrin och repetitionsutbildning blir resultatet av vårt förslag att sammanlagt 2.4 miljarder kronor tillförs försvaret. Satsningarna på industrin är naturligtvis mycket angelägna och välkomna.

Fru talman! Regeringen har i propositionen föreslagit att ett nytt utbildningssystem införs för flottan. Man har då bejakat det positiva ställningstagande som gjordes i 1987 års försvarsbeslut till ett nytt marint utbildningssystem, men låter i förslaget en förändring för kustartilleriet anstå. Vi anser att marinens utbildningssystem måste ses i ett sammanhang och yrkar därför avslag. De beredskapskrav som finns på marinens förband och den gemensamma yrkesofficersutbildningen är skäl som gör att genomförandet av principbeslutet bör anstå, tills ett samlat förslag kan behandlas av riksdagen.

Riksdagens uppdrag till ÖB att ge underlag till beslut om en ny arméorganisation redovisades i FU88. Både genom denna och FMI 2000 har ÖB tagit viktiga steg mot en förändring av försvarsmakten.

Ett förslag som bejakas i propositionen är förändring av principerna för ledning inom försvarsmakten. Vi välkomnar de förändringar som föreslås ske, vilka syftar till att ge ökat utrymme för kreativitet och initiativ. Vi ser det hela som resultat av just "inre omprövning". Förslaget ligger väl i linje med den "inre reformation" som folkpartiet anser nödvändig inom den offentliga sektorn. Vi anser det därför riktigt att riksdagen tar ställning och tillstyrker ÖB:s förslag om decentralisering.

Folkpartiet välkomnar givetvis också förslaget att lägga ned de äldre infanteribrigaderna. Det är ett viktigt steg och möjliggör också att vi får en högre kvalitet på de viktigaste förbanden. Samtidigt bejakar vi de förslag som ÖB lämnar för att möjliggöra en ökad differentiering av värnpliktsutbildningen. Vår grundsyn är att ingen värnpliktig skall genomgå längre utbildning än vad som behövs för att lösa sin uppgift. Det är därför beklagligt att man inte bifaller myndigheternas förslag att inom ramen för försöksverksamhet med fem månaders utbildning pröva möjligheten att under två och en halv månad utbilda personal till de s.k. skyddsstyrkorna. Vi kan givetvis som politiker inte bedöma möjligheterna att nå utbildningsmålet. Just därför bör fackmännen ges den möjligheten.

Fru talman! Till sist: Britta Bjelle har i en motion tagit upp frågan om de värnpliktigas försäkringsskydd. Frågorna i motionen har på grund av hennes yrkande behandlats även tidigare, och svaret har då liksom nu blivit att beredning av frågan pågår i departementet. Nu kan man inte längre nöja sig med det beskedet. Något måste göras. Det är stötande, att om en ogift värnpliktig avlider, får föräldrarna endast ett halvt basbelopp som begravningshjälp. Detta är i dag ca 13 000 kr. Alla som har vetskap om begravningskostnader känner till att denna summa täcker endast själva jordfästningskostnaderna och ingenting av de övriga kostnader som uppstår vid ett dödsfall. Det kan inte vara rimligt att föräldrarna skall, förutom den sorg som de har drabbats av, ha kostnader för ett dödsfall som har inträffat när sonen fullgjort tjänstgöring på grund av en plikttag.

Till detta kommer att många värnpliktiga är skuldsatta. Det kan gälla bil, motorcykel eller lägenhet, där lånen måste betalas. Om försäljning av det ägda inte inbringar summor som täcker lånesumman, blir de anhöriga betalningsansvariga. Den enda möjligheten att klara sig från detta är att låta dödsboet gå i konkurs. Det finns inga exempel på att så har skett. Med säkerhet beror detta på att föräldrarna hellre tar utgiften än att de låter den omkomne sonens dödsbo gå i konkurs. Som det nu inte skulle räcka med dessa brister i försäkringsskyddet är de värnpliktiga inte heller försäkrade på sin fritid. De jämfälls alltså inte med skolungdomar utan med arbetstagare. Men de har inte alls en arbetstagares möjlighet att själva teckna och betala egna försäkringar. Ekonomin är ansträngd för en värnpliktig. Att de värnpliktigas försäkringsskydd bör förändras står helt klart.

Fru talman! Jag yrkar bifall till samtliga de reservationer som folkpartiet står bakom i betänkandet.

Anf. 16 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 17 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Fru talman! Vårt land har sedan lång tid valt den alliansfria linjen. Den politiken är de politiska partierna ense om. Vår strävan att förhålla oss neutrala i krig har självfallet medverkat till att vårt land har ett starkt försvar i förhållande till sin storlek. Häri ligger vår förmåga att, utan hjälp utifrån, försvara vårt land i ofredstid.

Vårt försvar skall således vara fredsbevarande och krigsavhållande. Vår förmåga att upprätthålla ett trovärdigt invasionsförsvar är härvid av grundläggande betydelse. Kvantitet och kvalitet måste anpassas så, att försvarsmaktens förmåga att lösa sina uppgifter tas på allvar i omvärlden.

Klimatet ute i världen har förbättrats genom supermakternas påbörjade dialog. INF-avtalet innebar skrotande av samtliga landbaserade medeldistansmissiler. Men nedrustningsarbetet måste gå vidare. De signaler som Sovjetledaren givit om de konventionella styrkornas minskning i Centraleuropa är positiva. Säkerhetspolitiskt är det ännu för tidigt att dra slutsatser av denna utveckling.

Jag delar bl.a. försvarsministerns uppfattning att vi i dag inte kan sänka garden utan måste avvakta utvecklingen på sikt.

Samtidigt som vi hör löften om nedrustning pågår fortfarande kränkningar av svenskt vatten i Östersjön. Som litet land utanför allianserna måste vi vara fast beslutna att skydda landets territorium och demonstrera för omvärlden att våra gränser inte får kränkas.

För ungefär ett år sedan fattade riksdagen beslut om "förstärkning av skyddet mot främmande undervattensverksamhet". Centern deltog i den uppgörelsen, som tillförde marinen 700 milj. kr. Det är inget tvivel om att våra marina enheter blivit skickligare i jakten på främmande ubåtar. Erfarenhet och bättre materiel bidrar till detta. Men självfallet är vi inte nöjda förrän kränkningarna helt har upphört.

Fru talman! Vi har under senare tid upplevt en intensiv debatt i försvarsfrågan. Anledningen är 1987 års försvarsbeslut, som byggde på en uppgörelse mellan socialdemokraterna och folkpartiet. När beslutet fattades betecknades det av socialdemokrater och folkpartister som ett trenderbrott för försvarsekonomin. Det s.k. trenderbrottet har nu, två år senare, lett till totalt sammanbrott. Socialdemokraterna och folkpartiet är numera oense om vad man fattade beslut om: var det innehållet – materielen – eller var det den ekonomiska ramen?

Syndabocken söks nu i planeringssystemet, och det är en uppgift för sittande försvarskommitté att analysera och lägga fram förslag till förändringar.

1984 års försvarskommitté klarade inte av att framlägga något förslag om arméns framtida fredsorganisation. ÖB fick därför av regeringen i uppdrag att med en oförändrad ekonomi arbeta fram ett förslag. Förra året lade ÖB fram det nu välbekanta FU 88-materialet – ett mycket omfattande förslag, som innebar stora förändringar i arméns struktur.

Centern kritiserade på ett tidigt stadium arbetsgången. Vi ansåg att det parlamentariska inslaget borde ha varit med från början i FU 88-arbetet.

Fru talman! För ett år sedan, när riksdagen antog betänkandet om "planering och anslag" till försvaret, hade centern en reservation där vi pekade på svagheten i avsaknaden av parlamentariker i det pågående arbetet.

I reservationen står: "Med de tidsförhållanden som nu är aktuella finns enligt utskottets mening en betydande risk att beredningsarbetet inför 1989 års mellanbeslut erhåller en tämligen summarisk och ytlig parlamentarisk förankring, vilket torde försvåra uppnåendet av största möjliga enighet i

riksdagen när denna skall ta ställning till regeringens proposition”.

Fru talman! Vi fick rätt på den punkten. En kommitté tillsattes som på drygt två månader skulle ta ställning till den största regementsnedläggelsen sedan 1925. Moderaterna ställde sig utanför. Folkpartiet hoppade av efter några veckor.

Regeringen fick sig en ordentlig bakläxa och tillsatte därefter 1988 års försvarskommitté. Den 15 juni lägger kommittén fram betänkandet om arméns grundorganisation. Man kan tillägga att många orter ute i landet med spänning väntar på den dagen.

I den proposition som ligger till grund för dagens betänkande föreslår försvarsministern att den militära utgiftsramen under nästa budgetår tillförs ytterligare 580 milj. kr. och 625 miljoner för budgetåret 1990/91.

Jag hälsar med tillfredsställelse att regeringen föreslår mer pengar till repetitionsövningar och till utvecklingsuppdrag inom försvarsindustrin. Men det finns andra förslag som vi inte känner lika starkt för.

Fru talman! Vårt land är vidsträckt och har en lång sjögräns. Vi har behov av en stark marin. För tillfället är utvecklingen för våra varv oroväckande. Sven-Olof Peterson kommer senare att utveckla vår syn på Karlskronavarvet och marinen.

Vi har ett behov av ett starkt flygvapen och luftförsvar. Ett fullföljande av JAS-projektet ser vi som en nödvändighet, dels för vårt flygvapen, dels för svensk flygindustri.

Det krävs på grund av vårt lands vidsträckta yta ett stort antal arméförband. FU 88-förslaget innebär en kraftig minskning av armén. Med oförändrad ekonomi ryms endast 17 brigader.

ÖB anser i perspektivplanen att behovet är 21 brigader. Centern delar ÖB:s uppfattning i den frågan, och vi accepterar därför nu avvecklingen av IB 66-brigaderna.

Fredsorganisationen utreds för tillfället. Om FU 88 får genomslag i utredningen innebär detta en nedläggning av ett flertal regementen. Centern har som grundläggande inställning att varje län skall ha ett regemente eller militär myndighet. När nu ett antal regementen hotas, strider det mot centerns decentralistiska syn.

Vårt försvar har en stark folklig förankring ute i samhället. Det är viktigt att detta stöd även i fortsättningen kommer att bestå, inte minst med tanke på frivilligorganisationernas arbete.

Grunden i det militära försvaret skall utgöras av allmän värnplikt för män. Den allmänna värnplikten är av avgörande betydelse för att vi alla skall känna delaktighet i försvarssträvandena.

I FU 88 föreslogs en radikalt nedkortad värnpliktsutbildning. Det förslaget har nu med kraft avfärdats. Det är endast folkpartiet som fortfarande driver tioveckorsutbildningen. Nu vill utskottsmajoriteten under två år genomföra försök med fem månaders grundutbildning. Från centerns sida har vi ingenting att anmärka mot en försöksverksamhet. Däremot anser vi att försöken skall pågå ett år, för att därefter utvärderas i försvarskommittén.

Repetitionsutbildningen har av ekonomiska skäl fått stryka på foten under senare år. Den resursförstärkning på 200 milj. kr. som nu tillförs ser vi som ett klart framsteg. Förra året föreslog vi ytterligare 100 miljoner till

repetitionsutbildningen. Den gången ansåg socialdemokraterna att det var ett marginalt tillskott, som saknade betydelse.

Från centerns sida anser vi repetitionsutbildningen så viktig för upprätthållande av vår försvarsförmåga att riksdagen nu bör uttala att ytterligare medel bör tillföras för budgetåret 1990/91.

Fru talman! När det gäller planeringsramen för det militära försvaret vill vi från centerns sida tillföra ytterligare 100 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Tillskottet skall användas för anskaffning av ytterligare en kustkorvett. För budgetåret 1990/91 vill vi öka ramen med 600 milj. kr.

Avslutningsvis vill jag yrka bifall till samtliga reservationer där Gunhild Bolander och jag står antecknade.

Anf. 18 JAN JENNEHAG (vpk):

Fru talman! Arne Andersson i Ljung inledde sitt anförande med att uttrycka en viss oro över att vpk har möjlighet till inflytande över försvarspolitiken och sin oro över en möjlig samsyn i en del frågor mellan vpk och socialdemokraterna. Jag kan förstå att det för moderaterna, vilkas hjärtefråga försvaret under mycket lång tid varit, är oroande att det finns andra intressen som kan komma att påverka. Men det är i princip inte konstigare att svenska folkets vilja kommer till uttryck i de frågorna än att den gör det i alla andra frågor på det politiska fältet. Jag utgår från att Arne Andersson i Ljung i framtiden inte kommer att hemfalla åt vulgärpropaganda, utan att han accepterar den åsikt kommunisterna i Sverige har om Sveriges militära försvar. Det är faktiskt vår ärliga uppfattning att försvaret är ett medel för att hävda vårt oberoende, att verka för fred och avspänning i världen, och ingenting annat.

Om man ser till vilka anslag för den militära budgeten de olika partierna tänker sig för det kommande året, finns det, för en utomstående betraktare, trots allt ganska små skillnader. Hela anslagsramen är på ca 30 miljarder. Det finns några partier som vill öka den. Moderaterna vill höja anslaget med 500 milj. kr. för nästa budgetår, folkpartiet vill höja med 400 milj. kr., och centern med 100 milj. kr. Utöver dessa förslag finns regeringsförslaget, och sedan finns det några partier som vill sänka anslagen. Miljöpartiet vill sänka med 255 milj. kr., och vänsterpartiet kommunisterna vill sänka med 750 milj. kr. Jag bortser här från effekter av en eventuell nedläggning av JAS-projektet. Det är litet svårt att i dag med bestämdhet säga vad detta kan innebära.

Om vi granskar historien och ser litet på vad som hänt för Sveriges del och på den utrikespolitik och säkerhetspolitik som bedrivits, kan vi konstatera att Sverige under lång tid haft fred. Om nu det militära försvaret har varit den mest verksamma faktorn bakom detta förhållande, har vi ändå oavsett variationerna i anslag till försvaret behållit vår fred. De ansvariga inom militärledningen har städse sagt att anslagen legat på operativ minimivå, oavsett vilka variationer som funnits när det gäller pengar och faktiska resurser – vad nu detta kan betyda för den fortsatta analysen. Den säkerhetspolitiska bilden har å andra sidan varit stabil i den meningen att hot har uttryckts mot Sverige. Sverige är hotat och utsatt. Det kvittar vad som än händer runt om i världen – Sverige är hotat! Minskar rustningarna i

Centraleuropa, får Nordkalotten-området ökad relativ betydelse, och därmed ökar möjligen hoten mot Sverige.

Jag vet inte vilken relevans och styrka den här typen av argument har, och jag hoppas att vi inte får tillfälle att ha tillgång till facit. Det man kan misstänka är att vi här har att göra med mycket starka krafter, som inte bara värnar om Sveriges oberoende och möjlighet att utvecklas på ett sätt som vi själva bestämmer. Här finns, liksom i många andra sammanhang, starka ekonomiska krafter som har intresse av att produktionen av krigsmateriel hålls vid liv och likaså spänningen som krävs för att motivera denna produktion.

Det mest spektakulära exemplet på detta är naturligtvis JAS-projektet. Argumenten är väl kända. De flesta vet vad vänsterpartiet kommunisterna anser om detta och vad de ekonomiska krafterna i Sverige anser. I ett längre perspektiv är det naturligtvis sorgligt att man inte förmår kanalisera avancerade tekniska utvecklingsprojekt till det civila området. Det svenska folket accepterar att vi utvecklar vapen. Den teknologi som utgör den absoluta spjutspetsen finns inom JAS-projektet.

Låt oss göra tankeexperimentet att vi kunde satsa motsvarande antal miljarder på järnvägens utveckling. Inom detta område finns också kvalificerade forskningsuppgifter inom metallurgi, elektronik, hydraulik, och snart sagt varje industriell teknik. En industrination som Sverige med en hög teknisk utveckling skulle alltså inte sakna utvecklingsprojekt om kunskande, kapital och forskning kunde riktas mot dessa områden. Nu är det som det är, och jag inbillar mig inte att vi inom den närmaste tiden skulle kunna spara särskilt mycket pengar genom att i dag skrota JAS-projektet. Det fordras massiva insatser för att få produktionskapaciteten inriktad på annat.

Vad är det som hotar vårt oberoende? Vad är det som gör att de militära rustningarna här hos oss och runt om i världen är så nödvändiga för att värna oberoendet? Vad är militära hot, och vilka av dessa militära hot skall lämpligen mötas med militära medel? Vi har inte haft tillgång till facit, och jag hoppas att vi inte kommer att få det. Men det man kan misstänka, mot bakgrund av det jag tidigare sagt, är att den militära styrkans betydelse för vår möjlighet att föra en oberoende politik förmodligen är betydligt mindre än vad vi i dag föreställer oss.

Jag menar – och kommunisterna i Sverige menar – att den militära delen av de svenska totalförsvansanstängningarna bör minska. För att nå det måste vi naturligtvis ta till styrmedel, och de styrmedlen heter pengar. Det är anslagen som vi beslutar om i denna kammare som är styrmedlen.

Det utrikespolitiska läget karakteriseras av positiva förändringar. Warszawapaktsländernas utrikesministermöte i Berlin i början av april i år är ett uttryck för en önskan om en fortsatt avspänning och fred, men det ledde också till en mängd konkreta resultat och förslag till vad som kan göras. Dessa upprepade initiativ kan naturligtvis inte i längden stå oemotsagda. Vi måste reagera på dem. En upplyst opinion överallt i världen kommer att tvinga statsledningarna att reagera, och då rimligtvis på ett sätt som svarar mot det man säger sig vilja uppnå, nämligen nedrustning och avspänning.

Vad kan vi göra i Sverige? Vi måste naturligtvis i handling visa att vi stöder denna utveckling, och visa att vi vill arbeta för samma sak. Det innebär

möjligen att vi i någon mening tar en risk. Det kan från militärpolitisk synpunkt förhålla sig så. Men är det inte värt att ta risker för freden? Det är ju precis det som hela det militära försvaret går ut på.

Det är naturligtvis ohållbart att fortsätta att bedriva en politik i vilken vi låtsas som om ingenting egentligen har hänt, där vi säger att ingenting händer men att förmodligen någonting kanske kommer att hända – men detta är ytterst osäkert, och vi gör klokast i att tills vidare låtsas som om ingenting har skett. En sådan politik är inte hållbar om vi menar allvar med vårt tal om nedrustning och avspänning.

Det pågår i försvarskommittén ett arbete som nu ger oss en unik möjlighet att ta till vara den tendens till utveckling som skett i vår del av världen. Det ger oss en möjlighet att i handling visa vad vi vill och bli ett exempel för övriga länder i motsvarande situation.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som vpk står bakom.

Anf. 19 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Jag vill mycket bestämt och raskt ta bort den oro som Jan Jennehag kände för mitt demokratiska sinnelag. Jag skall inte heller, i enlighet med hans förmodan, hemfalla åt någon vulgärpropaganda. Det jag ytterst ville uttrycka med min formulering var att jag kände oro för Sverige och den svenska socialdemokratin. Om socialdemokratin mot bakgrund av de stora händelser som nu är på gång lägger i dagen så låga försvarspolitiska ambitioner att de passar vänsterpartiet kommunisterna, är det en anvisning om att socialdemokraterna kanske har hamnat snett. För den skull framhöll jag att vi borde få överläggningar på en högre nivå och med en bredare bas. Det var alltså inte riktat mot Jan Jennehag.

Jag vill också replikera Jan Jennehag på ytterligare en punkt. Det gäller funderingarna om huruvida det är ett nära eller ett mindre nära samband mellan civil och militär produktion. Tror Jan Jennehag att det utvecklingsarbete som bedrivs vid Saabs flygdivision skulle ha kunnat ge möjlighet till den stora order som företaget fått från ett mycket stort amerikanskt flygföretag, om inte utvecklingen av ett civilt flygplan och ett militärt flygplan hade skett parallellt? Tror Jan Jennehag inte att det finns några samband mellan de möjligheter som skapas då dessa olika typer av produkter utvecklas?

Anf. 20 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill först till Arne Andersson i Ljung säga att jag noterar hans klarläggande. Det är alltså inte egendomligare än att vi har olika åsikter i dessa frågor.

När det sedan gäller militära utvecklingsprojekt är det självfallet så att man också kan få civil nytta av sådana. En hydraulpump i ett flygplan är förmodligen användbar också någon annanstans. Likaså är drivmotorn till en robot förmodligen användbar för kommunikationsändamål, teleteknik och elektronik. Men det är inte det som är poängen, utan frågan är: Vilken del av den tekniska forskningen skall inriktas dit man främst vill ha den?

Vill man utveckla militära projekt, gör man naturligtvis det. Från dessa blir det ett visst spill, där det civila samhället har möjligheter att plocka smulor. Men om man vill utveckla produkter för det civila samhället, skall man

naturligtvis gå direkt på de projekten, inte gå en omväg för att genomföra dem. Frågan är: Hur skall vi i en marknadsekonomi kunna styra resurser dit där vi behöver dem, när marknaden inte ställer upp? Den sorgliga sanningen är den att vi i Sverige fått sådana utvecklings- och forskningsmöjligheter via militärindustrin, eftersom svenska folket har varit berett att satsa resurser på denna.

Anf. 21 PAUL CISZUK (mp):

Fru talman! Låt mig börja med ett par mindre organisationsfrågor, som utskottet har tagit ställning till i detta betänkande. Liksom tidigare talare yrkar jag bifall till reservation 2 och därmed till en organisation som för Dalarna till militärområde Nedre Norrland. Likheter i totalförsvarsituation, ansvar för Norrlandsförbindelser och Norrlandsbrigader är skäl som måste väga tungt i detta sammanhang.

En annan organisationsfråga tas upp av Kerstin Ekman och Hans Lindblad, folkpartiet, i reservation 3. Här handlar det, liksom när vi senast debatterade vapenfristyrelsen, om respekten för de vapenfria värnpliktiga. Denna fordrar att totalförsvarets skyddsskola, där många vapenfria placeras, får en fristående ställning gentemot krigsmakten.

Jag yrkar, trots att jag inte tillhör reservanterna, bifall till motion Fö13.

En tredje reservation, som berör något som kan förefalla som en detalj, handlar om flyttning av flygflottiljen i Uppsala. För en uppsalabo är det emellertid en mycket viktig fråga. På oklara grunder har olika regeringar vägrat att släppa till litet av flygets mark för att åstadkomma den enda realistiska förbifartsvägen norr om Uppsala. Tusentals människor lider av buller och avgaser, inte bara från flyget utan främst från den biltrafik som tvingas genom staden. Det är vidare oförsvarligt att på detta sätt ha ett fett militärt mål praktiskt taget inne i en storstad. Tydligen är en flyttning av flottiljen den enda möjliga lösningen. Det skulle vara bra regionalpolitik, och det skulle ge Uppsala en möjlighet att få balans på bostadsmarknaden.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 34 från vpk och miljöpartiet.

Låt mig så gå in på mera riksövergripande frågor. Ett försvar i kris har vi fått höra mycket om det senaste året. Om vi värnar om landet kan vi inte bara köra på i gamla hjulspår utan måste börja med ett konstruktivt nytänkande. Då får vi, som jag ser det, inte heller vara rädda för radikala tankar och för att satsa på att konkretisera sådana. Låt oss ordentligt pröva hur långt de radikalpacifistiska idéerna bär. Kan de manövrera "hangarskeppet Götaland", eller kan de ge oss en plan för hur vi skall kunna bygga om det för att behålla det som det vackra kryssningsfartyg som det kunde vara?

I anslutning till vad som anförs i reservation 5 vid detta betänkande yrkar jag för miljöpartiets del att vi måste få de nytänkande utredningar som här krävs. Jag yrkar bifall till denna reservation. Såvitt jag begriper består den verkliga krisen inte i att det fattas pengar till att beställa nya flygplan, fartyg och stridsvagnar utan i att försvarssatsningarna har blivit irrationella och görs på ett föråldrat sätt. Det är inte rationellt att lägga miljarder på något hundratal stridsfarkoster, när landet lätt kan lamslås av några små sabotagegrupper som riktar angrepp mot våra kärnkraftverk, elnät, datasystem eller vattenverk.

Medan utredningarna arbetar måste vi söka åtgärda den uppenbara obalans som råder mellan beredskapshänsyn i samhällsplaneringen och de ekonomiska satsningarna på krigsmakten. Den krigsmakt som vi för närvarande måste hålla oss med bör få en organisation som är anpassad till vitt skilda hotbilder och till våra förutsättningar, dvs. att Sverige är ett stort skogsland med liten befolkning.

Jag yrkar bifall till reservation 19.

Vi skall utgå från nämnda förutsättningar och inte söka tävla med stormakternas flygplansutveckling. JAS-projektet bör omgående stoppas.

Jag yrkar bifall till reservation 21.

I stället skall vi se framåt och inse att försvarshänsyn och ekologiska hänsyn går hand i hand. Jag yrkar därför bifall till reservation 36, och jag ger därmed stöd till den motion där det föreslås att vi skall avsätta 300 milj. kr. till en fond för sådan landsbygdsutveckling som är särskilt viktig ur försvarssynpunkt. Ett folktomt land är inte försvarbart. Ekologiskt lantbruk fordrar fler landsbygds människor och gör därmed landet lättare att försvara. Vår syn på JAS och pansarvapen leder till lägre kostnader för krigsmakten, och därmed kan ramarna minskas, som vi har föreslagit i motion Fö16.

Jag yrkar bifall till reservation 13 och reservation 18, där inriktningen av huvudprogrammen anges. De stora besparingarna gör vi genom avveckling av JAS-projektet. På grund av en överdriven tro på våra flygtraditioner och kanske som en efterapning av stormakternas krigsorganisationer har denna gökunge lagts i vårt lilla vackra bo.

Vår spetsteknologi, som Jan Jennehag har varit inne på här, skall inte finnas i utvecklingen av stridsfarkoster utan inom ekologisk teknik. En klok uppbyggnad av armén kommer att ge besparingsmöjligheter under kommande budgetår. Förvisso bör vi behålla försvarsområdesregementena, men ett flertal kasernetablissemang kan avvecklas inom specialtruppslagen. Funktioner kan integreras inom försvarsområdesregementena. Arméns operativa målsättning bör omformuleras från "möta, hejda, slå" till "möta, hejda, svälta ut".

Likaså torde det finnas besparingsmöjligheter inom vissa delar av marinen, även om ubåtsskyddet fordrar fortsatt uppbyggnad.

Jag yrkar bifall till reservation 23 och därmed till en snabbare utbyggnad av bevakningslinjer mot ubåtar. Östersjöns vatten ger, som vi fått erfara, en utmärkt favör för ubåtsvapnet. Detta bör vi utnyttja. Ubåtsvapnet kan användas för att avskräcka en stormakt med invasionsplaner. Ett invasionsföretag torde inte övervägas mot ett land med ubåtsvapen och talrika jägarförband.

Vi behöver en varvsindustri. För försvarets räkning är Karlskronavarvet mest lämpat.

Jag yrkar bifall till reservation 39.

Vi behöver även annan försvarsindustri och utveckling av pansarvärnsvapen och andra vapen som kan göras i längre serier. Den struktur miljöpartiet förespråkar på krigsmakten leder till vapen som vi kan tillverka själva. Exporten och importen av vapen kan avvecklas, även om det kan vara i sin ordning att ha bilaterala avtal med andra alliansfria länder om viss vapenutveckling. Pengar till nödvändig vapenutveckling och utökade repeti-

tionsövningar behöver inte tillföras extra, som regeringen föreslår, utan kan tas från JAS-projektet och minskat pansar.

Svenskt försvar i alla dess former skall ha en stark och bred folklig förankring. Våra bygderegementen, försvarsområdesregementena, har en väsentlig del i detta, och de bör kunna få vidgade uppgifter inom totalförsvar och räddningstjänst. Kanske är det svårt att göra om hela regementen till miljövarnsförband, som har föreslagits – intressant nog från olika håll – men den typen av verksamhet bör definitivt in i regementena.

I en modell där den allmänna värnplikten utvecklas till en allmän samhällstjänsteplikt utgör bygderegementena en stor resurs. Tillsammans vore bygderegementen och samhällstjänst något ytterst kraftfullt att ställa upp mot de verkliga hot som i dag finns mot vårt samhälles existens. Miljöhoten är faktiska och siffermässigt påvisbara. Hoten om militär invasion från öster eller väster, norr eller söder kan uppkomma, men låt oss ta upp kampen mot de påvisbara hoten, samtidigt som vi har en beredskap för allttjämt tänkbara militära hot.

Jag yrkar bifall till reservation 33 om vidgade uppgifter för försvarsområdesregementena. Varför inte inleda med en försöksverksamhet i t.ex. Växjö?

Sammanfattningsvis, fru talman, yrkar jag bifall till samtliga reservationer där miljöpartiet de gröna finns med plus reservation 3 från folkpartiet och för övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 22 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Det är nog få anföranden som hållits här i kammaren och som har gällt försvaret som har innehållit mera gökungar och ekologi än det vi nyss hörde. Nu vill jag inte säga att det för den skull var ett dåligt anförande.

När Paul Cizuk trots allt sade, på miljöpartiets vägnar, att han vill bevara våra landskapsregementen, klappade mitt hjärta under ett kort ögonblick litet varmare för både Paul Cizuk och miljöpartiet. Men vid närmare eftertanke blev jag bekymrad för hur denna vänskap i frågan om landskapsregementena rätt skall kunna nyttjas, för jag förstod inte riktigt vad Paul Cizuk avsåg på miljöpartiets vägnar att använda regementena till.

Om jag förstod rätt, var avsikten inte att behålla ett militärt försvar i den mening som vi andra talar om det, helt enkelt därför att sabotagegrupper lätt skulle kunna slå ut vitala funktioner i samhället. Det är risk för det, och då vill jag ställa en fråga till Paul Cizuk.

Vad vi andra tror att vår försvarsmakt skulle kunna användas till är just att skydda vitala samhällsfunktioner. Hur har ni i miljöpartiet tänkt er att dessa funktioner skall skyddas, om vi inte skall ha ett militärt försvar?

Anf. 23 PAUL CISZUK (mp) replik:

Fru talman! Det var intressanta frågor, Arne Andersson i Ljung. Det är roligt att ni vill ta upp en debatt med oss om de här sakerna.

Vi har förut talat om att det skall satsas på utbildning av jägartrupper. När jag talar om att möta, hejda och svälta ut i stället för slå, menar jag att ett eventuellt fientligt invasionsföretag skall kunna avgränsas. Man skär av försörjningen, till lands med hjälp av jägarförband som ständigt hackar på

fienden och till sjöss med hjälp av ubåtar. När fienden sedan är tillräckligt mör, behövs det inga pansarbrigader för att besätta området. Det var ett exempel.

Så till frågan om hur försvarsområdesregementena skall användas. Många artillerifunktioner, ingenjörsfunktioner osv. kan integreras i försvarsområdesregementena. Vi har en stabil organisation via försvarsområdesregementena, och vi kan anpassa innehållet i organisationen till vad en yttre hotbild kan kräva. Här finns väldigt många olika möjligheter. Som har påpekats av större militära tänkare än av mig är det lättare att fylla en organisation med materiel än att bygga upp en ny organisation, om det skulle vara så att de militära hoten ökar.

Vidare är det ganska lätt att utveckla en civil verksamhet vid landskapsregementena. Det finns säkert flera regementschefer som är villiga att flytta på staketet litet grand och måla en kasern röd. I krig måste vi naturligtvis skilja väldigt noga mellan militär och civil verksamhet, men i krig kan den civila verksamheten ta över kasernerna – militären skall ut i skogen.

Jag är litet ovan vid sådana här debatter och kan inte just nu erinra mig om Arne Andersson hade någon mer fråga. Men jag får väl återkomma i så fall.

Anf. 24 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Det vore väl en överdrift att säga att jag är helt klar på hur Paul Cizuk tänker sig det hela. Skulle skillnaden inte vara större än att miljöpartiet vill ha en och annan kasern röd, tycker jag att vi moderater bör ställa upp på det också, till förmån för våra landskapsregementen. Om jag förstod saken rätt, är vi trots allt överens om att de behövs.

Sedan får vi väl låta enkla majoritetsregler gälla oss emellan, när vi klarar ut vad vi skall använda regementena till. Så konstig som försvarsdebatten är i Sverige nu, är faktiskt den första fråga vi skall ta ställning till om vi skall ha dem eller inte.

Röda eller inte, så noterar jag att miljöpartiet ställer upp för landskapsregementena. Det tackar jag särskilt för.

Anf. 25 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Fru talman! Det är i och för sig en intressant debatt som pågår här mellan utskottets ordförande och företrädare för vpk och miljöpartiet. Jag skall inte lägga mig i den utan bara kommentera en enda frågeställning, där jag tyckte att Arne Andersson i Ljung i första hand vände sig till oss men kopplade ihop oss med vpk:s syn i försvarsfrågan.

Arne Andersson hyser stor oro för den nivå som vi nu anger i anslagsfrågan, men såvitt jag förstår leder den oron inte till någon förändring av relationerna i fråga om de partipolitiska ståndpunkterna vad avser beloppens storlek. På ömse sidor om oss står, som vanligt, moderata samlingspartiet längst ut till höger och till vänster om oss, kanske något närmare än tidigare, finns vpk – eller på en högre resp. lägre nivå, om man vill uttrycka det i pengar.

Det betänkande vi nu har att behandla gäller i första hand och kanske också huvudsakligen planering av och anslag för det militära försvaret. Men utskottet tar också ställning till landets geografiska indelning i militär- och

civilområden. Den frågan bör enligt utskottets mening lösas så att civil- och militärområdena genomgående har sammanfallande gränser. Vidare bör ett län/försvarsområde inte delas mellan två civilområden/militärområden.

I betänkandet redovisas skäl för och skäl emot vart Kopparbergs län skall föras, skäl för såväl Nedre Norrland som för Milo Mitt. Utskottet har då funnit att de övervägande skälen i slutomgången talar för att Kopparbergs län skall tillhöra det nya mellersta området. Utifrån det biträder utskottet regeringens förslag och anser att de motioner som har yrkanden i annan riktning bör avslås av riksdagen. I en annan fråga av stor betydelse för totalförsvaret i såväl fred som krig skärper utskottet tonen och föreslår riksdagen att göra ett uttalande till regeringen om behovet av åtgärder. Åtgärderna åsyftar anskaffning och drift av helikoptrar för transport av skadade och sjuka, en fråga för såväl staten som landstingen – sjukvårdshuvudmännen – att komma överens om.

Inledningsvis vill jag även peka på att nästa försvarsbeslut tidigareläggas ett år från 1992 till 1991. Innan dess avses viktiga frågor om arméns struktur och omfattning behandlas av riksdagen på förslag från 1988 års försvarskommitté. Det har sagts här tidigare att det är en märklig tågordning, men den är inte så märklig om man tänker på att detta är en eftersläpande uppgift som borde ha följt med föregående försvarsbeslut. Utskottets majoritet biträder regeringens förslag om ökade resurser för repetitionsutbildning och för att den svenska försvarsindustrin skall upprätthålla sin utvecklingskapacitet.

Fru talman! Försvarsutskottets behandling och riksdagens beslut om det militära försvarets innehåll, inriktning och därav följande konsekvenser brukar vanligtvis mitt i en försvarsperiod vara någonting tämligen odramatiskt. Det är inte riktigt lika odramatiskt den här gången.

Regeringens förslag, men främst markeringar om betydande penningtillskott från såväl moderata samlingspartiet som folkpartiet, visar på ett förhållande som om ej anmärkningsvärt ändå är något ovanligt. Folkpartiets och moderata samlingspartiets förslag om en i förhållande till regeringens förslag dubblerad anslagsökning innebär enligt min mening en anvisning om på vilken lägsta nivå dessa partier kommer att ange ramarna för nästa försvarsbeslut. Detta sker utan att man avvaktar försvarskommitténs arbete med såväl en säkerhetspolitisk studie som en bedömning av totalförsvarets inriktning, struktur och resursbehov. I de fall förslagen avviker från inriktningen av 1987 års beslut kan detta leda till felinvesteringar som ej ger avsedd förstärkning av vårt försvar. Det blir resurstillskott som ej säkerställer handlingsfrihet, utan låses till objekt som kan betraktas som tveksamma och i stället bli en belastning inför 1991 års försvarsbeslut.

Samma bedömning gäller centerpartiets förslag om än en försiktig ökning av utgiftsramen med 100 milj. kr. första året i syfte att anskaffa ytterligare en kustkorvett. Kostnaden för en sådan torde i verkligheten belöpa sig till ett belopp omkring 500 milj. kr.

Fru talman! Utskottet finner nu inte tillräcklig grund för annan bedömning av resursbehoven under de närmaste två budgetåren än den som regeringen har gjort. En betydande kapacitet hos det militära försvaret och en tillräcklig handlingsfrihet för dess framtida utveckling vidmakthålls genom de ekonomiska ramar som regeringen föreslår. Senare bedömningar kan självfallet

medföra behov att ändra den ekonomiska inriktningen framöver. Utskottet anser alltså att regeringens förslag bör bifallas och de nu aktuella motionerna avslås såvitt de gäller utökning av de ekonomiska ramarna för det militära försvaret.

Av vad jag nu sagt framgår att utskottet har konstaterat att 1987 års försvarsbeslut inte kan genomföras som det var tänkt, och att det är nödvändigt att nästa försvarsbeslut tidigareläggs ett år. Orsakerna härtill är bristerna i underlaget för 1987 års försvarsbeslut.

Vi har konstaterat att kostnaderna ökat mer än vad som hade förutsetts både i fråga om lednings- och förbandsverksamhet och materielanskaffning. Detta har lett till att grundutbildningen inte kan bedrivas på förutsatt sätt och att repetitionsutbildningen måste reduceras. Vidare måste en allt större del av materielanslagen användas för vidmakthållandet av materielen, varigenom resurserna för förnyelse blivit otillräckliga. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att utskottet redan tidigare uttryckt oro för de brister som endast några månader efter det att riksdagen fattat 1987 års försvarsbeslut kunde konstateras i det underlag på vilket detta vilade.

Fru talman! Jag övergår nu till att behandla JAS-projektet.

I två partimotioner föreslår vpk att JAS-projektet avvecklas. De anser att Sverige inte behöver flygstridskrafter av så avancerat slag för att hävda sitt oberoende och att samhället binder stora resurser under lång tid om projektet fullföljs.

Liknande tankegångar förs fram i miljöpartiets motioner. Motionärerna föreslår att JAS-projektet stoppas och att man snabbt utreder om gjorda investeringar kan räddas inom billigare projekt eller om JAS Gripen helt skall utgå. Utskottet har i olika sammanhang behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om avbrytande av JAS-projektet. Utskottet finner inte skäl till annat ställningstagande i fråga om nu behandlade motionsyrkanden. Det bör i sammanhanget erinras om att regeringen har givit försvarets materielverk ett uppdrag att senast under maj 1989 redovisa konsekvenserna av det nyligen inträffade haveriet med provflygplanet och därvid också närmare klarlägga de ekonomiska förutsättningarna för att gå vidare med projektet.

Motionerna, som alla syftar till ett avbrytande av hela projektet, bör därför enligt utskottets mening avslås av riksdagen.

Av propositionen framgår också att särskilda medel har avsatts för att bibehålla en handlingsfrihet vad avser utveckling av JAS 39B under den tid som krävs för att klarlägga om det är möjligt att fortsätta projektet med acceptabla villkor. Enligt vad utskottet erfar pågår förhandlingar mellan försvarets materielverk och IG JAS om delserie två som gäller 110 flygplan. Förhandlingarna kommer att pågå under år 1989 och sannolikt även under år 1990.

Utskottet vill i linje med folkpartimotionen Fö13 erinra om de utgångsvärden och utfästelser som var aktuella i samband med beslutet om utveckling och anskaffning av flygplanet och vill därvid särskilt framhålla parternas grundläggande ansvar i dessa avseenden som en viktig förutsättning för fullföljandet av riksdagens beslut om JAS-projektet.

Utskottet godtar alltså redovisningen av JAS-projektet i propositionen.

Utskottets ställningstagande innebär att utskottet inte kan stödja de båda moderata motionerna om en ambitiösare inriktning av JAS-projektet än regeringen förordat, bl. a. innefattande ett ställningstagande till utveckling av en tvåsitsig JAS. Dessa motioner bör därför inte bifallas av riksdagen.

Fru talman! Nu något om försvarsindustrin.

Av propositionen framgår att försvarsindustrin redan i närtid står inför stora problem. Den mycket begränsade satsningen på utveckling innebär att industrins tekniska kompetens snabbt kan komma att reduceras. Åtgärder måste snarast vidtas som bibehåller utvecklingskompetensen inom svensk försvarsindustri inom väsentliga områden fram till nästa totalförsvarsbeslut. För att bibehålla handlingsfrihet fram till detta försvarsbeslut förordar försvarsministern att 380 milj. kr. tillförs den militära utgiftsramen för studier och utveckling av ny materiel, bl. a. vapen och ammunition, robotsystem, stridsfordon och elektronik.

Utskottet har redovisat sin övergripande syn beträffande den svenska försvarsindustrins betydelse m. m. samt på inriktningen av försvarsforskningen i 1987 års betänkande om ett nytt långsiktigt försvarsbeslut. Dessa frågor har behandlats även i två senare betänkanden.

I moderatmotionen Fö204 från den allmänna motionstiden tas försvarsindustrins situation upp. Motionärerna anser att riksdagen bör ge regeringen till känna att försvarsindustrin är en förutsättning för vår neutralitet och att dess verksamhet måste baseras på beständiga politiska riktlinjer. Vidare anför man att försvarsindustrin måste för sitt fortbestånd dels ha kontinuitet beträffande sina leveranser till det svenska försvaret, dels ha möjlighet att i likhet med industrin i övrigt konkurrera internationellt.

Utskottet konstaterar att vad som framförs i motion Fö204 i denna fråga överensstämmer med riksdagens tillkännagivande i 1987 års försvarsbeslut och vad som nu anförs i propositionen. Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden med motsvarande inriktning och då ansett att ett uttalande av riksdagen med den allmänna karaktär som föreslås inte tillför något väsentligt nytt. Utskottet finner ingen anledning att ändra denna uppfattning och föreslår mot denna bakgrund att riksdagen avslår yrkande 4 i den moderata motionen Fö204.

I fyra motioner behandlas Karlskronavarvet och dess framtid.

Huvudinriktningen i motionerna är fortsatt produktion, bibehållen kapacitet och bibehållet kunnande. Handlingsfrihet nämns även som skäl för byggande av ytterligare kustkorvetter i avvaktan på försvarskommitténs betänkande. Efter det att synpunkter har inhämtats från näringsutskottet, konstaterar försvarsutskottet att försvarsmaktens samlade behov av varvskapacitet blir mindre under de närmaste åren i avsaknad av möjligheter till nya beställningar under dessa år. Det krävs därför att den totala kapaciteten för nybyggnad och underhåll av örlogsfartyg anpassas till aktuella förhållanden och till rimliga exportantaganden.

Utskottet vill i detta sammanhang dessutom påminna om att 1988 års försvarskommitté har till uppgift att överväga att lämna förslag beträffande ambitionsnivån för framtida tillgång till inhemsk kapacitet för forskning, studier, utveckling och produktion för totalförsvarets räkning. Det finns därför anledning för riksdagen att avvakta försvarskommitténs och regeringens förslag i dessa stycken.

Utskottet anser i likhet med tidigare år att det är viktigt att framhålla Karlskronavarvets betydelse för det svenska militära försvaret och för den regionala utvecklingen.

Beträffande struktureringen av varvsindustrin betonar utskottet att säkerhetspolitiska hänsyn måste tas vid beslut om Karlskronavarvets framtid. Utskottet vill därvid särskilt framhålla det ansvar som åvilar ägarna till Celsiuskoncernen att säkerställa erforderlig handlingsfrihet i dessa avseenden för statsmakterna vid kommande beslut om inriktningen av totalförsvaret. Utskottet anser vidare, med instämmande i vad näringsutskottet anfört i dessa delar, att ägarna och berörda myndigheter bör pröva olika åtgärder för att begränsa negativa effekter som kan komma att uppstå vid en kommande omstrukturering av de berörda varven.

Mot bakgrund av det anförda och med instämmande i näringsutskottets yttrande anser försvarsutskottet att riksdagen bör avslå centerns motion Fö7, yrkande 4 i denna del och yrkande 5, moderaternas motioner Fö8, yrkande 1, Fö601, yrkandena 1 och 2 samt centerns motion Fö602. Därutöver bör riksdagen lämna vad föredragande statsrådet har anfört om försvarsindustrin utan erinran.

Fru talman! Jag har valt att behandla några av de frågor som berörs i betänkandet. De kan betraktas som omfattande och av avgörande betydelse för det militära försvarets fortsatta utveckling. Men de är också frågor där partiernas olika syn på försvarspolitik framgår klart och därför följts upp med reservationer. Yrkanden som ej vunnit utskottets förståelse har därför avvisats. Socialdemokraternas syn på de frågor i detta betänkande som jag inte har behandlat kommer att senare tas upp av Barbro Evermo Palmerlund.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i utskottets betänkande på samtliga punkter.

Anf. 26 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Det är helt riktigt, Roland Brännström, att yrkandena om en ökning och ett högre tillskott är en indikation på att man troligen måste höja ramen 1991. Det som är viktigt nu är att man under den återstående perioden anslår pengar så att man kan göra de materiellanskaffningar som vi fattade beslut om 1987.

Jag vet inte vilka objekt Roland Brännström menar när han talar om tveksamma sådana. Inte vill väl Roland Brännström hävda att vi har en organisation, där det inte finns behov av helikoptrar för sjuktransport? Den tveksamhet som man nu för fram från socialdemokraterna inför materiellinnehållet delas inte av överbefälhavaren. Han bedömer den framtida utvecklingen i FMI 2 000 efter just materiellinnehållet i 1987 års beslut.

Det är ett faktum att beslutet är havrerat. Här har talats om att det är planeringssystemet som har gjorts till syndabock. Vi vet alla att detta beror på planeringsunderlaget, men det är en realitet att pengarna inte räcker till.

Fru talman! Vi i folkpartiet vill öka resurserna, socialdemokraterna vill det inte. Vad de övriga partierna föreslår är intressant. De förbättringar som de framför yrkanden om finns det inte heller tacksning för. Vad har man för anledning att slå sig för bröstet? Varför fortsätta med detta spegelfäkeri?

Varför inte erkänna att alla partiets förslag till förbättringar drabbades lika hårt av bristerna i planeringsunderlaget? Försök att vara ärliga för vårt framtida försvars skull!

Prot. 1988/89:121
25 maj 1989

*Planering och anslag
för det militära för-
svaret, m. m.*

Anf. 27 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c) replik:

Fru talman! Jag skall bemöta Roland Brännström på bara en punkt.

Centerpartiet hade inte några barn ihop med socialdemokraterna vid förra försvarsbeslutet. Därför har vi förmodligen inte haft samma känsla för de olika anslagen. Men på en punkt har vi yrkat ytterligare pengar, nämligen när det gäller Karlskronavarvet och byggande av en kustkorvett. Vi har yrkat att anslaget skall ökas med 100 milj. kr. Jag är medveten om att detta inte är tillräckligt, Roland Brännström. En kustkorvett kostar nog 400–500 milj. kr. Därför har vi också i reservationen angett att det inför nästkommande budgetår bör anslås ytterligare 600 milj. kr. i ramen. Dessa pengar är då avsedda för att finansiera denna kustkorvett samt ökad repetitionsutbildning, vilket vi i en reservation till detta betänkande har påpekat att det föreligger ett behov av.

Anf. 28 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Jag vill – liksom Kerstin Ekman nyss gjorde – anknyta till det som Roland Brännström sade om att moderaterna och folkpartiet nu genom sina ställningstaganden anger en annan syn på nivån än den som regeringen har. Det är alldeles uppenbart – vilket jag kortfattat berörde i mitt inledningsanförande – att den oro som vi känner inför att vi – som jag uttryckte det – inte skall komma i fas är äkta och välgrundad.

Det är väl så, Roland Brännström, att – också detta berörde jag i mitt inledningsanförande – om vi trots allt bara har ÖB:s förslag framfört i FMI 2000 att tillgå, ligger alla förslag under A och A+ på en nivå som innebär försämrad struktur för vårt försvar. Det blir således en fortsatt sänkning av nivån. Så vill vi väl ändå inte ha det. Jag har från den utgångspunkten trots att försvarskommittén skulle inrikta sig på att åtminstone bibehålla den försvarskraft som vi har. Med denna inställning är det nödvändigt att det beslut som kommer att fattas här i dag – liksom det beslut som skall fattas av kommittén och av riksdagen först till hösten om arméorganisationen – också ligger på den nivå att det går i fas med det förslag med långsiktig inriktning som kommittén så småningom kommer att lägga på riksdagens bord. Det är denna fasning som jag menar är i fara med den något mattare försvarspolitiska syn som socialdemokraterna företräder.

Anf. 29 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jag vill göra ett par korta kommentarer. Jag börjar med det som jag i mitt anförande betecknade som tveksamma objekt. Låt mig först säga att detta gäller inte så mycket det som skrevs in i 1987 års beslut i samförstånd mellan oss socialdemokrater och folkpartiet.

Om man ser till vad som faktiskt förekommer i skrivningar från moderata samlingspartiet och även från centern, kan man hysa en betydande tveksamhet inför den materielinriktning som framgår av dessa skrivningar. Såvitt jag har funnit, har det i första hand inte förordats något fortsatt byggande av

kustkorvetter. Man kan också starkt ifrågasätta moderaternas inriktning mot ytterligare en division Viggenplan. Jag menar att detta är sådant som det kan vara värt att påminna om. Det är ett svar till Kerstin Ekman, Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Arne Andersson i Ljung när det gäller materielhanteringen och de viktiga frågor som ändå skall kopplas till det påslag som från vår sida görs under gällande försvarsbeslut för att säkerställa den tekniska kompetensen och det handlingsutrymme som är nödvändigt för att försvarsindustrin skall kunna behålla detta fram till ett nytt försvarsbeslut.

Låt mig också säga att tolkningarna kring innehåll och penningram i 1987 års beslut inte är någon nyhet. Det är ingen ovanlighet att man upplever att ett försvarsbeslut i sin tidsmässiga avgränsning måste inrymma alla de materielobjekt som ofta i betydande optimism skrivs in verbalt, men kanske inte alltid ekonomiskt och kalkylmässigt är med i underlaget och beslutet. Så till vida är 1987 års beslut ganska väl överensstämmande, men kanske också något mera markerat av bristande samstämmighet mellan pengar och verbala uttryck. Detta kan sägas belasta de som har lämnat underlaget, men kanske också den optimism som ofta präglar en kommitté när man försöker inrymma så mycket materiel som möjligt.

Jag vill understryka att det vi gör ändock innebär en påspädning av ökade resurser till försvarsutveckling i ett kortsiktigt perspektiv fram till ett tidigare lagd försvarsbeslut. Enligt vår mening ger det den handlingsfrihet som är nödvändig och som utan att låsa sig i objekt som icke ens ÖB har förordat ändock bör gagna det svenska försvaret bättre än de varianter som kanske framför allt moderata samlingspartiet står för.

Anf. 30 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Utskottets vice ordförande bekymrar sig litet över materielansaffningsidan för moderata samlingspartiets vidkommande. Enda anledningen till att jag inte har tagit upp den sidan är att Björn Körlof och jag har gjort en uppdelning av ärendet som innebär att det ankommer på honom.

Jag kan likväl inte underlåta att fråga Roland Brännström när han har träffat en marin ansvarig företrädare som inte har ansett att vi behöver en andra ubåtsjaktstyrka. Det saknas fortfarande två kustkorvetter för att vi skall kunna bygga upp en sådan. Jag vet att det går att hitta på många svar om att man t.ex. kan ha en annan komposition. Försök dock hitta och namnge någon företrädare som inte tycker att det är bra.

Försvarsministern är nu närvarande i kammaren. Jag vet att han vid något tillfälle har gjort sig lustig över kustkorvetter. Jag tycker ändock inte att det skall vara gränssättande för hur många kustkorvetter vi skall ha i Sverige. Vi bör helt enkelt fylla två ubåtsjaktstyrkor med de fyra kustkorvetter som rimligen skall ingå i organisationen. Jag tycker inte att detta är något att ta som exempel på märkliga materielbehov.

Anf. 31 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Jag har inte Roland Brännströms långa erfarenhet av försvarsbeslut, men jag har försökt att följa med, och jag har läst på. Jag har inget minne av att det någon gång tidigare har varit så stora differenser som det nu är. Troligen har man dock förut vid försvarsbesluten haft en mycket

mer optimistisk syn och försökt att lägga på så mycket som möjligt. De uppgifter jag har inhämtat när det gäller den förra kommittén visar dock att man inte var så optimistisk utan att man litade på siffrorna och gjorde antaganden om att man skulle få plats med de objekt som man tyckte var viktiga. Det var således underlaget det var fel på. Ni anser att penganivån skall ligga kvar. Vi anser att innehållet är det viktiga. Jag kan bara beklaga att vi har kommit till så olika ståndpunkter.

Anf. 32 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Till Arne Andersson i Ljung vill jag först säga några ord om de marina önskemålen om en andra ubåtsjaktstyrka. Så snart man talar med någon av försvarsgrenscheferna får man höra att högt upp på deras önskelista finns sådant som går långt utöver vad som ryms inom den ram som ÖB måste sätta upp för de totala försvarsfunktionerna. Detta gäller också en andra ubåtsjaktstyrka.

Min bild av den frågeställningen är att om de pengar som denna styrka skulle kosta skulle föras in under den militära totalramen, kommer icke ÖB att prioritera i de marina önskemålens riktning, önskemål som moderata samlingspartiet har ställt sig bakom.

Det är uppenbart, Kerstin Ekman, att differensen mellan önskemål och framlagda förslag beträffande materielanskaffningarna är större nu än tidigare. Jag är den förste att erkänna detta. Men denna differens har funnits så länge jag kan minnas. Det första försvarsbeslut som jag medverkade i var 1972 års beslut. Man lyckades i flera försvarsbeslut dölja de brister som till en del fanns i organisationen, i materielanskaffningen, och man var beredd att utan alltför stora åthävor skjuta materielobjekt framför sig. Anledningen till detta kunde kanske vara att man bedömde det som rimligare att följa de ekonomiska ramarna i de fattade besluten än att, som folkpartiet nu gör, starkt binda sig för verbala uttryck för behov vad gäller det materiella innehållet, utan hänsyn till kostnadseffekterna. Man vill alltså till sista kronan prioritera det som man har satt på pränt utan att väga de härigenom ökade kostnaderna mot något annat på försvarsområdet eller mot användningen av de ekonomiska resurserna i övrigt som disponeras av Sveriges riksdag.

Anf. 33 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Fru talman! För litet drygt sex månader sedan var vi samlade här i kammaren till en särskild debatt om försvarspolitiken. Bakgrunden till den debatten var att det under hösten visat sig omöjligt att genomföra det femåriga försvarsbeslut riksdagen fattade 1987. De ekonomiska och planeringsmässiga realiteterna gjorde det nödvändigt att ta ett omtag på försvarspolitiken.

I mitt anförande här i riksdagen den 9 november förra året redovisade jag regeringens handlingsplan för att gå vidare med försvarsfrågan. Handlingsplanen innehöll fem punkter och innebar i korthet följande:

För det första skulle en ny försvarskommitté med representation från samtliga riksdagspartier utses. Kommittén är som bekant tillsatt och har varit i verksamhet sedan december förra året.

För det andra skulle den innevarande försvarsbeslutsperioden avkortas med ett år. Det har också skett, och riksdagen kommer att anta nästa försvarsbeslut 1991.

För det tredje fick försvarskommittén i uppgift att med förtur göra en genomlysning av det militära planeringssystemet. Försvarskommittén arbetar för närvarande med frågan och kommer att presentera ett förslag senare under sommaren.

För det fjärde fick försvarskommittén också i uppdrag att med förtur se över arméstrukturen. Även detta arbete pågår för närvarande och kommer att redovisas senast den 15 juni.

För det femte förutskickade jag att riksdagen under innevarande vår skulle ta beslut om nödvändiga resurstillskott. Efter en noggrann analys av läget inom försvarsmakten har regeringen lagt en proposition i ärendet, vilket är bakgrunden till dagens riksdagsbehandling.

Inom loppet av ett halvår har regeringens kortsiktiga handlingsplan för försvaret blivit omsatt i praktisk handling.

Mot bakgrund av den rådande situationen i försvaret var det nödvändigt att handla snabbt och resolut. Försvarspolitikerna har inte råd att dras i den berömda långbänken.

När överbefälhavaren i höstas presenterade sin programplan visade det sig att det skulle behövas betydande ekonomiska tillskott för att förverkliga 1987 års försvarsbeslut. I den situationen blev det nödvändigt för regeringen att gripa in i processen. Det hade i högsta grad varit oansvarigt att låta utvecklingen gå sin egen gång.

Som vi alla vet fanns det flera orsaker till att 1987 års försvarsbeslut inte höll måttet. För det första var det beslutsunderlag som presenterades för oss politiker behäftat med allvarliga brister. För det andra har kostnadsutvecklingen inom försvarets område varit större än något politiskt parti kunde förutse.

Jag har sagt det tidigare och tycker att det är viktigt att återigen understryka detta faktum. Det finns inget politiskt parti som inför 1987 års försvarsbeslut förordade en politik som hade löst de nu aktuella problemen. Situationen nu är att samtliga partier sitter i samma båt. Det är ett faktum som förpliktigar.

Enligt min uppfattning är också förutsättningarna goda att i en konstruktiv anda angripa problemen inom det svenska försvaret. I grunden har vi en politisk samstämmighet om neutralitets- och försvarspolitikerna. Det är en politisk enighet som vi skall vara rädda om. Denna politiska enighet skapar inte bara goda möjligheter att bedriva en konstruktiv försvarspolitik, utan enigheten ger också värdefulla signaler till vår omvärld om den svenska försvarsviljan och beslutsamheten bakom vår neutralitetspolitik.

Vi försvarspolitikerna har tillsammans med militären ett stort ansvar för att ge en korrekt bild av det svenska försvaret. Vi får inte falla i fällan att låta delproblemen skymma helheten. Jag vänder mig därför med kraft mot slarviga uttalanden om att det svenska försvaret skulle vara inne i en kris eller stå vid vägs ände. De som beskriver tillståndet i det svenska försvaret i dessa termer har inte bara i grunden fel, utan de tar också på sig ett mycket stort ansvar genom att sprida en missvisande bild. Som ansvarsfull politiker är det

viktigt att vara varsam med ordens valör. Ordet kris kan vara bra att spara till den dag då det verkligen finns anledning att beskriva sakernas tillstånd som krisartade.

Sverige har i dag ett starkt försvar, som bärs upp av kunniga och välmotiverade värnpliktiga och officerare. Vi vet också att försvarsviljan hos det svenska folket är god. Men liksom inom alla stora organisationer finns det naturligtvis också problem inom försvaret. Men det är delproblem, som är fullt möjligt att lösa. Och precis som inom annan offentlig verksamhet måste vi inom försvaret vara beredda att prioritera och effektivisera. Som politiker har vi ett ansvar för att skattebetalarnas insats i försvaret utnyttjas på bästa tänkbara sätt.

Regeringens försvarspolitik syftar till att lösa de aktuella problemen. Målet är att vi även framdeles skall ha ett starkt och balanserat försvar. De senaste årens regeringspolitik har också verkat i denna riktning.

Trots bristerna i 1987 års försvarsbeslut går det inte att bortse ifrån att beslutet innebar en real ökning på 6,2 miljarder kronor till försvaret. Dessutom har riksdagen på regeringens förslag tillfört ubåtskyddet 700 milj. kr. våren 1988. Och nu i dag diskuteras försvarsutskottets betänkande över ett regeringsförslag som anvisar ytterligare drygt 1,2 miljarder kronor. Sammantaget blir detta över 8 miljarder.

Som jag tidigare nämnt förutskickade jag redan den 9 november i kammaren att regeringen skulle föreslå ytterligare resurser till försvaret för att skapa handlingsfrihet inför kommande försvarsbeslut. Regeringens proposition som ligger till grund för dagens riksdagsbehandling anvisar medel till några områden som regeringen bedömer vara centrala för försvarets fortsatta utveckling.

Regeringsförslaget innebär i korthet:

För det första föreslås 805 milj. kr. till utvecklingsuppdrag inom försvarsindustrin. De anvisade medlen är utomordentligt viktiga för att just skapa handlingsutrymme inför 1991 års försvarsbeslut.

För det andra föreslås 400 milj. kr. för att återuppta repetitionsutbildning vid viktigare förband. Den ökade omfattningen av repetitionsutbildning kommer att förbättra förbandens krigsduglighet.

För det tredje föreslås att försök med fem månaders grundutbildning inom armén och marinen får genomföras. Försöket skall omfatta 5 500 värnpliktiga per år under två utbildningsår. Som framgått av den försvarspolitiska debatten under lång tid har regeringen konsekvent avvisat alla propåer på två och en halv månaders utbildning. Regeringen är inte beredd att äventyra den allmänna värnplikten utan värnar i stället folkförsvaretanken och utbildningskvaliteten för våra värnpliktiga.

Propositionen som har föranlett dagens riksdagsbehandling kommer att följas upp av ytterligare regeringsförslag för att utveckla försvaret. Jag ser fram emot att senare i år få överlämna en proposition till riksdagen om bl. a. den framtida arméstrukturen. En fördröjning av besluten om den framtida armén är olycklig och skulle bara skapa ytterligare osäkerhet och försämra en redan ansträngd försvarsekonomi.

Fru talman! Vårt ansvar mot landets försvar och skattebetalare kräver handlingskraft och beslutsmod. Det ansvaret är regeringen beredd att ta.

Anf. 34 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Det råder inget tvivel om att jag delar försvarsministerns mening om att man skall vara aktsam med orden. Jag vet inte vem som har talat om vägs ände. Jag vet uppriktigt sagt inte heller vem som har talat om kris. Men försvarsministern kanske inte är känsligare än att jag tillåts peka på det enkla förhållandet att det i FMJ 2000 talas utförligt om ekonomisk kris. De som har använt detta uttryck har i varje fall sällskap med överbefälhavaren. Skulle inte försvarsministern och överbefälhavaren kunna talas vid om detta? Jag tycker inte att vi skall göra det till någon märkvärdigare sak. Men nog är det ekonomisk kris då drastiska åtgärder måste tillgripas för att vi över huvud taget skall få ordning på försvaret.

Det är ingen styrka för det senaste försvarsbeslutet att vi fattade ett nödbeslut om ubåtsskyddet, att vi i årets budget skickar med ytterligare pengar till materielsidan, att vi skickar med pengar för repetitionsutbildningarna. Jag tycker inte att någon har anledning att sträcka på sig. Oaktat vi inte var alldeles överens om detta beslut, var det inget parti som förutsåg att krisen var av det slaget, att den var så omfattande. Jag tycker att vi skall se saken som den är.

När försvarsministern nu har berikat oss med att vara här i kammaren vill jag säga några saker. Jag återkommer till vad jag har sagt till Roland Brännström tidigare om vikten av att vi får ett försvarsbeslut på den nivå som vi befinner oss i nu undanröjs. Det tror jag att man gör säkrare med en breddning av kontakterna mot höger på det politiska fältet, och inte mot vänster. Det har ju under senare tid visat sig att regeringen inte är prestigefylld och grinig, säga vad man vill om den. Regeringen är snarare ganska benägen att kompromissa för att uppnå den typ av resultatpolitik som man stundom åberopar som en tillgång. Hur skulle det vara om vi försökte göra på det sättet inom försvarspolitik? Här har vi fortfarande litet tid på oss. Jag tycker vi skall använda den. Då kommer vi heller inte i den märkliga situationen att det är vänsterpartiet kommunisterna som anger nivån, utan det är de fyra stora partierna som tillsammans anger den ekonomiska nivån för vårt försvar. Det måste väl för Sverige och för svensk socialdemokrati i regeringsställning vara en alldeles utomordentlig utgångspunkt för det fortsatta försvarsarbetet.

Anf. 35 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Några kommentarer till de fem punkterna från höstdebatten som försvarsministern upprepade: När det gällde att tillsätta en ny försvarskommitté och att avkorta den löpande perioden ansåg Bengt Westerberg och folkpartiet att det inte var något bra beslut. Man kommer säkerligen också att få problem, eftersom det är en alldeles för kort period att arbeta under.

Det var naturligtvis viktigt efter allt som har inträffat att man gick igenom planeringssystemet. Det var också nödvändigt att fredsorganisationen behandlades. Det är ju det arbetet som i viss mån fördröjs i och med att man har tillsatt försvarskommittén. Det var bra att de nödvändiga resursförstärkningarna skedde, men vi i folkpartiet anser att de inte var tillräckliga. Det som socialdemokraterna, enligt folkpartiet, har lyckats med genom denna manöver är att komma ur 1987 års försvarsbeslut. Vi i folkpartiet ansåg att

det var ett bra försvarsbeslut i fråga om innehållet – jag tror att det handlade om 6,8 miljarder. De förstärkningar som vi fattade beslut om gemensamt är nu tydligen, enligt socialdemokraternas sätt att agera, helt bortspolade. Kraven från oss på dessa objekt finns kvar, och vi beklagar att de inte blir förverkligade tidigare, vi beklagar det för försvarets skull.

Anf. 36 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c) replik:

Fru talman! Jag tänkte också kommentera de fem punkter som försvarsministern tog upp i början av sitt anförande.

Vi i centerpartiet tyckte, till skillnad från folkpartiet, att det var riktigt att den nya försvarskommittén tillsattes. Som utvecklingen var krävde min partiledare Olof Johansson att det skulle tillsättas en ny försvarsutredning och att perioden skulle kortas med ett år. Vi ansåg att detta med tanke på utvecklingen och de felplaneringar som hade skett nästan krävdes.

Det planeringssystem som försvarskommittén ser över är ganska komplicerat. Och till syvende og sist beror det på enskilda människor hur planeringen går till. Det är därför inte säkert att denna översyn leder till några stora förbättringar.

Punkt fyra handlade om översynen av arméstrukturen. Det skulle ske med förtur, vilket är riktigt. Den gamla FU88-kommittén kapsejsade i höstas av olika anledningar. Detta fördes då över till den nya försvarskommittén och skulle behandlas med förtur. Försvarsministern säger att en fördröjning skulle skapa problem för ekonomin, dvs. om en proposition inte läggs fram till hösten där en ny struktur föreslås kommer det väl att innebära att ett antal regementen läggs ned, vilket vi i centerpartiet och moderata samlingspartiet anser att man kan vänta med tills helheten i försvarsbesluten framkommer – försvarskommittén skall vara färdig med sitt arbete i december 1990. Att lägga ned ett regemente kostar 40 milj. kr. – det är vad driften kostar. Dessa pengar anser jag inte skall vara avgörande för hur ekonomin inom försvaret klaras av. Man kan nästan kalla det felräkningspengar. Man kan minska en organisation på många sätt för att spara pengar.

Beträffande punkt 5, som handlade om den proposition som vi behandlar i dag, sade jag i min inledning att jag tyckte att det var bra att försvarsministern lade fram förslag om ökade anslag. Det ger försvaret en större handlingsfrihet när det gäller repetitionsutbildningen och försvarsindustrin. De 100 milj. kr. som vi föreslog som ett förskott för anskaffande av en kustkorvett kommer Sven-Olof Petersson senare i debatten att tala om.

Anf. 37 PAUL CISZUK (mp) replik:

Fru talman! Försvarsministern säger att man skall vara aktsam med orden, och det håller jag med om. Jag erkänner att det var jag som nämnde ordet kris. Det har jag hört i många sammanhang under det senaste året när det gäller försvaret. Jag vidhåller ändå att det råder en kris, även om det inte bara fattas materiel och pengar. Krisen innebär att man måste välja väg. Nu är det obalans mellan de krav som ställs på försvaret och de resurser och den organisation som försvaret har. Man kan ju ställa krav på försvaret att det skall avvärja och slå en invasion i två olika riktningar samtidigt som alla ser hur sårbarheten har ökat i det civila samhället att det är hart när oförsvarligt.

Enligt moderat recept skall militären utökas för att stänga ute dessa sabotagemöjligheter, t.ex. sabotagegrupper. Men enligt ÖB:s förslag måste verksamheten då bantas och koncentreras och försvarsnätet göras mer grovmaskigt. Jag tror att man måste välja väg, om man vill gå i riktning mot en yrkesarmé eller om man vill gå i riktning mot ett folkförsvar. Såvitt jag tidigare har förstått och såvitt jag förstår av försvarsministerns anförande förespråkas folkförsvarslinjen. Då kan jag inte förstå annat än att man måste gå emot stora delar i ÖB:s förslag. Man måste värna om en relativt finmaskig organisation och ha kvar våra bygderegementen. Det skulle vara intressant att få besked om socialdemokraterna vill fortsätta på denna folkförsvarslinje. Det finns en risk med att ta de första stegen mot en yrkesarmé.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 38 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Till Kerstin Ekman skulle jag vilja säga följande. Jag kan hålla med henne om att beslut skall fullföljas. Men då skall också beslut fattas på ett riktigt underlag. Så var inte fallet 1987. För att t.ex. gå överbefälhavaren till mötes skulle det krävas 3–4 miljarder utöver vad försvarsbeslutet 1987 innebar. Inför detta faktum har vi gått ÖB och andra delar av oppositionen till mötes genom att tidigarelägga nästa försvarsbeslut. Och det är nödvändigt att på nytt göra en genomlysning av denna fråga.

Jag vill inte riktigt hålla med om Kerstin Ekmans beskrivning av socialdemokratins hållning. Till skillnad från Kerstin Ekman accepterar jag inte oreserverat om någon kommer och säger att nu har ett par av projekten blivit dyrare. Jag säger då inte: Ja visst, hur mycket pengar skall ni ha? Det går inte vare sig att driva en ekonomisk politik eller att ha ett rimligt förhållande till riksdagen med den attityden. Jag menar uppriktigt, Kerstin Ekman, att det inte är fråga om de sista och omnämnda objekten, som Kerstin Ekman har påpekat. Vad är det som säger att det är dessa som skall stötas ur planerna? Jag har ännu inte accepterat detta. Det kanske det kommande arbetet i kommittén kan skapa klarhet i. Men för Kerstin Ekman betyder detta att när någon har sagt att materielobjekten har blivit dyrare, och just de som utpekats i detta fall, skall man säga: Ja, visst skall ni få mer pengar. Jag är inte beredd att utan vidare hålla med henne i detta resonemang. Jag är övertygad om att försvarskommittén kommer att skapa klarhet i detta.

Till Arne Andersson i Ljung vill jag säga följande. Arne Andersson hyllar här i kammaren ÖB:s A-nivå. Men är det inte så. Arne Andersson, att om man följer ÖB:s A-nivå skall fredsorganisationen rationaliseras och vissa regementen läggas ned? Det skulle vara intressant att få denna fråga klarlagd från Arne Anderssons sida.

Slutligen vill jag till Arne Andersson säga att jag alltid har sett mycket allvarligt på flottans fartyg av typ korvetter. Socialdemokratin och flera med oss har insett att fattar man beslut om anskaffning av fartyg, skall dessa vara kompletta. Det skulle vara oss främmande, Arne Andersson, att anvisa medel till ett fartygsbygge som knappt räcker till skrovbyggnation. Det fanns

ett sådant förslag som Arne Andersson förordade förra året. Jag vill bara att Arne Andersson skall notera detta, så att vi kan granska varandras förhållanden – hur seriösa vi är när det gäller marinens fartyg.

Arne Andersson påstod sig inte ha hört så mycket om uttrycket kris och vägs ände. Jag kan rekommendera Arne Andersson att studera pamfletter och tal av Arne Anderssons partiordförande, så får han en rikhaltig karta av verbal begåvning att studera.

Ingvar Karlsson i Bengtsfors tog upp exemplet om lantbygdsregementen och fredsstrukturen. Låt mig börja med att säga att jag för min del icke anser att 40 miljoner, ens i försvarsramen, är felräkningspengar. Jag har, och jag tror att jag har större delen av riksdagen bakom mig, den uppfattningen att inga skattebetalares pengar, oavsett vilket område det är fråga om, är att betrakta som felräkningspengar. Jag har respekt för dessa 40 miljoner, och jag är övertygad om att om 40 miljoner kan användas för att vi skall få ännu bättre värnkraft, skulle jag aldrig tveka att fatta ett sådant beslut. Det kan hända att Ingvar Karlsson inte avsåg detta, men jag reagerar alltid när någon inom försvarsområdet talar om skattebetalares pengar som felräkningspengar, oavsett vilket område det gäller.

Anf. 39 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Vi var överens om någonting, försvarsministern och jag, nämligen om att beslut skall fullföljas. Men i praktiken blir det inte så. Där skiljer vi oss åt.

Man talar om felaktigt underlag. Vad var det som var felaktigt? Var det underlaget vad gällde det penningbehov som fanns, eller var det underlaget för vilka förstärkningar som var nödvändiga för att vi skulle få ett totalförsvar i balans? Där skiljer vi oss tydligt åt.

Vi anser alltså att de materielobjekt som man förde fram från ÖB, efter den bedömning som gjorts av försvarskommittén och som det sedan fattats beslut om, var nödvändiga för att få just den balans som vi eftersträvar. Man kan naturligtvis säga att man inte skall acceptera fördyringar. Det skall man naturligtvis se till när man håller på med att göra upp i försvarskommittén och har hela underlaget. Men har man kommit till en annan situation och anser att objekten är nödvändiga, måste man ta konsekvenserna.

Det är inte säkert, säger försvarsministern, att objekten försvinner. Men har man studerat de planer som läggs är allting på glid ut. Det är inte något tvivel om att det, om man inte lägger på de pengar som vi från folkpartiet föreslagit, blir en avsevärd förändring i förhållande till vad vi lade fast i 1987 års försvarsbeslut, just det som skulle vara en nödvändig förstärkning.

Anf. 40 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jag har ingen annan mening än försvarsministern om vad ÖB har sagt beträffande sina högre nivåer i FMI 2000. Däremot må det erinras om att ÖB har uttryckt betydande principiell välvillig inställning till enbrigadsregementen. Sedan har han i en snäv ekonomisk ram sagt att han ändå är beredd att acceptera tvåbrigadsregementen. Det är en produkt av detta resonemang som försvarsministern nu av någon anledning finner glädje att tala om. Det är uppenbart att vi moderater har vänt oss emot den

bakvända beslutsordning som nu är på gång. Vi skall inte förebrå oss i det här fallet, för vi har velat att vi skall bena ut hur organisationen skall se ut för att försvara Sverige. Därefter skall vi klara upp hur många utbildningsanstalter, hur många regementen, vi skulle behöva för att fullfölja utbildningen. Det menar vi är saker och ting i rätt ordning. Vi behöver inte förebrås för detta. Skulle vi finna att vi också kan minska fredsorganisationsetablissemanget, är vi moderater inte mot detta, men vi tycker illa om den tågordning som nu råder.

Detta var det väsentligaste.

Sedan skulle jag bara vilja säga att om försvarsministern till äventyrs har funnit att våra äskanden om medel till ytterligare kustkorvetter har varit otillräckliga, är det möjligt att han har rätt. Men från den tid vi beställer kustkorvetterna tills de levereras har vi tid att korrigera. Jag tror inte att någon har misstänkt att vi skulle vilja göra avkall på utrustningen så att det blir, som försvarsministern uttryckte det, ett skrov som man kan stå och blänka på. Det är inte vad vi är ute efter, utan vi är ute efter funktionsdugliga enheter för ubåtsjaksstyrkan. Den uppfattningen vidhåller vi.

Anf. 41 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c) replik:

Herr talman! Jag håller med försvarsministern om att man inte skall tala om felräkningspengar när man talar om skattebetalares medel. Men vi kan väl säga att vi sätter ordet felräkningspengar inom citationstecken. Jag jämförde i mitt anförande alltså 40 miljoner med totalbudgeten för försvaret på 30 miljarder.

Vi har den uppfattningen att vi behöver ha 21 brigader. Vi anser att dessa skall utbildas vid enbrigadsregementen. Det betyder också 21 regementen. Det är just så många landskaps- och bygderegementen, om vi skall uttrycka det så, som vi har. Som Arne Andersson sade vill ÖB gärna att man utbildar dessa vid enbrigadsregementen. Men på grund av den ekonomiska ramen väljer man alltså dubbelbrigader, där det också finns skolor. Det här är den linje som vi driver men som socialdemokraterna inte tycker om, såvitt jag förstår, utan menar att man kan ha ett antal mindre regementen och i så fall utbilda dubbelbrigader. I det fallet sparar man inte "mer än" fyra regementen, det är 160 milj. kr.

Vi tycker att folklig förankring är väldigt viktig inom försvaret. Kontakten med frivilligorganisationerna är också viktig. Vi skall alltså ha en decentraliserad organisation inom försvaret, så att människorna känner att det här är verkligen någonting som de vill ha också i framtiden. Vi skall vara rädda om försvarsviljan, speciellt den allmänna värnplikten. Därför skall vi slå vakt om de regementen som vi har ute i landet.

Anf. 42 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Jag lyssnade återigen, och som vanligt, mycket noga på meddebattörerna. Först och främst kan jag bara komma till den insikten då det gäller Kerstin Ekman och folkpartiet att folkpartiet har fått väldigt mycket kritik för den uppgörelse som man träffade med socialdemokraterna. Nu vill man försöka skapa förutsättningar när det gäller att på något sätt ruska av sig den stämpeln. Vi socialdemokrater står för uppgörelsen och

tycker att det är alldeles utmärkt att vi kunde nå denna uppgörelse med folkpartiet. Men sedan har saker och ting inträffat som har gjort att vissa objekt har blivit dyrare.

När jag tittar på folkpartiets yrkanden, får jag ett intryck, herr talman, av att man inte tar konsekvenserna av sina egna resonemang, med utgångspunkt i den kritik som har riktats mot socialdemokraterna. Folkpartiet har anvisat 400 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit. Men vid en granskning av folkpartiets förslag visar det sig att 400 milj. kr. inte förslår särskilt långt. Om folkpartiets politik skall konfronteras med verkligheten, innebär det att landets skattebetalare i stället måste avstå ca 1.5 miljarder. Folkpartiet har med andra ord lyckats med bedriften att missbedöma ekonomin med drygt 1 miljard kronor.

Till dem, bl.a. Paul Cizuk, som har berört arméstrukturen vill jag säga följande. Socialdemokraterna har alltid hävdad folkförsvarstanken och varit mycket angelägna om att vi skall slå vakt om vårt värnpliktsförsvar. På den punkten har det varit en mycket bred samstämmighet här i kammaren, och det är ett av de viktiga element som vi har anledning att vårda mycket ömt. Det är med oro som jag till viss del emellanåt ser inslag som visar att vi skulle vara på väg att glida mot ett elitförsvar. Bakom den tanken döljer sig ökade stående arméer. Jag vill bestämt avvisa att vi är på väg mot någonting sådant. Men det är kanske vad Paul Cizuk förordar i stället för folkförsvaret och vårt värnpliktssystem.

Återigen något om arméstrukturen. Den sittande försvarskommittén har ju fått i uppdrag att med förtur behandla frågan om arméns organisation i fredstid. Kommittén arbetar för närvarande med frågan och skall enligt direktiven avge ett betänkande den 15 juni. I alla organisationer finns det ju med jämna mellanrum ett behov av översyn och förnyelse. Försvaret utgör inte något undantag i det fallet. Med hänsyn till tidens krav är arméns kostym för stor. Följaktligen måste den göras mindre. Arméns fredsorganisation måste helt enkelt anpassas till de utbildningsbehov som finns beträffande värnpliktiga. Jag har sagt det tidigare, men jag vill ändå i dag här i kammaren återigen understryka att jag i grunden är positiv till ÖB:s förslag. Det är nödvändigt att nu lägga ned ett antal regementen. Jag vill också ännu en gång betona att det är oerhört viktigt att fatta beslut i frågan snarast möjligt. En utdragen beslutsprocess skapar bara ytterligare osäkerheter på de orter som är berörda av diskussionen. Dessutom kommer en redan ansträngd försvars-ekonomi att ytterligare försämras.

Jag ser därför med tillförsikt fram emot det betänkande som försvarskommittén skall överlämna till mig i mitten av juni. Som jag tidigare har nämnt är det min ambition att under hösten återkomma till riksdagen med en proposition i frågan.

Slutligen, herr talman! Arne Andersson i Ljung har erinringar mot vad han kallar en omvänd beslutsordning. Låt mig då bara helt stillsamt påminna Arne Andersson om att en enig försvarskommitté förra gången det begav sig beställde av regeringen ett förnyat underlag, för att man skulle kunna ta ställning till arméns struktur. Samtliga partier i försvarskommittén var ense om det.

En noggrann studie visar att uttalandet innebär: Var vänlig och kom till riksdagen med ett underlag, så att vi kan fatta beslut om den nya arméstrukturen! Ja, det är precis vad vi nu håller på att utföra. Det är inte, Arne Andersson, en omvänd beslutsordning, utan det är i högsta grad ett fullföljande av ett uttalande från försvarskommittén och från riksdagen. Det kan väl hända, Arne Andersson, att det gick an att vara ense i kommittén om ett sådant uttalande. Är det på det viset att moderaterna drömde vid det tillfället om att vi skulle behålla arméstrukturen som den ser ut, förstår jag deras oro för att fatta beslut om strukturförändringar inom armén. Men var lugn, Arne Andersson, för vare sig moderaterna är med eller inte tror jag att det kommer att gå att fatta beslut om nödvändiga strukturförändringar.

Andre vice talmannen anmälde att Kerstin Ekman och Arne Andersson i Ljung anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 43 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Jag får ordet mitt uppe i en debatt. Men jag märker att det manus som jag har passerat ganska bra. Jag tänkte nämligen börja i den s.k. bakvända ordningen.

I och för sig låter det sig sägas att den förra försvarskommittén beställde ett underlag till beslut om arméns grundorganisation och att man ville att detta skulle vara fristående från nästkommande försvarsbeslut. Men efter det har man faktiskt fattat beslut om ett helt nytt försvarsbeslutsarbete. Det leder nu till en ganska konstig ordning. Detta är inte bara ett abstrakt akademiskt problem. Den metodologi som direktiven till försvarskommittén anger kan enligt min mening leda till att utredningen faktiskt riskerar att göra allvarliga felprioriteringar när det gäller såväl armén och arméstridskrafterna som försvarsmakten i dess helhet.

En riktig utredningsmetodologi när man börjar med det försvarskommittearbete som avser hela försvaret skall naturligtvis först pröva de olika säkerhetspolitiska ingångsvärdena. Sedan skall man arbeta fram en krigsorganisationsstruktur som svarar emot en bedömd hotbild och de operativa krav som vår säkerhetspolitik ställer. Till sist skall man lägga fram förslag till en effektiv och rationell grundorganisation för produktion av en sådan försvarsmakt.

Den ordningen har faktiskt anvisats av statsmakterna, riksdagen, i beslutet om försvarets planerings- och ekonomisystem – naturligtvis på mycket goda grunder. En sådan ordning säkerställer nämligen, så långt det är möjligt när det gäller mänskligt tänkande, att försvarsmaktens olika komponenter blir prövade, ställs mot varandra, för att största möjliga effekt skall kunna åstadkommas och att försvarsmaktens hela grundorganisation också kan prövas i ett sammanhang för att få en kostnadseffektiv produktion. Jag tror att det är viktigt att säga detta. Det är ju en av moderaternas grunduppfattningar om det arbete som vi går in i. Men nog om detta.

Herr talman! Jag skall så beröra några frågor som tas upp i detta betänkande. Det gäller då dels några anslagsfrågor, dels en specialfråga om den geografiska indelningen på hög regional nivå.

Vi moderater har accepterat en neddragning av antalet milon och i huvudsak också den inriktning som den geografiska gränsdragningen får för det nya Milo/Civo Mitt.

I en utredningsrunda tidigare hade också en av experterna uppfattningen att Kopparbergs län borde höra till Nedre Norrlands militär- och civilområde. Det finns mycket goda skäl för det. Vilka ingångsvärden skall gälla när man gör en bedömning av detta? Jo, när det gäller det riktiga ingångsvärdet är det naturligtvis viktigt – jag tror att det var Roland Brännström som tidigare i debatten också sade detta – att län och försvarsområden har identiska gränser samt att militärområden och civilområden har identiska gränser. I fråga om dessa områden bör man framför allt – eftersom det handlar om en samverkan mellan det militära och det civila – vara inriktad på att bilda sådana regioner att det militära försvaret, i händelse av att operationer måste genomföras, får ett vettigt stöd av det civila samhället. Men detta har också att göra med storleken på områdena samt med möjligheterna och rimligheterna när det gäller att leda olika typer av både stridskrafter och civil verksamhet.

Det nya Milo Mitt – omfattande även Kopparbergs län – blir ett synnerligen stort område. Det kommer att sträcka sig ända från norska gränsen, inkl. Värmland och Dalarna, ut till Stockholms skärgård med Uppland, Sörmland och Östergötland. Det blir alltså ett mycket stort område som en civilbefälhavare och en militärbefälhavare skall samverka omkring. De skall leda både militära operationer på den militära sidan och ett mycket omfattande civilt arbete på den civila sidan. Vi tror alltså att det är till nytta både för det blivande Milo Mitt och för Nedre Norrland att områdena ges en något annan utformning.

Till bilden hör också att Nedre Norrland har en i förhållande till Övre Norrland och Mellansverige en mycket viktig uppgift i händelse av militära operationer i Övre Norrland, nämligen att säkerställa transporter till Övre Norrland. Transporterna kommer att i betydande utsträckning gå genom Dalarna. Det finns alltså ett klart samband mellan de uppgifter som Nedre Norrland har och det som behöver utföras i Dalarna och Kopparbergs län.

Det finns ytterligare en aspekt som jag vill dra fram. Överbefälhavaren har i sin verksamhetsidé, som utskottet i allt väsentligt accepterar i detta betänkande, sagt att man i ökande utsträckning skall inrätta myndigheter för krigsbrigaderna som skall finnas redan i fredstid. I ökad utsträckning skall fördelningschefer och brigadchefer kunna styra utbildningen av hela krigsförbandet.

Den brigad som utbildas på dalaregementet i Falun har sin uppgift både i Övre Norrland och i Nedre Norrland. Det är ju en Norrlandsbrigad. Den brigaden kommer att styras av en fördelningschef och en brigadchef som kommer att verka i de områdena. Brigaden kommer att samverka i utbildningen med förband som i allt väsentligt finns i Övre Norrland och Nedre Norrland.

Det blir en mycket underlig ordning om styrningen på militär sida skall komma från militärbefälhavaren i Mitt, dvs. Strängnäs, som alls inte har någon vare sig operativ uppgift eller något annat att ta hand om när det gäller detta förband. Det skär helt på tvärs mot den blivande ordningen. När vi har

prövat de olika alternativen fram och tillbaka har vi funnit att det är rimligt att Kopparbergs län förs till Nedre Norrland. Jag yrkar bifall till reservation 2 på den punkten.

Herr talman! För att bibehålla handlingsfriheten inför nästa försvarsbeslut har moderaterna krävt medelstillskott utöver vad regeringen föreslår. Den principiella inriktningen av regeringens förslag till förstärkningar har vi i allt väsentligt godtagit. Men för att bevara handlingsfriheten är det nödvändigt med ytterligare insatser. Jag skall inte gå in på alla insatserna, men jag pekar på rep-övningarna. Det finns där ett stort behov av återtag för att få förband krigsdugliga igen. Det gäller rep-övningar både inom armén och inom marinen.

När det gäller ubåtsjaktverksamheten anser vi moderater att det förslag som har lagts fram inte är tillfyllest för att bevara handlingsfriheten. Havsområdenas särskilda betydelse i vårt närområde har understrukits i både den förra och den förrförra försvarskommittén. Det är naturligtvis en självklarhet att ett trovärdigt invasionsförsvar måste sammansättas så att fienden tvingas till höga och mångsidiga insatser med många kostnadskrävande förbands- och vapensystem. Men det är oerhört viktigt att situationen i freds- och neutralitetstillstånd också ställs upp som krav på vad försvarsmakten måste kunna. Visar Sverige redan i fredstid en helt eller delvis manifesterad oförmåga att komma till rätta med kränkningar av vårt territorium, får det återverkningar som drabbar själva kärnan i neutralitetspolitiken, nämligen trovärdigheten. Konsekvenserna av att främmande makt redan i fredstid dolt förmår skicka militära enheter till vårt land, som förberedelse för eventuell krigssituation e.d., utan att vi förmår hindra det är naturligtvis utomordentligt allvarligt. Även om det kan vara allmänt förekommande att stormakterna militärt planerar och förbereder för olika tänkbara insatser också i vårt land, måste kränkningarna – som såvitt vi kan förstå av de redogörelser som har kommit från överbefälhavaren alltjämt fortsätter – och naturligtvis annan säkerhetshotande verksamhet stämma till djupt allvar och eftertanke. Det gäller både bedömningen av den kränkande nationens målmedvetenhet och den risktagning som präglar uppträdandet. Det måste naturligtvis också prägla den kraft med vilken vi måste vidta motåtgärder.

Moderaterna föreslår alltså i en partimotion, och följer upp det i en reservation, att två kustkorvetter skall anskaffas för att bilda en andra ubåtsjaktstyrka. Det har påtalats flera gånger från både överbefälhavaren och marinens företrädare, även om de kan göra olika prioriteringar, att förutsättningen för att vi skall kunna uppträda på ett sådant sätt längs kusten att vi kan stoppa kränkningarna är att vi har två oberoende enheter. Förutsättningen för det i sin tur är att vi anskaffar två kustkorvetter till. Men inte nog med det. Vi har i vår ram även ytterligare medel för t.ex. radar till ubåtsjaktflygplan. Med detta finns det samtidigt möjligheter att säkra sysselsättningen vid Karlskronavarvet åtminstone för de närmaste åren. Vi skapar alltså en betydande handlingsfrihet för bedömningen av hur detta varv skall utvecklas i fortsättningen.

Jag skall sluta med att säga några ord om 5-månadersutbildningen. Det är i och för sig glädjande att det har skapats en bred politisk enighet om att 2,5

månaders utbildning för värnpliktiga inte är acceptabel. Men från moderata samlingspartiets sida vill jag säga att fem månader är en nedgång från 7.5 månader. Det är en minskning av ambitionen vad gäller värnpliktsutbildningen. Vi har tyckt att propositionen har varit något oklar om vad försöken med värnpliktiga under utbildning i fem månader faktiskt skall syfta till. Vi har menat att försöken bör minskas i omfattning. De skall inte omfatta de över 5 000 man som regeringen föreslår i propositionen. Det är faktiskt nära en sjundedel av hela arméns inryckandestyrka. Försöken kan gott riktas in på ungefär 1 000 värnpliktiga. Det måste stå klart vad försöken syftar till, nämligen att nå försvarskompaninivå. Visar försöken att det inte går att nå upp till det målet, måste vi vara beredda att pröva tider för värnpliktsutbildningen för en ambitionsnivå som sträcker sig längre.

Herr talman! Detta är mänskligt att döma den sista debatt som jag kommer att genomföra i denna kammare då jag övergår till andra uppgifter i höst. Jag vill sluta med att tacka riksdagen, alla tjänstemän, ledamöter och kamrater som jag har haft under mina 12 år här. Jag önskar er lycka till i fortsättningen.

Anf. 44 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag kommer alltså upp i talarstolen direkt efter Björn Körlof. Vi har tagit emot vad han har sagt. Jag har bara en reflexion. Björn Körlof kom alldeles för sent till försvarsutskottet, och han lämnar det alldeles för tidigt. Det är ärligt menat. Björn Körlof har mycket stor kompetens på detta område.

Herr talman! En elak människa, dvs. inte jag, sade en gång om en meningsmotståndare i stadsfullmäktige i Helsingfors, en major, att han var ett levande bevis för att de bästa männen dog i kriget. Jag skulle som en vänlig människa aldrig säga något liknande. Ibland har jag en känsla av att det svenska försvaret är något slags levande bevis på att planhushållning inte fungerar, dvs. att kunna styra uppifrån.

När man talar om vad som hände efter 1987 års försvarsbeslut, dvs. planeringssystemet, finner man att något är bisarrt. Det råder osäkerhet i planeringen. Man skall titta 10–15 år framåt i tiden. Det finns osäkerhet i objekt som kommer in. Men verkligheten är, att det man inte har kontroll över är verksamheten under löpande budgetår och nästa budgetår. Det är alltså driften man inte har kontroll över. Det är något som varje statlig myndighet skall kunna kontrollera, t.ex. lantmåteriverksamhet, jordbruksnämnd osv. Man klarar alltså inte det.

Jag vill berömma försvarsministern. Det är lätt för mig att göra det, eftersom utskottet är enigt på två områden. Det ena är att försvarsministern redan nu rycker ut något ur FU88 och genomför en decentralisering inom försvarsmakten och lägger ansvaret lokalt hos krigsförbandschefer. Hade man haft ett sådant system där ansvar och befogenheter hade följts åt, så hade kanske icke detta hänt.

Man talar om att försvarskommittén skall titta på detta. Jag tror att det är riktigt av försvarsministern att säga att riksdagen redan nu kan bestämma att den här decentraliseringen skall göras. Det är nödvändigt att i denna organisation decentralisera ansvaret, och sedan också utkräva ansvar.

Det andra jag vill berömma försvarsministern för är att han i propositionen

säger: Låt oss ta bort åtta infanteribrigader, IB 66-orna. Det är på papperet en stor minskning, och många har ondgjort sig över denna minskning av försvaret. Man hade naturligtvis kunnat vänta till i höst, men det är bra att det sker nu. Det är en markering av att försvaret är i obalans och att vi måste angripa den obalansen tidigt.

Riksdagen har ett speciellt ansvar för att den offentliga sektorn fungerar, och det gäller i extra hög grad ett sådant område som försvaret. Det är inte som inom sjukvården, där patienter och anhöriga hjälper oss att tala om ifall det inte stämmer, eller som i skolan där elever och deras föräldrar hjälper till. Signalerna har inte riktigt nått fram, men nu vet vi att försvaret är i obalans. Ett enigt utskott säger detta nu om krigsorganisationen. Jag hade önskat att vi skulle ha en större enighet också i fråga om fredsorganisationen när man gör motsvarande rationalisering. Men det är förmodligen politiskt svårare.

Vi försöker nu blicka mot 90-talet och in på nästa sekel. Jag kan gå sju försvarsministrar tillbaka – till Sven Andersson, som lämnade en proposition till 1972 års riksdag. Vi har nu ett halvår kvar till 90-talet, men detta var åtta år innan 80-talet började. Då skrev Sven Andersson: "För att brigaderna skall svara mot de krav som 1980-talets stridsmiljö ställer krävs emellertid kostnadskrävande investeringar – – – vilka medför stora ekonomiska bindningar efter planeringsperioden. Den ekonomiska restriktivitet som måste iaktas gör det därför nödvändigt att minska antalet brigadförband."

Sedan föreslog han – och fick riksdagens ja till – att vi skulle ta bort dessa brigader, som vi nu, 17 år senare, för andra gången beslutar att ta bort.

Man kan naturligtvis som vän av ordning säga: Tänk om detta riksdagsbeslut hade fullföljts 1972, om de brigaderna hade tagits bort och förts över till lokalförsvaret – och om vi då, som sades i propositionen, hade sett över lokalförsvarets organisation och materiel. Då hade vi naturligtvis inte haft den obalans som vi nu har.

Jag tycker att det är mycket positivt att vi har fått ett förslag från regeringen om att på den här punkten snabbt fatta beslut – för det behövs.

Jag har lätt att upprepa vad Björn Körlof sade om Kopparbergs län – att det naturligt hör till Milo NN. Kopparbergs län är ett skogslän, och man har i detta militär- och civilområde stor kunskap om skogslänens förhållanden. Näringsgeografiskt och operativt hänger Kopparbergs och Gävleborgs län mycket nära samman. Dessutom har Dalarna en hel del resurser som man har brist på i Jämtlands och Västernorrlands län. Och en poäng med civilbefälhavarinstitutionen är möjligheten att fördela mellan län, så att man inte behöver gå till regeringsnivå för att kunna göra en sådan fördelning. Men har man bara bristområden, är det inte så lätt att fördela. Det är alltså synd att inte de saker som finns i Kopparbergs län kan användas i dessa sammanhang.

Nu vet vi att olika aktörer i detta stora militär- och civilområde mycket gärna har velat lägga beslag på Dalarna, eftersom man ser Dalarna som ett område dit man flyttar utrymmande stockholmare. Men länsstyrelsen i Kopparbergs län och den militära myndigheten säger mycket klart att "vi hör naturligt samman med Nedre Norrland".

Att det här förslaget från regeringen nu kan gå igenom beror på centerpartiet, som i andra sammanhang gärna markerar sin förståelse för skogslänen. Det är en litet förvånande konstellation, må jag säga.

Roland Brännström var vänlig nog att erinra om att utskottet när det gällde JAS tar fasta på vad vi anfört i en folktopartimotion och talar om att det är ett ansvar som man tar på båda sidor. Vad vi sade i den motionen var att de fyra koncerner som står bakom IG JAS gav trovärdighet åt förmågan att fullfölja kontraktet. Vi anför i motionen att de säkerhetspolitiska skälen för svensk flygplansproduktion är starka, men självfallet får det inte innebära att staten kommer i underläge i förhandlingarna. Både industrin och staten måste därför ta ett ansvar i de förhandlingar som förestår.

Paul Ciszuk har haft vänligheten att nämna en folktopartimotion och en folktopartireservation rörande skyddsskolan i Umeå. Det är, tycker vi, allvarligt att man nu går att fatta ett beslut om att en myndighet inom försvarsmakten skall kunna bli den myndighet där man utbildar vapenfria. Vi har aldrig – i varje fall aldrig under efterkrigstiden – kommenderat vapenfria till utbildning eller tjänstgöring vid en militär myndighet. Detta kan leda till skada på det sättet att man kan misstänkliggöra hela vapenfriinstitutionen. Den som blir uttagen till vapenfri tjänst vet ju inte i detta fall om han kommer att hamna på en militär myndighet.

Herr talman! När Kerstin Ekman inte hade någon replikmöjlighet kvar, passade försvarsministern på att betygsätta folktopartiet i ett avseende: Fanns det någon rimlighet i vad vi sade om pengar och ambitioner? Försvarsministern anförde att vad folktopartiet föreslår är 400 milj. kr. Vad vi sagt är att det är 400 milj. kr. det här budgetåret och 800 milj. kr. nästa budgetår, alltså summa 1,2 miljarder kronor.

Egentligen skulle man inte behöva ha några pengar alls, för vad det är fråga om är beställningsbemyndigande. Vi har sagt att det är fyra konkreta objekt. Det första är luftvärnsrobotar. Beställer man nu, så levereras de ju inte förrän i början av 90-talet. Det andra objektet är helikoptrar. Även om vi snabbt skulle fatta beslut om att importera en helikopter, så kommer leveransen, dvs. utbetalningen, senare.

När det gäller ubåtar, det tredje objektet, har vi sagt att det låg en signaleffekt i försvarsbeslutet; man skall öka antalet ubåtar till 14. Vi vet att ekonomin är pressad, och det behöver inte bli vad som låg i försvarsbeslutet – fem nya Ubåt 90 och livstidsförlängning av två Sjöormar. Det kan ju bli en variant – fyra Ubåt 90 och i så fall livstidsförlängning av tre Sjöormar. Då skiljer det på en ubåt, och vad kostar en ubåt? Vi vet att om man bygger tre ubåtar blir styckpriset på dem mycket högt. Ubåt nr 4 kostar 60–70 % av vad de andra kostar.

Det fjärde objektet var kustrobotar. Vi har sagt att ingen vet vad ett kustrobotbatteri kostar. Man kan nämligen tänka sig att göra mindre enheter – kanske färre fordon. Det underlättar också därigenom att det är lättare att gömma dem. Och hur många robotar skall man ha? Vill man säga att ett kustrobotbatteri skall ha ett visst antal robotar? Men vi kan se alla sjömålsrobotar som en enhet, och sedan kan man skjuta från kustkorvett, från robotbåt eller från kustrobot. Poängen är att man maximerar en angripares förbekämpningskapacitet; man ökar plattformarna.

Dessutom är flera av dessa saker – det gäller helikoptrar och luftvärnsrobotar – innefattade i ÖB:s planer. Det är bara det att man skall göra en liten förskjutning i tiden. Då är frågan: Vilken planeringsperiod?

Den bedömning vi har gjort, 1,2 miljarder, kan vara rimlig. Sedan vet vi att man, som i alla sådana här sammanhang, inte skall spela med helt öppna kort. Nu kan vi säga till industrin: "Vi köper en fjärde ubåt om vi får ett rimligt bud från er." Det är detta som gjort att vi inte har försökt specificera de fyra objekten, för det är detsamma som att ha ett golv vid förhandlingar.

Nu har jag i och för sig dålig erfarenhet av att ta fram siffror. Men vi har icke använt myndigheterna som referens, utan vi har själva inom partiet försökt göra en bedömning. Och innan någon har sagt på vad sätt siffran är fel – låt mig säga att det som försvarsministern sade om 400 milj. kr. är en oriktig återgivning av vad som står i vår motion.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till samma reservationer som Kerstin Ekman har yrkat bifall till.

Anf. 45 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag försökte redan tidigare att få en replik, men det uppmärksammades inte av talmannen, vilket jag beklagar. Eftersom Hans Lindblad tog upp samma fråga på nytt, nämligen miloindelningen, försöker jag att göra en kommentar nu.

Redan i mitt inledningsanförande sade jag att det rör sig om en fråga där det finns motiv för såväl det ena som det andra. Här gäller det valet mellan Milo Nedre Norrland och Milo Mitt. Att utskottsmajoriteten till slut förordade Milo Mitt berodde framför allt på det som ÖB och regeringen hade lagt i vågskålen. Då vägde det över för detta alternativ.

Man kan se litet grand på geografien och konstatera hur ett Milo Mitt utan Kopparbergs län skulle ha sett ut. Värmland skulle då ha bildat en smal spets enligt den geografi som det i alla fall är omöjligt att förneka. Jag menar att de motiv som majoriteten står bakom dock är ganska hållbara.

Låt mig också, liksom Hans Lindblad, till Björn Körlof framföra mitt eget, och jag tror också utskottskamraternas, tack för ett bra arbete under den tid som han har deltagit i utskottets arbete. Han har deltagit i arbetet på ett konstruktivt sätt, även om det ibland har blivit något motsträvigt, eftersom han företräder en annan politik än jag.

Anf. 46 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c) replik:

Herr talman! Hans Lindblad tog upp miloindelningen. Han sade att han tyckte att det inte var bra att centerpartiet i denna fråga saknade förståelse för skogslänen. Tillsammans med socialdemokraterna utgör alltså centern majoritet och anser att Kopparbergs län skall föras till Milo Mitt. Jag skall citera litet ur betänkandet. Det står bl.a. följande:

"Att överföra länet till luftförsvarssektor Nedre Norrland eller dela länet mellan sektorerna medför betydande kostnader. Dessa orsakas av sambandstekniska m.fl. ändringar och har uppskattats till 80–100 milj. kr."

Nu vet jag att Hans Lindblad inte delar militärernas uppfattning när det gäller kostnader för luftförsvarssektorn. Men någon skall man väl lita på, och i det här fallet litar jag mer på militärerna än på Hans Lindblad.

Vidare står det i betänkandet:

"Nackdelen från markoperativ synpunkt av att hela Gävleborgs län tillhör Nedre Norrlands militärområde uppvägs av att överbefälhavaren under krig får besluta om tillfälliga ändringar i indelningen i militärområden.

Med det sagda anser utskottet att starka militära skäl talar för att Kopparbergs län/försvarsområde tillhör Mellersta civilområdet/militärområdet. Från rent civil synpunkt finns också vissa fördelar med detta. Utskottet vill särskilt peka på att det finns ett betydande näringsgeografiskt och kulturellt samband också mellan Kopparbergs län och Mälardalen.”

Den utredning som föregick miloindelningen leddes ju av ÖCB och Gunnar Nordbeck, som ju också kan de civila bitarna i det här fallet. Gunnar Nordbeck förordade den indelning som också riksdagsmajoriteten står bakom.

Anf. 47 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! Om man skulle föra Kopparbergs län till Nedre Norrlands civil- och militärområde skulle sambandsutbyggnaden kosta mellan 80 och 100 milj. kr. Detta säger alltså myndigheterna. Antag att riksdagen bestämmer att Kopparbergs län förs till Nedre Norrlands militärområde. Jag skulle då vilja fråga om ni tror att chefen för flygvapnet skulle säga att han vill förorda att man tar 80–100 milj. kr. från vapen och annat för att man skall kunna bygga nya el- eller teleledningar. Då heter det nog: Nej, vi gör det väl i samband med att vi ändå skall bygga nytt.

De där siffrorna är alltså avsedda för att få politikerna att fatta ett visst beslut. Skulle politikerna ändå fatta beslutet är det klart att investeringarna inte kommer att göras. Detta tycker jag att det fanns rätt klara indikationer på. På den militära sidan tryckte man mycket hårt på saken. När det gäller den civila sidan är det sant att Gunnar Nordbeck är generaldirektör och chef för överstyrelsen för civil beredskap, men han avstod naturligtvis från att vara med när remissen skulle besvaras. Myndigheten som sådan hade ju en annan uppfattning och ansåg att länet skulle föras till Nedre Norrlands militärområde. Men när Gunnar Nordbeck satt som enmansutredare och försvarsstaben hävdade att de där siffrorna var riktiga, valde Gunnar Nordbeck att ansluta sig. Han uttalade sig alltså inte som talesman för ÖCB utan sökte något slags kompromiss med militären.

Finns det ett civilbefälhavarkansli i Östersund och antalet län är tre – Jämtlands län, Västernorrlands län och Gävleborgs län – kan man skogslänen ganska bra. Tillkommer sedan Kopparbergs län har man mycket stor nytta av den kunskap som man redan besitter. Det är en mycket stor skillnad att sitta vid Hötorget där civilbefälhavarkansliet i det här området ligger. Här kan man se Stockholmsområdet, och man kan blicka ut mot Östersjön och Gotland. Förmodligen kan man också rätt mycket om Södermanland och Uppland. Men man har naturligtvis skäligen litet kunskap om hur det är i våra skogsbygder. Dessutom kan man ju använda bara en niondel av sin tid för Kopparbergs län. Det är naturligt att man finns med i ett sammanhang där man hör hemma – skogslän som skogslän.

För vår del tyckte vi att de nämnda skälen var mycket starka, och det står alltså fyra partier bakom dem.

Sedan noterar jag att Ingvar Karlsson i Bengtsfors och jag använder mycket vilda uttryck om varandra i alla sammanhang, men det finns inget personligt i kritiken.

Anf. 48 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c) replik:

Herr talman! Jag vill ta upp bara en punkt. Hans Lindblad sade att det hade varit bra om Kopparbergs län hade förts till Nedre Norrlands militärområde, eftersom Kopparbergs län är ett skogslän. Då vill jag fråga Hans Lindblad varför man inte skall vara konsekvent och kräva att också Värmlands län skall föras till samma område. Värmlands län är ju också ett skogslän. Eller skall det vara en annan miloindelning? Jag tycker att det är synd att Värmlands län som enda skogslän skall bli kvar i Milo Mitt. Varför då inte ha sällskap av Kopparbergs län?

Anf. 49 HANS LINDBLAD (fp) replik:

Herr talman! I grund och botten har Ingvar Karlsson rätt. Jag gjorde just denna invändning när jag reserverade mig i försvarsmaktens ledningsutredning 1974. Värmlands län hör naturligtvis till samma område, men det hela var utsiktslöst, eftersom frågan över huvud taget inte fanns med på myndighetssidan. Men egentligen skulle Ingvar Karlssons förslag vara en ännu bättre lösning.

Andre vice talmannen anmälde att Ingvar Karlsson i Bengtsfors anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 50 SVEN-OLOF PETERSSON (c):

Herr talman! I den svenska samhällsdebatten har frågor som rör det svenska försvaret blivit alltmer vanliga. Frågorna är av olika karaktär, och spännvidden mellan de olika ämnesområdena kan stundtals vara stor. De olika frågor som direkt eller indirekt berör försvarsområdet visar dock entydigt, det har de alla gemensamt, den enskilde medborgarens stora och uppriktiga intresse för dessa frågor.

Alla frågorna är var och en på sitt sätt viktiga. Jag kommer dock att här ta upp endast några och vill, herr talman, börja med vissa värnpliktsfrågor.

Från centerns sida har vi vid olika tillfällen motionerat om och föreslagit en utredning om de värnpliktigas sociala och ekonomiska villkor. En förberedande studie har med ursprung i dessa motioner arbetats fram av en sakkunnig för att ligga till grund för ett sådant utredningsarbete. Någon utredning har dock ännu inte tillsatts. Det har från den aktuella myndighetens sida ansetts att en sådan borde anstå till dess att det är dags för ett nytt försvarsbeslut. Frågan borde då aktualiseras som ett led i förberedelserna för försvarsbeslutet.

En försvarskommitté är nu i fullt arbete och med hänvisning härtill menar vi i centern att det är dags att tillsätta den värnpliktssociala utredningen. Utredningsbehovet är stort, inte minst när det gäller ekonomiska villkor, försäkringskydd, hälso- och sjukvård, kultur- och fritidsutbud, trafiksäkerhet m.m.

Utskottets majoritet säger i sin skrivning att utskottet har inhämtat att man inom regeringskansliet för närvarande överväger vilka former som skall användas för att ta fram underlag för beslut i värnpliktssociala frågor. Vi i centern menar dock att tiden är mogen för att nu tillsätta en utredning. Det är mycket troligt att kommande försvarsbeslut medför ändringar av nuvarande

situation och att dessa inte minst kommer att beröra de värnpliktiga och deras förhållanden. Då är det viktigt att de värnpliktigas situation får en allsidig och grundlig behandling.

De värnpliktigas trafiksäkerhet tas upp bl.a. i motionerna Fö203 och Fö437. Antalet trafikolyckor där värnpliktiga är inblandade är fortfarande stort, även om en viss men dock marginell minskning har skett de senaste två åren. Den senaste statistik jag själv haft tillgång till omfattar åren 1979–1985 och visar att 72 värnpliktiga omkom under den perioden. 55 % av de förolyckade omkom under fritidsaktiviteter, 29 % under resor till och från förbanden och 13 % genom skador under militär tjänstgöring.

Dessa siffror visar att det fortfarande finns mycket kvar att göra för att nedbringa antalet av dessa så tragiska händelser. Jag vill understryka vikten av ett fortsatt engagemang för att främja trafiksäkerheten. Vissa åtgärder har föreslagits och även omsatts i praktisk handling. Det är angeläget att detta arbete drivs vidare och ges prioritet.

Herr talman! I ett antal motioner från olika delar av vårt land tas ett gemensamt tema upp, nämligen olika regementens betydelse. Dessa motioner kan bara tolkas på ett sätt: De ger ett starkt och entydigt uttryck för tilltron till de lokala regementenas betydelse och förmåga.

Som bosatt i sydöstra Sverige reagerar jag givetvis mot framfört förslag om nedläggning av I 11 i Växjö. Detta regemente är, i likhet med många andra i landet, vad jag skulle vilja kalla ett utpräglat bygderegemente. De värnpliktiga rekryteras i huvudsak från det område där de kommer att få sin militära utbildning och sin framtida uppgift i försvarsorganisationen.

Försvaret av sydöstra Sverige har under de senaste åren fått en allt större betydelse. Det borde därför vara riktigt att ge försvaret av detta område ökad prioritet. Det finns i detta sammanhang all anledning att erinra om det starka engagemang som finns för frivilligförsvaret. Totalt mer än 65 000 personer är anslutna till någon av de 22 frivilliga försvarsorganisationer som detta regemente – I 11 i Växjö – har utbildningsansvaret för eller på annat sätt stöder. Det är viktigt att detta intresse och engagemang bibehålls.

Från centerns sida menar vi att det är viktigt att det finns minst ett regemente eller en militär myndighet i varje län. Den sittande försvarskommittén har att arbeta med dessa regementsfrågor inom armén, och det är viktigt att det i det kommande försvarsbeslutet tas hänsyn till den betydelse som de lokala regementena eller förbanden har.

När det så gäller marinen vill jag framhålla att centern för ett år sedan medverkade till att förstärka resurserna för ubåtsbevakning och incidentberedskap. Överbefälhavaren skriver nu i sin programplan att den ekonomiska situationen för marinen är bekymmersam. I sin proposition anför regeringen att endast tre Ubåt 90 och ett tungt kustrobotbatteri kan anskaffas mot tidigare planerade fyra resp. fem. ÖB förordar bl.a. tidigareläggning också av anskaffandet av ett nytt ytstridsfartyg.

I propositionen ger regeringen utvecklingsuppdrag för svensk försvarsindustri för att upprätthålla kapacitet och kunnande. Detta gäller dock tyvärr inte den marina sidan. Således kan vi konstatera att marinens behov av utrustning är stort, och på fartygssidan föreligger inom en nära framtid ett stort behov av utbyte av många enheter. För att underlätta detta och för att

motverka den svacka i beläggningen på Karlskronavarvet som beräknas komma hösten 1990, föreslår vi från centern att ytterligare en kustkorvett anskaffas. Vi vill anslå medel för detta – 100 milj. kr. budgetåret 1989/90 samt resterande budgetåret 1990/91 – och ser det som en fråga av nationell betydelse att minst nuvarande kapacitet säkerställs vid Karlskronavarvet.

Det är enligt vårt förmenande av yttersta vikt att så sker, och olika utredningar har oberoende av varandra kommit till den entydiga slutsatsen, att det ur alla aspekter är riktigast att tillverkningen av såväl ytstridsfartyg som ubåtar förläggs till Karlskrona och Karlskronavarvet. Kapacitet finns, kunnandet är i världsklass och anläggningen ligger geografiskt rätt placerad och i direkt anslutning till och i god samverkan med örlogsbasen.

Karlskronavarvet satsar i dag hårt på att utveckla och ta fram fartyg med teknik och funktioner för svenska behov i en avancerad framtidsmiljö. Det är viktigt att detta utvecklingsarbete får fortgå. Således är det av flera skäl viktigt att slå vakt om och utveckla den kapacitet och det kunnande som finns där och att tillföra företaget ytterligare produktion.

När det i övrigt gäller marinen, och då sydöstra Sverige, ser jag det som viktigt att marinens utveckling får fortgå i Karlskrona. Personalavgångarna är där mindre än vad de är i exempelvis Stockholmsregionen. Detta torde borge för att det i Karlskronaområdet finns tillgång till personal med god kompetens för god kontinuitet och utveckling av verksamheten.

I andra motioner har man framhållit behovet av en sammanhållande myndighet för undervattensteknologi samt en utredning om möjligheten att flytta FMV:s fartygsavdelning till Karlskrona. När det gäller motionerna Fö430 om marinens utveckling, Fö436 om FMV:s fartygsavdelning och Fö603 om sammanhållande myndighet för undervattensteknologi skriver utskottet att man stöder motionärernas syfte med de föreslagna åtgärderna, nämligen att förbättra utvecklingen i den berörda regionen. Jag tolkar denna skrivning positivt och ser i densamma en positiv inställning till marinens behov.

Utskottet anser, mot bakgrund av försvarskommitténs arbete, att riksdagen för närvarande inte bör göra uttalanden i enlighet med förslagen i de aktuella motionerna. Jag kan för närvarande dela denna utskottets uppfattning och ser med stort intresse fram emot försvarskommitténs förslag inom området. Jag hoppas att de skall ligga i linje med motionskraven.

När det gäller de motioner som berör frågor som gäller Karlskronavarvets verksamhet sägs det i utskottets betänkande att det i likhet med tidigare år är viktigt att framhålla Karlskronavarvets betydelse för det svenska militära försvaret och för den regionala utvecklingen. Detta är i sig positivt. Dock menar vi från centern – det är i enlighet med vad jag tidigare anfört – att inte minst säkerhetspolitiska skäl talar för att minst nuvarande kapacitet bibehålls vid varvet. Förutom att redan nu ytterligare en kustkorvett bör beställas menar vi att ubåtproduktionen i sin helhet på sikt skall överföras till Karlskrona.

Låt mig så slutligen, herr talman, säga några ord om motion Fö432, som är avgiven av representanter för miljöpartiet och gäller Torhamns udde i Blekinge. Udden används som skjut- och övningsfält av bl.a. Bk/KA2 för utbildningsverksamhet. Dessutom har FMV en skjutstation inom området.

Dessa verksamheter har funnits där i olika omfattning i relativt lång tid. Dessutom anses Torhamns udde av ornitologiska kännare vara en av landets främsta fågellokalerna: där bedrivs periodvis under året omfattande ornitologiska studier och annan verksamhet.

Olika intressen ser således området som betydelsefullt, var och en på sitt sätt, och givetvis spelar verksamheten där stor roll för utvecklingen och utbyggnaden av de närbelägna samhällena Torhamn och Sandhamn. Invånarna i dessa samhällen ser på olika sätt på verksamheterna på udden, och meningarna går i vissa fall isär.

Det måste dock vara viktigt att slå fast att verksamheterna inom området inte negativt påverkar bygdens och byarnas utvecklings- och utbyggnadsmöjligheter. Utskottet gör enligt mitt förmenande en korrekt bedömning då man anser att riksdagen inte bör göra något uttalande i frågan. Koncessionsnämnden behandlar nämligen för närvarande en ansökan från fortifikationsförvaltningen om den militära verksamheten inom området. Beslutet är troligtvis snart klart, och i början av juni månad är det avsett att slutgiltig ställning skall tas.

Många remissinstanser har yttrat sig i ärendet, och det har även befolkningen inom området gjort. De synpunkter som har inkommit skall nu behandlas i laga ordning. Olika intressen och synpunkter skall då sammanvägas, och det är, som jag ser det, viktigt att det beslut som fattas ger möjlighet till en bra och god utveckling av bygden och dess framtid.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna nr 30 och 38 samt till övriga av centerledamöter avgivna reservationer i det nu aktuella betänkandet.

Anf. 51 BARBRO EVERMO PALMERLUND (s):

Herr talman! Jag tänkte återföra debatten till det betänkande som vi har att avgöra i dag. Jag avser därför att beröra de delar av försvarsutskottets betänkande nr 14 som Roland Brännström inte tog upp i sitt anförande. Men det finns skäl att inledningsvis säga något om den anställda personalen.

Den försvarsdebatt som förs i dag och som även har förts här i kammaren handlar oftast om ekonomiska ramar och materielfrågor. Personalfrågorna nämns mer sällan. Om vi i framtiden skall få en mer effektiv försvarsmakt måste dessa frågor fokuseras bättre.

Alla personalgrupper inom försvaret måste ges möjlighet till en bra personalutveckling. Personalutveckling innebär inte bara att klättra på karriärstegen. Det innebär också att bli bättre på att fullgöra uppgifter i innehavd befattning samt att ta till sig nya uppgifter. Detta gäller både officerare och civil personal.

Enligt överbefälhavaren saknas i dag ca 2 000 yrkesofficerare i krigsorganisationen. Behovet av reservofficerare kan inte heller tillgodoses. Antalet civilanställda är fler än vad som planerats. Personalbristen inom armén minskar möjligheterna att genomföra grundutbildningen. Inom marinen är det svårt att upprätthålla incidentberedskapen och samtidigt bedriva utbildning och materielunderhåll i tillräcklig omfattning. Inom flygvapnet är det inte möjligt att öka incidentberedskapen och samtidigt genomföra erforderlig utbildning. Det här visar hur stor bristen på personalresurser är. Detta kan bli försvarets trånga sektor.

Herr talman! De försvarsanställda är ändå en yrkesgrupp med starkt engagemang i uppgiften. Många är beredda att i omöjliga situationer tänja sig långt utöver vad som rimligen kan begäras av dem. Detta gäller inte minst de trupputbildade som i en svår vakanssituation gör stora insatser för att nå sitt förbands utbildningsmål. Det gäller vidare också dem som deltar i ubåtsskyddsverksamheten, i vilken övertidstimmar måste tas till utöver det normala. Först vid tiden för 1990-talets utgång bedömer man att en överensstämmelse kan uppnås mellan behov av och tillgång till personal inom hela försvaret. Utskottet ser, i likhet med försvarsministern, med tillfredsställelse på att avgångarna bland den flygande personalen har kunnat stävas genom de vidtagna åtgärderna, bl.a. tillämpningen av det s.k. pilotavtalet. Personalfrågorna kommer naturligtvis såsom tidigare att behandlas av försvarskommittén inför nästa försvarsbeslut, men jag tycker ändå att det är väsentligt att nämna dem i dag.

Överbefälhavaren redovisar i sin programplan och i sin årsredovisning för 87/88 att det i flera avseenden finns anledning att känna tillfredsställelse över det militära försvaret. Personalen är bra. Andan och motivationen hos de värnpliktiga är god – som försvarsministern här tidigare sade.

Herr talman! Jag övergår nu till att behandla de reservationer som gäller det berörda området. I en motion aktualiserar folkpartiet en tidigare framförd synpunkt om att det är viktigt med samlevnadsundervisning i den militära befälsutbildningen. Utskottet konstaterar, liksom vid tidigare behandling av frågan, att utbildning i könsrollsfrågor och därmed sammanhängande attityder och värderingar ingår i den ledarskapsutbildning som är ett led i befälsutbildningen. Utskottet anser därmed att motionskraven får anses tillgodosedda, och den bör därför avslås av riksdagen.

I det betänkande vi nu behandlar tas också upp vissa frågor rörande värnpliktig personal. Försvarsministern erinrar om att principer för ett nytt utbildningssystem för marinen redovisades för riksdagen i samband med 1987 års försvarsbeslut. Vad fördragande statsrådet därvid anförde lämnades utan erinran av riksdagen. Av propositionens redogörelse framgår att förberedelserna för införandet av det nya systemet därefter har fortsatt.

Försvarsministern förordar att ett nytt utbildningssystem för flottan införs i enlighet med de av riksdagen godtagna riktlinjerna och ett av överbefälhavaren framlagt preciserat förslag. Folkpartiet har i motion begärt ett samlat förslag till utbildningssystem för hela marinen – vilket Kerstin Ekman tog upp här tidigare – och genomförandet av riksdagens principbeslut bör därför enligt motionärerna anstå.

Utskottet har inhämtat att det är regeringens avsikt att det nya utbildningssystemet skall införas 1991/92 för både kustartilleriet och flottan. ÖB kommer därför inom kort att överlämna ett förslag till regeringen avseende kustartilleriet. De båda systemen avses alltså införas i ett sammanhang. Enligt utskottets mening tillgodoses den önskade samordningen genom planerade åtgärder, och riksdagen bör därför avslå motionen.

Herr talman! Frågan om arméns utbildningssystem skall behandlas av försvarskommittén. Försvarsministern förordar dock, vilket han också tog upp här i dag, att försök med förkortad utbildning får genomföras inom armén och marinen under budgetåren 1989/90 och 1990/91 i avvaktan på

nästa försvarsbeslut. Han anger i propositionen att de värnpliktiga som deltar i försöken skall krigsplaceras i försvarsområdesförband efter fullgjord grundutbildning. Av försvarsministerns redogörelse framgår att försöken inom armén föreslås omfatta värnpliktiga som man enligt nuvarande planer främst avser att grundutbilda för placering i krigsförband som skall avvecklas eller omorganiseras.

Enligt det förslag till lag om försök med förkortad grundutbildning som försvarsministern redovisar, framgår att försöken varje år får omfatta högst 5 500 värnpliktiga vid armén och högst 500 värnpliktiga vid marinen. Försöken omfattar inte befälsuttagna värnpliktiga.

I två partimotioner berör folkpartiet frågor om försöken med förkortad grundutbildning av värnpliktiga. Genom försöksverksamheten bör man enligt motionärerna kunna uttröna förslagets realiserbarhet i förband med 2,5 månaders grundutbildning för de meniga.

Som framgått av den tidigare debatten delar utskottet försvarsministerns uppfattning att försöksverksamheten endast skall gälla en till fem månader minskad grundutbildning. Det är värt att påpeka att försöken skall omfatta en utbildning under fem månader. Det är en minskning i förhållande till 7,5 månader, vilket Björn Körlof också påpekade. Utskottet kan därför inte stödja att utbildningen ges en sådan inriktning som motionärerna förespråkar. Det har av debatten också framgått att folkpartiet står ganska isolerade i fråga om värnpliktsutbildning på 2,5 månader. Riksdagen bör därför avslå motionerna.

Centern ställer sig i sin motion positiv till en försöksverksamhet, men förordar att den begränsas till ett år för att försvarskommittén skall få möjlighet att utvärdera resultatet. Det senare betonas också i moderaternas partimotion, och det framhölls också här tidigare av Björn Körlof. Moderaterna betonar därutöver att försöken bör omfatta högst 1 000 värnpliktiga.

Utskottet har i det här fallet konstaterat att försvarskommittén inför nästa försvarsbeslut har att överväga olika utbildningsfrågor där utbildningstidens längd har central betydelse. Mot denna bakgrund delar utskottet motionärernas uppfattning att det är viktigt att försvarskommittén ges möjlighet att studera erfarenheterna från försöken. Enligt vad utskottet erfar kommer regeringen också att bereda kommittén denna möjlighet. Det finns inget samband mellan försöksverksamhetens längd och försvarskommitténs möjlighet att ta del av resultatet. Utskottet har vidare inhämtat att myndigheternas planering innebär ett mindre antal värnpliktiga än vad som anges i propositionen. Motionerna kan därmed anses delvis tillgodosedda, och de bör därför avslås av riksdagen. Utskottet tillstyrker det i propositionen framlagda förslaget till lag om försök med förkortad grundutbildning. Utskottet har heller inget att erinra mot de förbättringar av värnpliktsförmåner som föreslås i propositionen.

Totalförsvarets skyddsskola inrättades den 1 juli 1988 efter beslut av riksdagen. Skolan gavs ställning som myndighet inom huvudprogrammet Arméförband.

Under riksdagsbehandlingen instämde försvarsutskottet i vissa betänkligheter som hade anförts i en folkpartimotion. De riktar sig mot att låta en utbildningsanstalt vid vilken ett antal vapenfria tjänstepliktiga skall få sin utbildning vara knuten till försvarsmakten.

Med anledning härav uppdrog regeringen åt totalförsvarets chefsnämnd att överväga frågan. Chefsnämnden har funnit att de krav som måste uppfyllas inte är beroende av huvudmannaskapet och att det därför inte finns något behov av att ändra skyddsskolans organisatoriska ställning.

Efter denna ytterligare belysning samt med hänsyn till att de vapenfria tjänstepliktiga hörts under beredningen anser utskottet att riksdagen bör kunna godtaga vad försvarsministern har anfört. Utskottet vill därmed inte tillstyrka motionsyrkandet.

Jag övergår nu till att något beröra några frågor som väckts i motioner under den allmänna motionstiden.

Centerpartiet anser i en motion att tiden nu är inne – som också Sven-Olof Petersson tidigare sagt – för regeringen att tillsätta en värnpliktssocial utredning. Låt mig upprepa något av vad utskottet uttalat på den punkten.

Utskottet har inhämtat att man inom regeringskansliet för närvarande överväger i vilka former underlag skall tas fram för beslut i värnpliktssociala frågor. Utskottet anser därför att riksdagen inte nu bör uttala sig i enlighet med motionens önskemål.

I en folkpartimotion yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om justeringar i de värnpliktigas ekonomiska skydd. Utskottet har, senast under föregående riksmöte, behandlat dessa frågor. Det pågår ett arbete med att komplettera de värnpliktigas försäkringsskydd. Bl.a. avser regeringen att låta utreda vissa justeringar i det ekonomiska skyddet som underlag för försvarskommitténs arbete. Ärendet bereds för närvarande inom regeringskansliet. Utskottet anser därmed att motionen har tillgodosetts.

Vpk, centern och miljöpartiet föreslår i en gemensam motion att personer på valbar plats och ordförande i partipolitiska organisationer skall ges rätt till tjänstledighet/anstånd från militär utbildning fr.o.m. den 1 juli till valdagen samma år.

Utskottet har i olika sammanhang när det tidigare behandlat denna fråga ansett att nuvarande tillämpning av regler ger uttryck för en rimlig avvägning mellan olika intressen. Utskottet anser att de i motionen framförda motiven inte ger tillräckliga skäl för att ändra detta ställningstagande.

Herr talman! Miljöpartiet lämnar i en motion en rad förslag till nya uppgifter för försvarsområdesregementena. Motionärerna föreslår bl.a. att det avdelas särskilda resurser för utbildning i civilmotstånd vid dessa. Utskottet anser att ett genomförande av dessa förslag skulle innebära att verksamheten vid försvarsområdesregementena ges en i väsentliga avseenden ny inriktning. En sådan omdaning bör enligt utskottet övervägas inom ramen för försvarskommitténs arbete. Utskottet föreslår därför att yrkandet avslås.

Vpk anser i en annan motion, som har berörts tidigare här i dag, att flygflottiljen F16/F20 bör utlokaliseras från Uppsala till Uppsala läns norra del. Riksdagen avtog, vilket också erkänts av Paul Cizuk, senast 1986/87 en motion med samma yrkande. Utskottet ser nu inga skäl att ändra detta ställningstagande.

Vpk har också yrkat att en högskola för det civila totalförsvaret lokaliseras till Karlstad. Utskottet vill erinra om att riksdagen under innevarande riksmöte har godtagit ett förslag från försvarsministern som innebär att

förutsättningarna för en högskola för de civila delarna av totalförsvaret skall studeras. Utskottet föreslår därför att riksdagen nu inte gör något ytterligare uttalande i frågan.

I en miljöpartimotion föreslås att 300 000 kr. avdelas till en fond för landsbygdsutveckling av hög angelägenhet från försvarssynpunkt. Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är viktigt att uppmärksamma glesbygdens problem. Utskottet anser emellertid att satsningar för att komma till rätta med dessa problem bör ha en annan inriktning än den som finns i motionsförslaget.

Mot bakgrund av det anförda, herr talman, ber jag att få yrka avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Jag tänker inte beröra de regementsnedläggningar som Sven-Olof Petersson tog upp. Det är en fråga för försvarskommittén.

Jag hoppas vidare att jag inte förmenas möjligheten att säga ett tack till Björn Körlof för den tid som vi haft tillsammans i utskottet.

Anf. 52 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Barbro Evermo Palmerlund lyckades trots de vänliga orden till mig inte skingra dunklet omkring försöksverksamheten med femmåna- dersutbildning. Jag vill dessutom ställa en fråga till henne.

Även om det står i propositionen att de som har genomgått den aktuella utbildningen skall krigsplaceras i försvarsområdesförband, försvarskompanier och försvarsbataljoner, är det inte klart angivet vilka utbildningsmål som skall uppnås. Avgörande för att man skall kunna bedriva försök med förkortad utbildning för värnpliktiga är att man sätter upp ett utbildningsmål. Visar det sig sedan att man inte når detta mål, kan det antingen bero på att man har haft för litet resurser i form av befäl eller på att man har haft alltför ont om tid.

Min fråga är följande: Om socialdemokraterna är beredda att föra en diskussion om att fem månader kanske inte visar sig vara tillräckligt för att man skall nå upp till ambitionsnivån försvarskompani – det är ju i försvarskompani som dessa värnpliktiga skall krigsplaceras – är ni då beredda att föra en diskussion om att ta i anspråk utbildningstid utöver de fem månaderna?

Skälet till att vi har gått med på att denna försöksverksamhet skall bedrivas är naturligtvis att vi förutser en krigsorganisation där inte alla värnpliktiga kan grundutbildas direkt i fältförband utan där man kommer att bli tvungen att direktrekrytera till territorialförsvarsförband. För att vi skall bli på det klara med vilka minsta utbildningsmål som då skall uppnås vill vi veta om dessa försök verkligen leder till att ambitionsnivån försvarskompani tillgodoses.

Jag är fortfarande inte säker på om socialdemokraterna har låst sig för fem månader eller för att man skall nå utbildningsnivån försvarskompani. I det senare fallet kan vi kanske föra en diskussion om en förlängning av utbildningstiden när försöken är färdiga.

Anf. 53 BARBRO EVERMO PALMERLUND (s) replik:

Herr talman! Överbefälhavaren har, som Björn Körlof vet, förordat att en sådan här försöksverksamhet genomförs. Detta har regeringen tagit fasta på och lägger fram förslag härom till riksdagen, utan att i detalj ha preciserat hur den skall se ut. Enligt den ordning som vi i övrigt tillämpar för hantering av frågor av detta slag må det ankomma på regeringen att tillsammans med ÖB utvärdera detta.

Vi har dock i diskussioner i utskottet, där Björn Körlofs synpunkter tidigare har framförts, förutsatt att utbildningen skall leda fram till kompaniförbandsnivån. Men om regeringen kommer fram till detta tillsammans med överbefälhavaren kan jag inte svara på just nu.

Anf. 54 STINA ELIASSON (c):

Herr talman! Jag skall ägna mitt anförande åt den del av utskottets betänkande som berör totalförsvarets geografiska indelning på högre regional nivå. I motion FÖ4 har Göran Engström och jag föreslagit att Kopparbergs län skall tillhöra Nedre Norrlands civil- och militärområde. Skäl för detta har vi anført i vår motion, och de finns även anförda i reservation nr 2, som vi kommer att rösta för.

Milo Ö är redan nu stort och, beroende på antalet län, infrastruktur och befolkningsmängd, redan komplext och därmed svårt att leda. Komplexitet och svårigheter ökar om man tillför ytterligare ett län till Milo Ö.

Nedre Norrland omfattar tre län, nämligen X, Y och Z län, och skulle med tillförande av Kopparbergs län komma att omfatta fyra län.

Det är inte rimligt att snedfördela ledningsresurserna på det sätt som föreslås i propositionen. Kopparbergs län bör därför föras till Nedre Norrland, som därmed skulle omfatta fyra län. Det är rimligare balans med fyra län i ett område och åtta län i det andra än, som förslaget är, fortsatt tre län i Nedre Norrland och nio län i det nya mellersta militärområdet.

Milobefälhavaren har det totala ansvaret för försvaret inom sitt militärområde, liksom civilbefälhavaren över den civila delen av totalförsvaret – i Nedre Norrland från kust till gräns. Kustförsvaret går i dag i stort sett från Örnsköldsvik till Gävle, men på gränssidan är området bara från norra Jämtland t.o.m. Härjedalen. Gränsförsvaret söder därom, i nivå med kustförsvaret ner till Gävle, ligger inom en annan militärbefälhavares område. Det är naturligtvis inte bra.

Ur *ledningssynpunkt* är det alltså viktigt och helt rätt att Kopparbergs län förs till Nedre Norrland.

Norrlandsbrigader utbildas vid I 13 i Falun, I 5 i Östersund och I 21 i Sollefteå. Det underlättar produktionen av Norrlandsbrigader och är logiskt om denna utbildning förs under samma hatt, dvs. Nedre Norrland. Ur *produktionssynpunkt* bör alltså Kopparbergs län föras till Nedre Norrland.

Herr talman! Infrastrukturen i Nedre Norrland är ganska svag. Vissa resurser måste tillföras. Infrastrukturen förstärks om Kopparbergs län förs till Nedre Norrland. Detta blir särskilt akut vid krigstillstånd. Klimat, terräng, geografi m.m. visar att det även ur *operativ synpunkt* är riktigt att föra Kopparbergs län till Nedre Norrland.

Så till sist ytterligare ett tungt vägande skäl för våra krav: *Folkets vilja*.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län med landshövding Lilly Hansson i spetsen har uppvakttat försvarsutskottet och framfört krav på att få tillhöra Nedre Norrland.

Herr talman! Jag förmodar att inte alla ledamöter i försvarsutskottet använt sin kompetens och framför allt sitt sunda förnuft helt ut hittills. Men nu blir det tillfälle att göra det vid den kommande omröstningen, och då ser man till att man röstar för att Kopparbergs län förs till Nedre Norrlands civil- och militärområde. Det är det som föreslås i reservation 2.

Alltså, herr talman: Kopparbergs län bör ur lednings-, ur produktions- och ur operativ synpunkt och med hänsyn till folkets vilja överföras till Nedre Norrland.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 2, som beaktar kravet i motion Fö4 av Göran Engström och mig.

I detta anförande instämde Göran Engström (c).

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendet.

Mom. 1 (försvarspolitikens inriktning)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 57 för reservation 1 av Arne Andersson i Ljung m.fl.

Mom. 3b (Kopparbergs län och försvarsområde)

Utskottets hemställan bifölls med 160 röster mot 135 för reservation 2 av Arne Andersson i Ljung m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (totalförsvarets skyddsskolas organisatoriska ställning)

Utskottets hemställan bifölls med 242 röster mot 56 för reservation 3 av Kerstin Ekman och Hans Lindblad.

Mom. 5b (visst uppdrag till ÖB)

Utskottets hemställan bifölls med 261 röster mot 35 för reservation 4 av Kerstin Ekman och Hans Lindblad. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 och 8a (ny utredning till totalförsvaret m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Paul Ciszuk – bifölls med acklamation.

Mom. 9 och 11 (övergripande synpunkter på inriktningen av nästa försvarsbeslut m.m.)

Först biträdades reservation 6 av Arne Andersson i Ljung m.fl. med 64 röster mot 34 för reservation 7 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors. 197 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 207 röster mot 57 för reservation 6 av Arne Andersson i Ljung m.fl. 34 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (ekonomiska förutsättningar för försvarsmaktens grundorganisation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Arne Andersson i Ljung m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 och 24 (planeringsramar för det militära försvaret, m.m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot *dels* reservation 9 av Arne Andersson i Ljung m.fl., *dels* reservation 10 av Kerstin Ekman och Hans Lindblad, *dels* reservation 11 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors, *dels* reservation 12 av Jan Jennehag, *dels* reservation 13 av Paul Ciszuk – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (skiss till försvarsmaktens utveckling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Paul Ciszuk – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (resurser för repetitionsutbildning på sikt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (avveckling av JAS-projektet)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 38 för reservation 21 av Jan Jennehag och Paul Ciszuk.

Mom. 44 (samlevnadsundervisning i den militära befälsutbildningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Kerstin Ekman och Hans Lindblad – bifölls med acklamation.

Mom. 47 (lag om ändring av värnpliktslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Kerstin Ekman och Hans Lindblad – bifölls med acklamation.

Mom. 48 (lag om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 27 av Arne Andersson i Ljung m.fl., *dels* reservation 28 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors – bifölls med acklamation.

Mom. 49 (försöksverksamhetens bedrivande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Kerstin Ekman och Hans Lindblad – bifölls med acklamation.

Mom. 55 (värnpliktssocial utredning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors – bifölls med acklamation.

Mom. 58 (de värnpliktigas ekonomiska skydd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Kerstin Ekman och Hans Lindblad – bifölls med acklamation.

Mom. 59 (tjänstledighet eller anstånd)

Utskottets hemställan bifölls med 258 röster mot 38 för reservation 32 av Jan Jennehag och Paul Ciszuk.

Mom. 64 (nya uppgifter för försvarsområdesregementena)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Paul Ciszuk – bifölls med acklamation.

Mom. 72 (flyttning av flygflottiljen F16/F20)

Utskottets hemställan bifölls med 256 röster mot 37 för reservation 34 av Jan Jennehag och Paul Ciszuk. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 74 (en högskola för det civila totalförsvaret)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 35 av Jan Jennehag – bifölls med acklamation.

Mom. 76 (fond för landsbygdsutveckling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 36 av Paul Ciszuk – bifölls med acklamation.

Mom. 78 (Karlskronavarvet)

Först biträdades reservation 38 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors med 36 röster mot 21 för reservation 39 av Paul Ciszuk. 235 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 37 av Arne Andersson i Ljung m.fl. med 57 röster mot 33 för reservation 38 av Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors. 202 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 184 röster mot 58 för reservation 37 av Arne Andersson i Ljung m.fl. 52 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 79 (vissa frågor rörande forskning och försvarsindustri i övrigt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Arne Andersson i Ljung m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av kammarens arbetsplenum tisdagen den 30 maj.

7 § Kammaren beslöt kl. 17.51 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

*Legitimation för vissa
kiropraktorer, m.m.*

9 § Föredrags
socialutskottets betänkande
1988/89:SoU23 Legitimation för vissa kiropraktorer, m.m. (prop.
1988/89:96).

Legitimation för vissa kiropraktorer, m.m.

Anf. 55 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Att det betänkande från socialutskottet som vi nu har att behandla föreslår en legitimation för en ny grupp inom den svenska hälso- och sjukvården är utomordentligt positivt. Det ger den enskilda människan en utvidgad valmöjlighet, när det kanske inte varit möjligt att få vård på annat sätt. Det ger läkare möjlighet att remittera i de fall som han anser att just behandling hos en legitimerad kiropraktor är den bästa behandlingen för hans patient.

Legitimationen är viktig av åtminstone två skäl: Den innebär att man skiljer ut de seriöst arbetande kiropraktorerna från de lycksökare som beklagligtvis också är verksamma i branschen. Skrämmande exempel på vad sådan, mindre seriös verksamhet kan leda fram till har nyligen visats i en uppmärksammas uppsats av professor Harry Boström, ordförande i Svenska läkaresällskapet och sakkunnig i alternativmedicinkommittén.

Legitimationen innebär också en trygghet för den enskilde patienten, en stämpel, som säger att den som man söker vård hos också har en kvalificerad utbildning och har fullgjort en praktisk tjänstgöring.

Därför är det positivt att riksdagen i dag har möjlighet att fatta ett beslut som nog med viss rätt kan sägas vara smått historiskt, nämligen att via denna legitimation till det som kallas Doctors of Chiropractic öppna en dörr för en del av den seriösa delen av den alternativa medicinen.

Men det hade varit ännu bättre om vi haft ett mera omfattande beslutsunderlag. Det borde varit möjligt att i dag fatta motsvarande beslut för andra grupper inom den manuella terapin. Detta är också en synpunkt som framförts i form av ett särskilt yttrande fogat till alternativmedicinkommitténs betänkande.

Den grupp som ligger närmast till för det samhällserkännande som en legitimation innebär är naprapaterna. I motsats till kiropraktorerna är naprapaterna utbildade i Sverige. Sådan utbildning bedrivs vid naprapatskolan i Stockholm.

Utbildningen är fyraårig och motsvarar 160 poäng vid högskoleutbildning. Denna utbildning ges av anställda lärare, som i flertalet fall är utbildade läkare. Endast den som med godkänt resultat har genomgått kvalificerad utbildning har rätt att kalla sig naprapat.

Naprapatin är en väl etablerad vårdform i Sverige. Årligen söker 200 000 patienter vård hos en naprapat. Totalt innebär det en miljon besök per år hos ca 400 naprapatmottagningar runt om i Sverige. Naprapatin utgör en viktig, medicinskt accepterad komplettering av den offentligt organiserade vården.

Det finns således många skäl att ge legitimation också till naprapater. Naprapatutbildningen är etablerad i Sverige. Därmed finns möjlighet för socialstyrelsen och andra myndigheter att följa verksamheten och också utöva nödvändig kontroll.

Det ligger också i allas intresse att den trygghet som en legitimation innebär kommer de patienter till godo som utnyttjar en naprapat. Det är därför olyckligt att regeringens proposition enbart omfattar legitimation för vissa kiropraktorer. Detta i sin tur är en följd av alternativmedicinkommitténs uppläggning av sitt arbete.

Det naturliga hade varit att samtliga frågor rörande den manuella medicinens ställning hade behandlats i ett sammanhang. Detta har inte skett. Därmed kan inte heller riksdagen fatta något annat beslut än det som socialutskottet har föreslagit. Men långsiktigt är det viktigt att naprapater och kiropraktorer får en mera likvärdig bedömning.

Det är emellertid viktigt att observera utskottets skrivning på s. 10 i betänkandet, där utskottet med anledning av ett större antal motioner skriver: "Utskottet instämmer i motionärernas bedömningar att det inom naprapatin bedrivs ett seriöst arbete. Så snart tillräckligt underlag för ett ställningstagande föreligger beträffande naprapaterna bör regeringen pröva frågan om deras legitimation". Detta är en klart uttalad viljeinriktning, som alltså ett enhälligt utskott står bakom.

Låt mig få fråga socialdemokraternas talesman i denna debatt: När är det tidsmässigt möjligt att "tillräckligt underlag" kan finnas, så att regeringen kan förelägga riksdagen förslag till beslut även för i Sverige utbildade naprapater?

I reservation 2 följer vi moderater och folkpartisterna upp ett antal motionsyrkanden om att en kiropraktor – efter att ha erhållit den legitimation som nu blir möjlig – skall få ersättning från sjukförsäkringen för den utförda behandlingen, efter det att en läkare har ställt diagnos och remitterat patienten.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 56 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! I tidningen Vi, som i dag har kommit i ledamöternas fack, kan man läsa följande: Har Lars Werner aldrig haft ont i ryggen? Det kan ni läsa när ni kommer till era fack, om ni inte har läst det ännu. Detta har sin utgångspunkt i den diskussion som förs i kväll och det beslut som förmodligen kommer att fattas vid nästa arbetsplenium, där vpk är det enda parti som har velat avslå regeringens förslag och gå emot regeringen i denna fråga. I Vi har man skrivit att vpk har väckt en motion mot kiropraktorlegitimering i avvaktan på att hela det manuella medicinska området klarläggs och blir föremål för en samlad bedömning. Det är precis vad vi har skrivit, vilket inte är detsamma som att vi är av den uppfattningen att denna legitimering aldrig skall komma till stånd.

Jag tycker att Per Stenmarck argumenterade ganska bra för skälen till att det är viktigt att man gör en bedömning av samtliga frågor som rör det manuella medicinska området. Om man utgår från den pläderingen borde

Per Stenmarck egentligen instämma i vår reservation. Jag kan inte förstå varför han inte har gjort det. Det blir nämligen den logiska följden när man för det resonemang Per Stenmarck för. Men det är inte för sent att ändra sig. Vi skall väl antagligen inte rösta förrän i morgon.

Dessutom är vi i vpk inte ensamma om vår uppfattning. Det framgår av de remissvar som kom i samband med alternativmedicinkommitténs betänkande. Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd har inte heller kunnat finna några skäl för att särbehandla just denna grupp. Försäkringsöverdomstolen ställer sig tveksam till att man genomför legitimering av kiropraktorer innan man har studerat hela området. KAM kan inte heller biträda kommitténs betänkande utan vill att det skall dras tillbaka i avvaktan på att hela området är klarlagt.

Svensk förening för ortopedisk medicin framför precis samma synpunkter, nämligen att man skall avvakta en samlad bild. Man kan ju tycka att det låter mycket träigt och stockigt att göra så, eftersom det, såvitt jag förstår, har gjorts på det sättet ända sedan början av 70-talet, men alternativmedicinkommittén skall lägga fram sitt slutbetänkande redan till hösten, och varför man då inte skulle kunna avvakta detta halvår tycker jag är svårt att förstå. Jag kanske är mer skeptisk än Per Stenmarck till vad utskottsmajoritetens utfästelser faktiskt innebär. Jag har visserligen suttit bara knappt en mandatperiod i riksdagen, men jag har förstått att socialutskottet har gjort tillkännagivanden åtskilliga gånger utan att det har skett något. Faran är väl att också denna fråga på samma sätt drar ut på tiden. Då kan det få mycket svåra konsekvenser för de grupper som inte har kommit med. Av den anledningen har vpk skrivit denna reservation, och jag behöver inte argumentera mer för den, eftersom en annan talare har gjort det, utan jag yrkar bara bifall till reservationen.

Anf. 57 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Jag skall inleda med att tacka för de vänliga orden från Gudrun Schyman. Jag misstänkte nästan att hon skulle dra slutsatsen att jag egentligen pläderade för hennes reservation. Jag skall gärna medge att vi ett bra tag funderade på vilket som egentligen var det bästa sättet att hantera denna fråga, om man så att säga skulle skicka tillbaka hela ärendet till alternativmedicinkommittén och be den återkomma med ett samlat grepp när det gäller denna fråga. Jag är också medveten om att ett antal remissvar pekade i den riktningen. Men vi gjorde ändå bedömningen att det har öppnats åtminstone en halv dörr för alternativ när det gäller den manuella terapin. Om ärendet skickas tillbaka tror jag inte att man skall utesluta att man för ganska lång tid framöver har stängt denna dörr. Genom det beslut som vi kommer att fatta i detta ärende, som jag inte tycker är det bästa beslutet men som ändå är det näst bästa, öppnar vi dörren för åtminstone vissa av de välutbildade kiropraktorerna. Min förhoppning är att det inte skall dröja alltför länge innan också naprapater och kanske även andra grupper inom den alternativa medicinen kan få legitimation. Jag ser just nu fram emot att få höra vad Aina Westin kommer att säga om tidpunkten när detta kan bli möjligt.

Anf. 58 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte säga så mycket mer eftersom Aina Westin skall gå upp i talarstolen. Men vi gör förmodligen olika politiska bedömningar av hur gångjärnen i dessa dörrar fungerar. Jag tycker att det är naivt att som Per Stenmarck tro att det skall hända något redan i höst. Men vi får dra våra olika slutsatser.

Anf. 59 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Jag tror inte att detta kommer att hända i höst. Men jag har en förhoppning om att alternativmedicinkommittén skall kunna avsluta sitt arbete ganska snart och att det därefter skall vara mer eller mindre en formfråga för regeringen att lägga fram ett förslag på riksdagens bord. Jag tycker att den skrivning som utskottet har gjort och som vi är eniga om, med undantag för vpk, verkligen visar att det finns en klar viljeinriktning över alla politiska gränser för att nå fram till en sådan lösning så snart det över huvud taget är möjligt.

Anf. 60 AINA WESTIN (s):

Herr talman! Om riksdagen i en kommande votering ställer sig bakom socialutskottets betänkande om legitimering av vissa kiropraktorer är detta, precis som Per Stenmarck sade, ett historiskt beslut. Det är i så fall första gången som utövare av en alternativmedicinsk terapi, som hittills lytt under kvacksalverilagen, får ett samhällserkännande och blir inordnad i den etablerade hälso- och sjukvården.

Herr talman! Vägen fram till dagens förslag och ställningstagande har emellertid varit lång. Redan 1947 väcktes en motion om att kiropraktorer skulle få använda röntgen. Andra kammaren sade ja, men första kammaren sade nej, och därmed föll förslaget. I två likalydande motioner till 1949 års riksdag begärdes en skyndsam utredning angående legalisering av den kiropraktiska verksamheten. Motionerna avslogs med hänvisning till 1941 års behörighetslag.

En flerpartimotion 1976 ledde till att legitimationsfrågan hänsköts till den då verksamma medicinalansvarskommittén. 1980 fick socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans med Landstingsförbundet utarbeta en projektplan och genomföra en försöksverksamhet med kiropraktorer inom den offentliga sjukvården. Den grupp som man i första hand skulle använda sig av var Doctors of Chiropractic. På grund av många samverkande orsaker kom denna försöksverksamhet inte till stånd trots sex års förberedelsearbete. Detta skapade naturligtvis stor irritation på många håll, inte minst i riksdagens socialutskott. Det var i det läget som den i december 1984 tillsatta parlamentariska utredningen alternativmedicinkommittén, AMK, helt enigt beslöt att i ett delbetänkande behandla frågan om legitimation för vissa kiropraktorer.

AMK lät, som också framgår av betänkandet, utföra en systematisk genomgång och värdering av den hittills publicerade vetenskapliga litteraturen om kiropraktik och manipulationsbehandling. Arbetet har utförts vid socialmedicinska institutionen vid Umeå universitet. Kommittén fann därvid att det föreligger en visserligen begränsad men ändå övertygande terapeutisk

effekt av manipulationsbehandling vid länd- och bröstryggsbesvär.

I februari 1987 avlämnade AMK sitt delbetänkande som den nu föreliggande propositionen bygger på, och det har alltså gått två år sedan dess. Förslaget innebär att de kiropraktorer som har examen som Doctors of Chiropractic vid godkänd utländsk högskola eller som har annan godkänd utländsk utbildning skall kunna få legitimation. Som villkor för legitimation måste sökanden ha fullgjort praktisk tjänstgöring i svensk hälso- och sjukvård motsvarande ett års heltidstjänstgöring. Sökande skall också ha för yrket behöriga kunskaper i svenska författningar och nödvändiga kunskaper i svenska, danska eller norska språket. Yrkesbeteckningen legitimerad kiropraktor föreslås också få straffrättsligt skydd. De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli i år.

Herr talman! Samtliga partier i utskottet utom vpk ställer sig bakom förslaget om legitimation. Det tycker jag är glädjande. Gudrun Schyman har tidigare angett vpk:s skäl för att gå mot förslaget, vilket också framgår av vpk:s reservation. Vpk menar att gruppen Doctors of Chiropractic är en liten grupp i förhållande till andra verksamma kiropraktorer och att man borde vänta med ett ställningstagande tills hela det manuella medicinska området blir klarlagt.

Vpk har rätt i att Doctors of Chiropractic inte är den enda grupp som ägnar sig åt manipulationsbehandling. Men från utskottsmajoritetens sida anser vi – och det finns anledning påpeka att det inte finns några motioner som talar emot detta – att det nu finns underlag för att pröva frågan om legitimation för dessa kiropraktorer. Det gör vi av följande skäl.

Som framgår av propositionen genomgår Doctors of Chiropractic en gedigen 4–5-årig högskoleutbildning, som internationellt bedömts hålla god kvalitet. Utbildningen har vid ett par tillfällen granskats av svenska myndigheter, och man säger att den i sina prekliniska delar är likvärdig med den svenska läkarutbildningen.

Den här gruppen har anammat det naturvetenskapliga synsättet och inriktat sig enbart på behandling av funktionsrubbingar i rörelseorganen. Detta gör att de faktiskt har mer gemensamt med den ortopediska medicinen än den övriga alternativa verksamheten. Internationellt är Doctors of Chiropractic en välkänd grupp.

Vi menar att om den här gruppen nu blir legitimerad påverkar detta inte frågan huruvida andra grupper, som använder sig av manipulationsbehandling, skall legitimeras eller ej.

Jag påpekade tidigare i mitt inlägg att vi lade fram vårt delbetänkande 1987, alltså för två år sedan. Gudrun Schyman frågade om remissinstansernas svar. Flertalet av remissinstanserna var faktiskt positivt inställda till förslaget. Stora organisationer, som Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation med medlemmar som verkligen är i behov av och anlitar kiropraktorer, har ställt sig positiva till förslaget. Från LO har man också sagt att man anser att det är bra att vi får den här formen av varudeklaration och menar att man nu kan anta förslaget och återkomma till naprapaternas legitimering när det finns tillräckligt underlag.

Herr talman! Som jag framhållit tidigare gäller som villkor för legitimation att sökande har examen som Doctor of Chiropractic vid godkänd utländsk

högskola eller annan godkänd utländsk utbildning. I en moderat motion yrkas att motsvarande svensk utbildning skall ges samma ställning som utländsk. Med anledning därav konstaterar vi från utskottets sida att den utredning som föreligger och som det redogörs för i alternativmedicinkommitténs betänkande och i propositionen visar, att det för närvarande inte finns någon utbildning av kiropraktorer i Sverige som uppfyller de krav som vi i dag ställer för godkännande. Men får vi framdeles en sådan kiropraktorutbildning, då förutsätter utskottet givetvis att socialstyrelsen prövar frågan.

Eftersom debatten hitintills har handlat mycket om naprapater skall jag också gå in på den frågan. Krav på legitimation av naprapater har förts fram i ett stort antal motioner, väckta dels i anslutning till propositionen, dels under den allmänna motionstiden. Detta har föranlett omfattande aktiviteter både i och utanför riksdagshuset. Som Per Stenmarck också framhöll har vi från utskottets sida gjort samma bedömning som motionärerna, att det inom naprapatin bedrivs ett seriöst arbete men att problemet i dag faktiskt är att det inte finns ett tillräckligt underlag för att riksdagen skall kunna ta ställning. Det är viktigt för riksdagen att ha ett ordentligt underlag för att ta ställning i så viktiga frågor som den här.

Yrkesgruppen naprapater har vi diskuterat ingående i alternativmedicinkommittén. Vi har ett särskilt kapitel i kommitténs huvudbetänkande, som förhoppningsvis skall vara klart någon gång i oktober–november att överlämnas till socialministern. Jag kan bara svara för alternativmedicinkommittén; därefter skall betänkandet få den sedvanliga behandlingen. Men vi har sagt från utskottet att så fort det finns ett tillräckligt underlag för ett ställningstagande bör regeringen pröva frågan om naprapaternas legitimation. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna. I det avseendet tycker jag att motionärerna borde känna sig lugnade och tillfredsställda.

Så, herr talman, vill jag något beröra reservation 2 av moderaterna och folkpartiet. I den yrkas att när en läkare ställt diagnos och remitterat patienten för behandling hos legitimerad kiropraktor, bör kiropraktorn erhålla ersättning från sjukförsäkringen. I den här frågan föreslog alternativmedicinkommittén vårdavtal med sjukvårdshuvudmännen. I propositionen framhålls att sjukvårdshuvudmännens övergripande ansvar för hälso- och sjukvård i kombination med möjlighet till vårdavtal är tillräckligt för att möta efterfrågan på vård och behandling inom ortopedin, där kiropraktorerna är verksamma. Samma synsätt präglar också socialförsäkringsutskottets yttrande över propositionen och motionerna i dessa delar.

Riksdagen har vid ett flertal tillfällen avslagit motionsyrkanden om anslutning av nya grupper av vårdgivare till försäkringen med hänvisning till sjukvårdshuvudmännens ansvar för befolkningens hälso- och sjukvård. Då är det också rimligt att dessa har ett inflytande över hur de ekonomiska och personella resurserna fördelas, eftersom resurserna trots allt är begränsade.

Till sist vill jag säga att jag dels som ordförande i alternativmedicinkommittén, dels som ledamot i socialutskottet är glad över att vi i utskottet har kommit överens i dessa frågor. Jag tycker att det är ett stort steg framåt för alternativmedicinen och alternativterapi. Även om jag vet att kiropraktorer inte alltid vill kalla sig alternativmedicinare, tycker jag att detta är ett genombrott för alternativmedicinen, som jag hoppas naturligtvis skall följas av flera.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till socialutskottets hemställan och avslag på de två reservationer som är fogade till betänkandet.

Anf. 61 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Aina Westin började med att säga att kiropraktorerna hittills lytt under kvacksalverilagen. Det kanske är det främsta skälet, som jag ser det, till att man verkligen snabbt bör få en förändring – helst skulle vi ha fattat beslut här redan i kväll. Jag ser det som positivt att kiropraktorerna nu inte längre skall klassificeras som kvacksalvare, vilket faktiskt hittills varit fallet. Det är synnerligen beklagligt att andra seriöst arbetande grupper – det har inte minst Aina Westin intygat – fortfarande skall ha denna förödmjukande stämpel, uppenbarligen åtminstone ett tag till.

I alternativmedicinkommitténs betänkande finns ett särskilt yttrande från moderaterna och centern, där det konstateras att det är beklagligt att inte andra grupper från den manuella terapin skall kunna få legitimation. Jag instämmer i det. Det borde vara möjligt. Nu finns det inte ett sådant genomarbetat förslag från alternativmedicinkommittén. Det är också beklagligt, men det är ett faktum. Det är beklagligt därför att de olika disciplinerna inom den manuella terapin därmed inte får lika villkor. En disciplin får på detta sätt ett försteg framför de övriga.

Med anledning av den reservation som vi och folkpartiet har fogat till betänkandet skulle jag vilja säga att vi inte tror att vårdavtal, som socialdemokraterna hela tiden talar om, är den bästa lösningen. Det är ett sätt att försöka styra det hela, ett sätt att säga att det hela tiden skall finnas en sjukvårdshuvudman som skall bestämma över saker och ting. Vi tycker inte att det skall vara på det viset, utan vi tror att den enskilde själv kan avgöra vem han skall söka vård hos. Vi tror också att det är utomordentligt viktigt för den enskildes trygghet, för patientens trygghet, att behandling sker efter diagnos från en läkare. Jag har svårt att förstå varför inte Aina Westin också skulle kunna vara med på en sådan lösning. Vi menar att det sedan skall vara fullt möjligt, oavsett vårdavtal, att få ersättning från försäkringen.

Aina Westin säger att det bedrivs ett seriöst arbete också inom naprapatin – jag tror att det är ordagrant vad Aina Westin här säger. Vidare säger hon att det ändå saknas ett tillräckligt underlag. Jag skulle då vilja fråga: Vad är det egentligen för underlag som saknas? Det finns ju en synnerligen avancerad utbildning på detta område. Utbildade lärare – i flertalet fall läkare – står för utbildningen, och utbildningen i fråga finns i Sverige.

Avslutningsvis vill jag ställa frågan: Hur nära i tiden ligger en legitimation för naprapaterna, när kan prövning ske och vilka ytterligare krav är det som skall uppfyllas?

Anf. 62 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Först och främst vill jag säga att jag inte förstår vad Per Stenmarck menar när han säger att naprapaterna skulle känna sig förödmjukade. De har ingen som helst anledning att göra det. Naprapaterna bedriver ju i dag en väldigt omfattande verksamhet. Den verksamhet som naprapaterna bedriver och det förtroende som väldigt många människor visar dem kommer naturligtvis även i fortsättningen att vara lika omfattande. Det

faktum att utskottsmajoriteten ställer sig bakom det förslag som kanske blir riksdagens beslut när det gäller den här gruppen kiropraktorer behöver inte inverka på naprapaternas arbete.

Per Stenmarck frågar ännu en gång om jag har någon uppfattning om när ett förslag om legitimation för den här gruppen kan tänkas komma. Det skulle i och för sig inte vara så dumt om jag vore den som på stående fot kunde säga det. Men nu är det så, att alternativmedicinkommittén först måste presentera sitt betänkande. Dessutom är det brukligt, Per Stenmarck, att man, om arbete pågår i en utredning, avvaktar det material som utredningen senare kommer att lägga fram och som skall ligga till grund för en eventuell proposition från regeringen. Det är gången i riksdagsarbetet. Jag har sagt att kommitténs huvudbetänkande kommer att presenteras i höst – och det är väl bra. Tidsplanen håller alltså.

Sedan något om vårdavtal kontra försäkringen. Jag tror knappast att vi kan närma oss varandra i det avseendet.

Vad jag här har gett uttryck för är socialdemokraternas principiella inställning till nya gruppers anslutning till försäkringen. Dessutom vill jag framhålla att det finns motioner som handlar om andra grupper. Hur skall vi behandla dem? Det har nämligen väckts motioner som handlar om psykologer, barnmorskor, sjuksköterskor, arbetsterapeuter osv.

Jag håller, som sagt, fast vid det förslag som också majoriteten i utskottet ställer sig bakom.

Anf. 63 PER STENMARCK (m) replik:

Herr talman! Allra först: Det måste rimligtvis vara förödmjukande att bli kallad för kvacksalvare – som man ju blir kallad så länge som man inte är ansluten till det försäkringssystem som vi i dag har.

Väldigt många människor visar gruppen naprapater ett utomordentligt stort förtroende, vilket naprapaterna säkert också är mycket glada för.

Jag har frågat: När kan det vara möjligt att få ett förslag på riksdagens bord i denna fråga? Vad Aina Westin här har sagt är inte särskilt mycket till svar. När det gäller den aktuella kommittén trodde jag, uppriktigt sagt, att utredningens ordförande åtminstone skulle kunna göra en antydning om hur snabbt arbetet kan gå. Det borde alltså gå att säga om det dröjer ett halvår eller om det rör sig om ett, två eller tre år.

När det gäller kiropraktorerna finns det inte någon som helst anledning att betvivla kvaliteten på deras utbildning. Detta framgår också av alternativmedicinkommitténs olika skrivningar. Utbildningen har vitsordats även av andra. Kiropraktorutbildning ges i bl.a. USA. Däremot finns det inte någon sådan utbildning i Sverige. Det gör att det är betydligt svårare att kontinuerligt göra den kontroll av kvaliteten på utbildningen som trots allt är nödvändig – inte minst med tanke på patienternas trygghet. Naprapaterna däremot kan få utbildning i Sverige.

Mot denna bakgrund tycker jag att alternativmedicinkommitténs prioriteringsordning är litet underlig. Det minsta man skulle kunna begära är väl att de båda alternativen hade sammanvägts och att förslag hade lagts fram som gällde båda.

Anf. 64 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Jag vill påminna Per Stenmarck om att utskottet faktiskt är enigt och föreslår riksdagen att göra ett tillkännagivande till regeringen när det gäller naprapaterna. Jag har också hela tiden haft uppfattningen att vi är eniga på denna punkt.

Sedan tycker jag faktiskt att Per Stenmarck ställer stora krav på mig i min egenskap av ordförande i alternativmedicinkommittén. Jag sitter ju inte med i regeringen. Det är regeringens uppgift att så småningom lägga fram en proposition beträffande naprapaterna – precis som den har gjort i fråga om kiropraktorerna. När en proposition kan komma är det helt omöjligt för mig att ha någon uppfattning om. Men naturligtvis är det min förhoppning att det inte skall dröja alltför länge – detta sagt mot bakgrund av att jag är mycket intresserad av de alternativmedicinska frågorna.

Rent formellt lyder naprapaterna under kvacksalverilagen. Jag kan dock inte tänka mig att någon enda naprapat, med tanke på de behandlingsformer som dessa kan erbjuda och med tanke på den tillströmning av patienter som dessa kan notera, känner sig som kvacksalvare.

Talmannen anmälde att Per Stenmarck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 65 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Ett viktigt skäl till förslaget om legitimation av vissa kiropraktorer är, som framhålls i propositionen, att kiropraktisk behandling är den vanligaste alternativmedicinska behandlingsformen. Vidare sägs det att 15 % av befolkningen har prövat den metoden. Av dessa uppger 70 % att de har blivit besvärsfria eller något bättre av behandlingen. Enligt propositionen förhåller det sig så, att en majoritet av dem som har erfarenhet av kiropraktisk behandling föredrar denna framför den vanliga sjukvården vid rygg- och ledvärk.

Det låter väldigt bra att så många människor ser positivt på kiropraktorerna. Men jag undrar vad de här uppgifterna egentligen har för värde. För att uppgifterna skall ha ett värde måste man kunna jämföra dem med liknande undersökningar när det gäller patienter som har erfarenhet av behandling hos legitimerade sjukgymnaster med mobiliseringsexamen. Men några sådana undersökningar har aldrig gjorts. Jag är övertygad om att man, om man gjorde undersökningar beträffande de patienter som går på behandling hos naprapater, skulle notera samma resultat – dvs. att patienterna är nöjda med den behandling som de får.

Behandling hos kiropraktor beskrivs som en alternativ behandling även i propositionen. Men det måste bero på okunnighet. Det är nämligen inte behandlingen som är alternativ. Manipulation förekommer ju även inom skolmedicinen och utövas av sjukgymnaster med mobiliseringsexamen och av vissa läkare. Det är alltså inte behandlingen som är alternativ, utan det är behandlaren, kiropraktorn, som är alternativ.

Om regeringen verkligen vill tillgodose människors behov av manipulationsbehandling, kan jag absolut inte begripa varför man inte satsar på specialttjänster för de sjukgymnaster som redan nu tillämpar den här

behandlingsmetoden och som har mobiliseringsexamen. Men den gruppen bryr man sig inte alls om. Dessa människor får jobba i skymundan på vanliga tjänster.

Jag förnekar inte att många människor har ett stort intresse för alternativa medicinska behandlare. Men jag tror inte att den enda orsaken till det intresset är de alternativa behandlarnas kvalifikationer. Snarare tyder intresset för alternativ behandling på brister i den traditionella sjukvården.

Hos en alternativ behandlare kan man få en tid relativt snabbt och enkelt när man själv känner att man behöver det. Men hos sjukgymnasterna är det långa köer. Dessutom får man inte avgöra behovet själv, utan man måste ha en remiss från en läkare. Detta är en del av förklaringen, men jag tror ändå inte att det är hela förklaringen.

Man kan ställa sig frågan varför det inte finns något större intresse hos människor för t.ex. alternativa bilmekaniker och alternativ till det traditionella sättet att reparera bilar. Jag tror att det beror på att de flesta människor som har bil också har elementära kunskaper i hur bilmotorer är konstruerade och fungerar. Majoriteten av bilägarna, om man frågar dem, kan faktiskt svara på hur många tändstift deras bil har. De vet också varför bilen har tändstift.

Men när det gäller kunskaper om den egna kroppen står det betydligt sämre till. Det är faktiskt inte särskilt många människor som kan svara på frågor som t.ex. hur många halskotor som vi människor har eller hur ryggraden är uppbyggd. Därför tror många människor att det lilla klickljud som kan uppstå vid manipulation eller ledfrigörelse kommer från en kota när den hoppar rätt igen. Det verkar som om många av riksdagens ledamöter också tror det. Nu är det tack och lov inte så att kotor "hoppar" hit och dit och att man kan dra dem rätt och få ett litet "klick" på köpet. Det är tur det. Hoppade kotorna så skulle det utgöra ett mycket allvarligt sjukdomstillstånd.

Inom hälso- och sjukvården har betydelsen av det förebyggande arbetet och helhetssynen på patienterna nu helt riktigt fått den framträdande plats som det synsättet bör ha. Därmed framstår det som ogenomtänkt att föra in en ny yrkesgrupp som utför en mycket begränsad behandling vilken enbart är tillämplig på vissa ledbesvär.

Ryggbesvär kan delas in i två grupper. Den första gruppen gäller besvär med kända orsakssamband eller en otvetydig symtombild. Den andra gruppen gäller besvär där orsaken är oklar eller diskutabel. Till den första gruppen hör endast en mindre del av ryggbesvärerna. Den stora gruppen är grupp två. 70 % inom den gruppen tillfrisknar spontant inom en månad och 90 % inom tre månader. Det är i den stora gruppen som det finns patienter som kan bli hjälpta av en manipulationsbehandling. Att utföra denna manipulation är inte särskilt svårt. Det är lätt att lära sig de handgreppen. Det svåra är att avgöra vilka patienter som man skall göra dessa handgrepp på. Det är inte bara så att patienter inte blir bra om handgreppen utförs på fel patient. Man kan verkligen förvärra patientens besvär om handgreppen utförs på fel patient. För att kunna göra denna avvägning måste behandlaren ha goda kunskaper i differentialdiagnostik. Det finns olika uppfattningar om huruvida de kiropraktorer som nu föreslås få legitimation uppfyller de kraven.

Legitimerade kiropraktorer kommer att få en möjlighet att sluta vårdavtal med sjukvårdshuvudmännen och den vägen få del av våra försäkringspengar. När man lagt fram ett sådant förslag måste de ansvariga också haft tankar om vilken taxa som kiropraktorerna skall tillämpa. I dag kostar det mellan 175 och 200 kr. för en behandling hos en kiropraktor, hos vissa kan det t.o.m. vara något dyrare. Hos en legitimerad sjukgymnast är patienttaxan på den privata sidan 35 kr. Därtill kommer försäkringsersättningen för en normalbehandling på 65 kr. Om sjukgymnasten utöver normalbehandlingen gör t.ex. en specifik mobilisering får han ett tillägg med 9 kr. Sammanlagt får sjukgymnasten 109 kr. Vilken taxa skall gälla för kiropraktorer som går på ett vårdavtal?

En legitimering av nu verksamma kiropraktorer innebär inget resurstillskott till sjukvården. De finns ju redan i dag och har sina patienter. Däremot minskar utrymmet för den traditionella sjukvården om den skall konkurrera med kiropraktorerna om vårdavtal med sjukvårdshuvudmännen. Det kan knappast för utskottet vara obekant att det redan finns många kunniga sjukgymnaster som tvingas lägga ner sin verksamhet därför att ersättningen är för låg. Det råder ingen brist på patienter. Men sjukgymnastens arbetsätt med en helhetssyn på patienten medför att det inte går att behandla tillräckligt många patienter per dag för att kompensera de låga taxorna. Hur skall det bli med sjukgymnasterna i framtiden? Skall de ha ännu mindre utrymme av försäkringspengarna än vad de har i dag?

Vi behöver flera sjukgymnaster, och vi behöver flera tjänster för sjukgymnaster. Vi behöver också specialisttjänster för sjukgymnaster, särskilt för att de sjukgymnaster som har mobiliseringsexamen skall få en möjlighet att arbeta bättre. Däremot behövs det ingen ny yrkesgrupp som bara utför en liten del av de behandlingar som ingår i den fysioterapeutiska behandlingen. Om vi vill ta till vara de duktiga kiropraktorerna och de duktiga naprapaternas tjänster – jag är övertygad om att det även finns sådana – gör vi det bäst genom att de får prövas för legitimation som sjukgymnaster, och om så behövs skall de givetvis få möjlighet att komplettera sin utbildning.

Herr talman! Slutligen anser jag, även om jag inte har exakt samma mening som mitt parti, att vpk:s reservation ger ett utrymme för att man skall kunna återkomma och prova om dessa yrkesgrupper kan bli legitimerade som sjukgymnaster.

Anf. 66 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Det är ungefär samma frågor som kommer igen.

Upplysningsvis vill jag säga till Margó Ingvardsson att de statistiska uppgifter som hon refererade till är ett unikt och omfattande material som den alternativmedicinska utredningen har låtit ta fram. Det är en stor statistisk undersökning som inte gjorts tidigare och är utförd av statistiska centralbyrån.

Undersökningen visade att drygt en femtedel av befolkningen i åldern 16 till 74 år hade stor eller liten erfarenhet av alternativt vård. Mer än hälften av dem hade blivit behandlade av inte bara kiropraktorer utan även naprapater eller osteopater.

När Margó Ingvardsson säger att införandet av en ny behandlingsform inom hälso- och sjukvården är ogenomtänkt, vill jag upplysningsvis meddela att alternativmedicinkommitténs delbetänkande arbetades fram av en expertgrupp som alternativmedicinkommittén tillsatt. Expertgruppen var helt enig, och där ingick också en sjukgymnast. Jag vill inte på något sätt förringa sjukgymnasternas arbete, men alternativmedicinkommittén har i sina direktiv inte haft att se på den gruppen. Vi har ju enligt direktiven sett på de alternativmedicinska terapierna.

Anf. 67 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Av det som Aina Westin replikerade på tar jag det sista först. Jag sade inte att det var ogenomtänkt att införa en ny behandlingsform. Det här är ingen ny behandlingsform, utan en behandlingsform som har funnits inom skolmedicinen oerhört länge. Det handlar om att man har beslutat sig för att införa en ny yrkesgrupp och ge den en legitimation, en yrkesgrupp som utför en liten del av det arbete som vissa sjukgymnaster och läkare gör i dag. Men att Aina Westin fortsätter att tala om nya behandlingsformer och behandlingsformen som ett alternativ visar ju att Aina Westin själv inte riktigt vet vad det här handlar om. Det rör sig alltså inte om någon ny behandlingsform, och det är ingen alternativ behandlingsform. Det är en ny behandlingsgrupp, och jag menar att detta strider mot det synsätt som vi äntligen har fått igenom inom hälso- och sjukvården, där man skall ha en helhetssyn på patienten. Jag undrar om Aina Westin kan tänka sig att dela upp något annat verksamhetsområde på samma sätt. Skall vi t.ex. ha en grupp sjuksköterskor, som kanske bara ägnar sig åt att ge injektioner? Det blir ju så att säga en följd av detta att man börjar att splittra upp verksamheter på små detaljer.

När det gäller undersökningen om vilka som var positiva till kiropraktorer vill jag säga att jag inte betvivlar att man har gjort en undersökning, och jag betvivlar inte ens resultatet. Men jag säger att undersökningen har inget värde om man inte presenterar undersökningar på samma sätt, från sjukgymnasternas arbetsområde t.ex. Regeringen har emellertid hittills visat ett mycket litet intresse för denna yrkesgrupp, ett så litet intresse att man säger nej till kraven på fortbildning av sjukgymnaster. Man är inte heller intresserad av att anordna specialttjänster för de sjukgymnaster som alltså har den här mobiliseringsexamen och utför samma behandlingsmoment som kiropraktorerna.

Anf. 68 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Det är så, Margó Ingvardsson, att den här undersökningen har ett mycket stort värde. Jag skall gärna överlämna materialet, som faktiskt är unikt. Där beskrivs inställningen till alternativ medicin och till de olika behandlingsformer som finns.

När det gäller kiropraktorerna – som jag håller mig till i dag, eftersom det är detta som betänkandet handlar om – är att märka att det finns en stor grupp kiropraktorer, och utbildningen är mycket olika. Det finns allt från mycket dålig utbildning till kvalificerad utbildning, som just gruppen Dr's of Chiropractic har. Från patientens synpunkt och från säkerhetssynpunkt har

vi för vår del ansett det viktigt att ge en form av varudeklaration när det gäller den här gruppen. Därför föreslår vi legitimation av dessa kiropraktorer. Detta tycker jag är avgörande i denna fråga.

Anf. 69 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan förstå alternativmedicinkommitténs utgångspunkter och också Aina Westins funderingar om att legitimering skulle vara en varudeklaration och så att säga ge patienterna vägledning när det gäller att avgöra vilka man skall gå till. Det vore bra om det fungerade på det sättet. Men nu är det tyvärr inte så.

Det är likadant för sjukgymnasterna. Tidigare har det funnits sjukgymnaster som har kallat sig för sjukgymnaster utan att vara legitimerade. Vidare har det också funnits en grupp legitimerade sjukgymnaster. Just detta faktum att det har funnits en grupp med samma yrkestitel men som har haft legitimation har gett legitimitet åt hela gruppen sjukgymnaster, oavsett utbildning. I stället för att underlätta för patienterna och visa vart de skulle vända sig har detta medfört att alla anses vara legitimerade av samhället. Jag tror att det kan bli samma sak med kiropraktorerna. Det är inte bara gruppen med den utländska examen som man ger legitimitet åt. Legitimitet ges åt alla som kallar sig kiropraktor.

Än en gång, Aina Westin, måste jag ta upp frågan om de alternativa behandlingsformerna. Det är möjligt att jag inte förstår det här, men jag måste fråga Aina Westin: Vad är det som är den alternativa behandlingsformen? Vad är det enligt Aina Westin som kiropraktorerna gör som inte redan finns inom den s.k. skolmedicinen? Och medan jag har ordet – jag frågade Aina Westin hur hon såg på kiropraktorernas taxor. Ni måste ändå ha haft några tankar på detta. Jag skulle vilja veta hur diskussionerna har gått. Anser man att kiropraktorerna skall ha samma taxor som sjukgymnasterna, eller har man tänkt sig någon annan taxa?

Talmannen anmälde att Aina Westin anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 70 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Jag är glad att det nu finns möjlighet till legitimation för gruppen Dr's of Chiropractic.

Utbildningen här i Sverige till naprapat med certifikat på Naprapatic School omfattar, som Per Stenmarck sade, fyra år eller 6 150 timmar. Även jag vill att vi skall utnyttja denna grupp.

Utbildningen som alltså är en universitetsutbildning motsvarar 160 poäng. Det är ju bara universitetsutbildning som ger poäng. Utbildningen är alltså fyraårig, och här kan man jämföra med tandläkarutbildningen som kräver fyra och ett halvt års studier. Inträdeskravet till naprapatutbildningen är genomgången gymnasieskola. Det måste vara en bra utbildning, och den måste vara lätt att kontrollera. Miljöpartiet de gröna vill att den här utbildningen skall ligga till grund för legitimering av naprapaterna i likhet med vad som gäller för andra vårdutbildningar som får legitimation.

Naprapaternas arbete är mycket uppskattat. LO har också i sin trygghets-

och fritidsförsäkring, TFF, inskrivit att man får lov att gå till en naprapat. Försäkringen betalar, men man måste ha en remiss från läkare. Man rekommenderas att gå till sin läkare för att få en sådan remiss om man har ont i t.ex. ryggen eller armen, dvs. något som naprapater kan klara av.

Vi har i utskottet haft till behandling 13 motioner som handlar om legitimation av naprapater och som väckts under det här riksmötet: tre från socialdemokraterna, tre från moderaterna, tre från centerpartiet, två från folkpartiet och två från miljöpartiet. Utskottet har varit enigt om att ha en stark skrivning, och vi avvaktar nu alternativmedicinutredningen. Därefter skall utskottet ta ställning till eventuell legitimering av naprapater.

Men miljöpartiet de gröna vill egentligen gå litet längre. Vi har en motion – So27 – där vi begär förslag om att de naprapater som har certifikat skall erhålla rätt till legitimation.

Jag tycker att Aina Westin har talat så varmt för alternativmedicinkommittén att jag låter bli att yrka bifall till vår motion, trots att jag egentligen hade begärt ordet för att göra just det. Men då vill jag att Aina Westin i gengäld med samma glöd arbetar för att naprapaterna skall få sin legitimation. Finns det möjlighet för naprapaterna, tror Aina Westin, att få legitimation, t.ex. inom ett år?

Anf. 71 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Ibland vet jag inte vad som händer från det att utskottet har justerat sitt betänkande till det att diskussionen äger rum i kammaren, Anita Stenberg. Efter justeringen av utskottets betänkande tyckte jag att vi alla kunde känna oss nöjda med de skrivningar som förelåg i betänkandet. Jag fick uppfattningen att alla utom vpk ställde sig bakom dem.

Anita Stenberg ställer nu, precis som Per Stenmarck, frågan till mig, när jag tror att naprapaterna kan bli legitimerade. Det är väl ändå inte er uppfattning att jag här i kammaren skall kunna tala om att naprapaterna skall bli legitimerade från och med det och det datumet? Jag har ju uttryckligen sagt att alternativmedicinkommittén kommer med sitt huvudbetänkande i höst. Där finns avsnittet om naprapaterna med. Därefter får vi se. Men det föreligger ju starka skrivningar från utskottet på den här punkten, och de måste följa med till regeringen, eftersom vi ger regeringen det här till känna. Mer kan jag inte säga i dag, Anita Stenberg.

Anf. 72 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Tack, jag tror på Aina Westins glöd!

Anf. 73 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Debatten här i kväll kan möjligen ge intryck av att det råder mycket delade meningar i utskottet. Men som flera talare har påpekat är utskottet i stora drag enigt. Jag vill här bara instämma i grunddragen i de synpunkter som framförts av både Per Stenmarck och Aina Westin.

Vpk har valt att ställa sig utanför det här förslaget. Det är naturligtvis inte så vanligt att vi från vpk:s sida får höra att vi måste besinna oss, att vi inte får förlå oss, att vi måste ta saker och ting under moget övervägande, att vi inte skall rusa i väg med partiella reformer, osv. Samhällsutvecklingen får, enligt vpk, inte gå för fort – den här gången.

Det är inte det som vi vanligen hör från den kanten. Jag har grubblat en del på vad det kan bero på att vpk just nu önskar att utvecklingen skall ta lång tid, ske i stora sammanhang och inte gå för fort. Jag tycker debatten har givit svar på den frågan: Vpk vill ha en samlad bedömning på ett senare stadium.

Vid den samlade bedömningen kommer Gudrun Schyman att rösta för legitimation för all alternativmedicin och Margó Ingvardsson att rösta mot legitimation för all alternativmedicin. Så har jag uppfattat de besked vi har fått från vpk i kväll.

Anf. 74 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Herr talman! Vi skall väl inte tvista om Daniel Tarschys uppfattningsförmåga – så pass väl känner vi varandra att vi vet ungefär var vi har varandra i det avseendet.

Visst vill vi gärna skynda på utvecklingen i många avseenden, men man skall inte heller springa för fort, och man skall inte snubbla på vägen. Det som vi har begärt i vår reservation har ju nästan alla utom Daniel Tarschys nu talat för, nämligen att det skulle behövas en samlad bedömning och ett rejält underlag, så att man verkligen kan göra en riktig bedömning av hela området. Moderaterna har talat ivrigt för det, och miljöpartiet har också tyckt att man borde ta ett samlat grepp på det hela, så vi är långt ifrån ensamma om att vilja förändringar men på ett sådant sätt att resultatet blir bra.

Anf. 75 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag tycker inte att alla har talat för att vi skall göra den samlade bedömningen till förmån för alternativmedicinen – jag tycker att jag hör helt andra synpunkter när jag lyssnar på Margó Ingvardsson.

Låt mig slutligen till Margó Ingvardsson säga att vi i folkpartiet i många avseenden kan ställa oss bakom den kritik hon framför när det gäller sjukgymnasterna. De har ett besvärligt läge, och vi har från folkpartiets sida föreslagit att man skall undanröja en hel del av dragen i Dagmarsystemet och på den vägen se till att sjukgymnasterna får drägligare arbetsvillkor.

Anf. 76 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! Eftersom Daniel Tarschys absolut vill ha ett svar från mig också får jag försöka göra honom till viljes på den punkten.

Om Daniel Tarschys lyssnade på min argumentering hörde han att jag sade att jag tror att man – när man har gjort den totala översynen av det som ni kallar det alternativmedicinska området och om man också bedriver försöksverksamhet med en ordentlig utvärdering av de arbetsmetoderna – kommer fram till att den bästa lösningen på problemet med legitimation är att låta kiropraktorerna och naprapaterna söka legitimation som sjukgymnaster. Det är nämligen fler sjukgymnaster vi behöver! Vi skall inte splittra upp fysioterapin och införa fler yrkesgrupper som egentligen gör samma sak. Det var motiveringen till att jag stöder vpk:s reservation i det här betänkandet.

Socialstyrelsens framtida roll

Anf. 77 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Socialstyrelsen är en myndighet som har utsatts för många omorganisationer. Den som nu föreslås går i stora drag i samma riktning som tidigare reformer. Den syftar till att stärka socialstyrelsens roll som utvärderande och uppföljande organ både i hälso- och sjukvården och i socialtjänsten.

Det förslag som regeringen har framlagt har en hel del förtjänstfulla drag, medan några förslag enligt folkpartiets uppfattning är mindre väl övervägda.

Vi tycker att det är bra att det införs en regional organisation för att bättre följa utvecklingen inom hälso- och sjukvården. Det förslaget tillstyrker folkpartiet.

Vi tycker det är synd att regeringen inte velat tillgodose ett gammalt önskemål från folkpartiets sida om att ge en starkare och självständig ställning åt arbetet för en bättre folkhälsa. I Sverige har vi i dag en splittrad organisation på folkhälsoområdet. Många myndigheter är inblandade i arbetet, men de har inte en tillräckligt stor slagkraft, eftersom resurserna är splittrade. Det hade varit klokt om regeringen, i likhet med folkpartiet, velat sammanföra socialstyrelsens resurser för denna funktion med resurser från annat håll för att återskapa ett institut för folkhälsa.

Socialministern skriver i propositionen att man vill ge mindre vikt åt enskilda ärenden. Detta skall ske för att man skall kunna ge ett ökat utrymme åt övergripande frågor. Den ambitionen är från flera olika synpunkter begriplig, men vi från folkpartiet menar att regeringen först borde gå igenom de olika områdena för att se vilka konsekvenserna blir för enskilda människor innan man begär att riksdagen skall acceptera en sådan princip. Det är inte av okynne som människor vänder sig till socialstyrelsen med klagomål. Den prövning som socialstyrelsen gör fyller en viktig rättssäkerhetsfunktion. Vi menar att det hade varit naturligt om regeringen på område efter område undersökt hur rättssäkerheten kan tryggas och därefter kommit till riksdagen och begärt ett godkännande av de förändringar man vill genomföra. Nu går regeringen den andra vägen och begär först riksdagens principiella godkännande, och sedan skall en undersökning på de olika områdena genomföras. Folkpartiet föreslår i reservation 5 att riksdagen bör ge regeringen till känna att socialstyrelsens roll som garant för rättssäkerhet inom socialtjänst och hälso- och sjukvård skall bevaras och stärkas.

Vi i folkpartiet är också bekymrade över att de drogpolitiska frågorna inte beaktats tillräckligt i förslaget till omorganisation. De kommer att hanteras inom en enhet som också har andra funktioner. Vi menar att det behövs en markering från riksdagens sida för att dessa viktiga uppgifter skall få en stark ställning.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till de reservationer som folkpartiet står bakom.

Anf. 78 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Vi satsar i Sverige mycket stora resurser på hälso- och sjukvård. Mätt i andel av den samlade produktionen är resurserna större än i de flesta andra länder. Mitt i allt detta uppvisar den svenska hälso- och sjukvården ändå stora brister. Svårt sjuka tvingas vänta länge på behandling. De flesta svenskar saknar en fast och etablerad kontakt med en egen läkare. Patienterna har liten eller ingen valfrihet alls.

Det framgår av hälso- och sjukvårdslagen att "målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen". Det krävs många åtgärder för att leva upp till denna målsättning och komma till rätta med dagens brister. En åtgärd är sannolikt att stärka den tillsynsfunktion som redan finns men som i dag har klara brister.

Regeringen föreslår i sin proposition vissa åtgärder. Med stor sannolikhet är de inte tillräckligt långtgående, även om de rör sig i rätt riktning. Därför har vi moderater – i motioner och i ett antal reservationer till dagens betänkande – föreslagit olika förstärkningar. Det framgår av propositions-
texten att socialstyrelsen i första hand skall inrikta sitt arbete på tillsyn av den verksamhet som bedrivs inom den sociala sektorn. Vid sidan om detta skall socialstyrelsen även öva tillsyn över hälso- och sjukvården. För att förstärka denna uppgift föreslår regeringen att det inrättas regionala tillsynsenheter på sex orter i landet. Dessa enheter skall, säger man, utgöra en del av socialstyrelsen. Vidare skall socialstyrelsens nuvarande läkemedelsavdelning ombildas till en fristående myndighet för bl.a. läkemedelskontroll.

Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning skall få en mer fristående ställning i förhållande till socialstyrelsen. Rådet för alkohol- och narkotikapolitiska frågor, det s.k. AN-rådet, föreslås bli inordnat i socialstyrelsen såsom ett rådgivande organ i alkohol- och narkotikafrågor.

I motioner har vi moderater visat att uppgifterna på den centrala verksamheten bör renodlas. Tillsyn, kunskapsutveckling och kunskapsförmedling bör vara huvudsakliga uppgifter. Den nödvändiga uppföljningen och utvärderingen bör göras gentemot av statsmakterna uppställda och preciserade mål. Därför välkomnar vi också propositionens uttalanden om att styrelsen i ökad utsträckning skall fylla en expertfunktion i förhållande till regeringen.

I flera sammanhang har vi tidigare kritiserat att regeringen genom olika ad hoc-organ minskat socialstyrelsens uppgift att vara just en expertmyndighet. Det är också positivt att regeringen avser att föreslå att socialstyrelsens läkemedelsavdelning ombildas till en fristående myndighet för bl.a. läkemedelskontroll och att en särskild proposition är att förvänta i detta ärende.

Regeringen har därmed, som vi ser det, gått en bit på vägen för att få en bättre och effektivare kontroll- och tillsynsfunktion än i dag. Därmed borde regeringen också ha tagit steget fullt ut och föreslagit en uppdelning av styrelsen i en medicinal- och en socialstyrelse, vilket vi moderater länge föreslagit.

Det är angeläget att den medicinska kompetensen prioriteras och återupp-
rättas och att hälso- och sjukvården byggs på medicinsk vetenskap och beprövad erfarenhet. Med tanke på den snabba medicinska och medicinsk-
tekniska utvecklingen är behovet av en särskild medicinalstyrelse förmodli-

gen större nu än när socialstyrelsen för 20 år sedan övertog den dåvarande medicinalstyrelsens uppgifter. Ett speciellt skäl till detta är också nödvändigheten av en bättre organisation för hälso- och sjukvården i krig. Jag tror att man i dag kan konstatera att det var fel att slå ihop medicinalstyrelsen och socialstyrelsen till ett verk. Det vore ett ännu större fel att inte göra något åt det.

Från moderat håll har vi länge kritiserat fördelningen av tillsynsuppgifterna mellan socialstyrelsen, länsstyrelserna och landstingskommunerna. Landstingen har t.ex. själva fått utöva tillsyn över sina egna institutioner, och tillsynen över förskrivningen av bl.a. läkemedel har fungerat bristfälligt sedan länsläkarorganisationen upphörde.

De sex regionala tillsynsenheter som nu föreslås i propositionen, med tillgång till medicinsk, odontologisk och juridisk kompetens, är ett steg i rätt riktning. Men ett återinrättande av en länsläkarorganisation på det medicinska området skulle odiskutabelt bli effektivare.

Denna organisation upphörde efter ett riksdagsbeslut. Länsläkarorganisationen hade då – och skulle nu också få – som främsta funktion den regionala tillsynen över hälso- och sjukvården. Möjligheten att utöva en mjuk tillsyn över den enskilda vården skulle inte minst vara utomordentligt betydelsefull. Dessutom låg ett antal andra viktiga uppgifter på länsläkarorganisationen. De hade en viktig rådgivande och förebyggande funktion. Genom möjlighet till lokalkännedom och informella kontakter kunde tendenser till missförhållanden fångas upp på ett tidigt stadium. Det finns därför all anledning att återigen åtminstone börja diskutera frågan om att införa någon form av länsläkarorganisation.

Jag ber, herr talman, med det anförda att få yrka bifall till reservationerna 1, 4 och 8 fogade till betänkandet.

Anf. 79 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Socialstyrelsen måste sägas vara ett mycket viktigt organ när det gäller att utveckla, utvärdera och ha tillsyn över hela det omfattande område som den sociala sektorn utgör. Därför är det självfallet viktigt att verksamheten har en organisation och en inriktning som tillgodoser hela samhällets intresse i sammanhanget.

När regeringen nu föreslår en omorganisation som är så omfattande som är fallet anses vi från centerpartiet att det sker på ett alldeles för magert beslutsunderlag. Vi menar att förslaget skulle ha föregåtts av en ordentlig utredning med parlamentarisk medverkan, där också Kommunförbundet och Landstingsförbundet funnits med. Här har det endast varit fråga om en mycket begränsad arbetsgrupp bestående av några få ledande tjänstemän från socialstyrelsen och några från departementet. Med det arbetssättet kan det sägas att man tagit till vara intresset av socialstyrelsen skall utgöra en regeringens förlängda arm, men man riskerar i stället att missa andra viktiga uppgifter som verket måste ha. Riksdagen bereds nu visserligen möjlighet att yttra sig över förslaget men, som jag redan sagt, på ett underlag som inte tillåter en bedömning av hur verksamheten efter omorganisationen kan komma att fungera.

Det är ju heller inte bara statsmakterna som har ett intresse av en väl

fungerande socialstyrelse. Också kommuner och landsting har krav och förväntningar på verket. Det är ju att hoppas att socialstyrelsen även i framtiden skall ha en ledande roll när det gäller utvecklingsarbete, när det gäller att ta fram underlag för verksamhetsplanering m.m.

Under utredningsarbetets gång har, enligt vad som framgår av propositionen, kommuner, landsting och en del fackliga organ informerats om gruppens överväganden och förslag. Det tycks däremot inte ha förekommit någon som helst dialog i sammanhanget.

Utskottet delar till stor del vår kritik. Det sägs nämligen med anledning av Karin Israelssons motion:

”Utskottet delar så till vida motionärens uppfattning att vid beredningen av frågan om en betydelsefull förändring av organisation och inriktning av ett stort centralt ämbetsverk, bör berörda myndigheter och organisationer ges tillfälle att yttra sig. Så har inte skett i detta fall.”

Det medges i betänkandet också att det kan vara motiverat med parlamentarisk medverkan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 3, vilket är vårt huvudyrkande. För den händelse att detta yrkande inte skulle vinna riksdagens bifall, vilket det tydligen finns en viss risk för, har vi i andra hand synpunkter på den modell som är föreslagen.

Det finns ju en lång rad förslag och tankegångar som ännu inte är färdiga men som det kan finnas anledning att kommentera. De reser också flera frågetecken, bl.a. beroende på att underlaget är tunt.

En sådan fråga är i vad mån tillsynsfunktionen för hälso- och sjukvården kan komma att fungera bättre med den organisation som nu föreslås och som innebär att regionala enheter skall tillskapas. Vi har tidigare från centern liksom moderaterna varit inne på att man borde pröva, om det inte finns anledning att återgå till länsläkarorganisationen. Vi har dock i det här läget valt att inte reservera oss, eftersom vi menar att den nya organisationen, om den genomförs, bör ges en chans. Vi tror att man bör kunna uppnå vissa fördelar med en decentraliserad organisation av den typ som det här kan bli fråga om.

En fråga där det skulle vara intressant att veta litet mer om vad som är avsikten bakom orden gäller den verksamhet som är inriktad på barn och ungdomar. Det sägs i propositionen att socialstyrelsens verksamhet på det här området bör intensifieras, och det är ju bra. Frågan är bara hur det skall göras. Det får inte, menar jag, ske på andra fungerande organs bekostnad. Det behövs så väl fler vältrimmade aktörer i det här arbetet.

Det sägs i klartext i propositionen inte något annat än att de organ som utför uppgifter på det här området skall fungera på detta sätt också i fortsättningen. Det framhålls att det måste till en ökad samordning och ett ökat samarbete mellan dessa organ. Det är socialstyrelsen som skall ha initiativ och den ledande rollen i detta sammanhang.

Man får dock en känsla av att organ som exempelvis statens ungdomsråd efter hand kan komma att få en mer underordnad roll i förhållande till socialstyrelsen än vad som är fallet i dag. Det fanns ju liknande tankegångar vad gällde barnmiljörådet, där sedan förslaget blev att rådet skulle slukas av socialstyrelsen. Till det sade riksdagen dess bättre nej. Även om de här båda

organen inte är helt jämförbara kan jag se vissa paralleller, och jag menar att det finns skäl att redan nu komma med ett varnande ord, innan det har gått så långt som blev fallet med barnmiljörådet.

Det är angeläget att statens ungdomsråd får behålla sin fristående ställning. Jag tror att det är en förutsättning för att det skall kunna fortsätta med sitt arbete på ett meningsfullt sätt.

Till sist vill jag ta upp den fråga som behandlas i reservation nr 7 och som gäller det arbete som riktar sig mot alkohol- och narkotikamissbruket. Vi har från centern vid flera tillfällen under senare år riktat kritik mot regeringen på det här området. Vi har menat att det varit en tämligen tam politik, att man inte har varit särskilt offensiv och att man har tappat mark inte minst på det alkoholpolitiska området.

Man har ju också i propositionen erkänt att de modeller som man har prövat, t.ex. AN-rådet, inte har varit särskilt lyckade. Jag håller dock med regeringen om att det förmodligen rätt oklarhet om ansvarsförhållandena och att det säkerligen också saknats resurser för att göra organet effektivt. Nu borde man dock ha chansen att ge dessa frågor en mer framträdande roll genom att tillskapa en bestämd enhet inom socialstyrelsen, som uteslutande har till uppgift att handlägga de förebyggande insatserna inom drogpolitiken.

Jag tror att detta skulle vara riktigt, inte minst mot bakgrund av att det ofta framförts kritik mot att alkohol- och missbruksfrågorna i allmänhet numera, sedan nykterhetsnämnderna försvann, är lägre prioriterade ute i kommunerna. Men skulle man få till stånd en sådan enhet som föreslås i reservation nr 7, skulle det kunna bli en signal till kommunerna att föra upp dessa frågor på ett högre plan, så att de där kan möta ett ökat intresse, något som såvitt vi i dag kan se är alldeles nödvändigt.

Med detta, herr talman, ber jag än en gång att få yrka bifall till reservationerna nr 3 och 7 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 80 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Det är viktigt att man tar vara på den vårdkapacitet som finns inom alternativ medicin. Självfallet skall det ställas krav på god kvalitet inom denna vårdform, på samma sätt som vi måste ställa krav på den s.k. skolmedicinen.

I modern tid har det från början varit munkarna som stått för den medicinska behandlingen. Den själsliga behandlingen fick patienten på köpet på den tiden.

I dag bedrivs vården med skolmedicin och piller, men det räcker inte alltid. Inom alternativ vård finns förebyggande vård och även andra vårdformer att hämta. På kontinenten finns en förståelse för alternativ vård som vi har tappat bort här hemma. Vi behöver den vårdformen som komplettering till skolmedicinen.

Därför vill jag yrka bifall till miljöpartimotionen So547 angående socialstyrelsens kompetens i fråga om alternativ medicin. I motionen yrkas att en företrädare för den alternativa medicinen skall ingå i socialstyrelsens styrelse.

I en annan motion, som inte behandlas i dag, yrkar vi på en professur i alternativ medicin. Det är också mycket viktigt.

För övrigt yrkar jag bifall till de motioner som nämns i reservation 7 angående socialstyrelsens organisation för de drogpolitiska frågorna, nämligen So29 yrkande 4, So35 samt So326 yrkande 2.

Anf. 81 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Förslaget till ny organisation för socialstyrelsen skall ses som ett led i det arbete som pågår att modernisera vår statsförvaltning. Det arbetet tar sikte på att ange tydliga mål för våra myndigheter, att se till att myndigheterna inte skickar ut för mycket detaljföreskrifter gentemot kommuner och landsting och att regeringen heiler inte i detalj skall lägga sig i myndigheternas sätt att sköta sina uppgifter.

En annan viktig reformering gäller att myndigheterna blir bättre på att följa upp och revidera de välfärdspolitiska målen. Diskussionen här i riksdagen har många gånger pekat på bristen på uppföljning i ett läge där vi alltmer arbetar med ramlagstiftning.

Jag vill på en punkt ta upp en missuppfattning som har kommit fram i debatten om socialstyrelsens nya organisation. Man har nämligen sagt att socialstyrelsens självständighet kommer att inskränkas med det här förslaget. Det är inte på det sättet. De bestämmelser i regeringsformen som reglerar förhållandet mellan statsmakterna och myndigheterna gäller också för socialstyrelsen och för socialstyrelsens framtida organisation.

Det finns i dag glädjande nog en bred uppslutning kring förslaget att stärka socialstyrelsens ställning. Det gäller inte minst förslaget att stärka den medicinska professionens ställning men också att socialstyrelsen skall bli bättre i arbetet på det sociala området, bl.a. när det gäller alkohol- och narkotikafrågorna.

Den kritik som riktades mot socialstyrelsen under 70-talet kom främst från kommuner och landsting. Man tyckte helt enkelt att socialstyrelsen petade för mycket i detaljer på områden där kommuner och landsting själva hade kompetens och kunnande. Det var en kritik som för övrigt riktades mot andra ämbetsverk som låg kvar med detaljstyrning i ett läge där man själv hade byggt upp kunnande och kompetens ute i landet.

Nu får socialstyrelsen en roll som bättre stämmer med dagens arbetsfördelning mellan stat och kommun, en arbetsfördelning som ju kännetecknas av att kommunerna ges ökad frihet, samtidigt som staten ställer krav på att kunna följa upp hur kommuner och landsting sköter frågorna. Därför blir nu uppgiften för socialstyrelsen att utveckla sin expertroll, att utveckla modernare tillsyn på både det sociala och det medicinska området, och den processen underlättas av att antalet individärenden minskar och i flera fall decentraliseras till regional nivå.

Socialutskottet tycker att det är en bra viljeinriktning för socialstyrelsen. De sociala frågorna och sjukvårdsfrågorna behöver fördjupad kunskap.

Jag vill, herr talman, här peka på en sak. Kammardebatterna kring den sociala välfärdspolitiken har ofta varit alltför generella i den meningen att man t.ex. pekar på brister i sjukvården i Stockholmsområdet, och plötsligt blir det samma brist i alla landsting och alla sjukvårdsområden. Man pekar på bristen på barnomsorg i storstadsområdena, och plötsligt blir det ungefär samma brist i samtliga 284 kommuner. Jag tror inte att det är på det sättet.

En av orsakerna till att vi för en för ytlig diskussion tror jag är brist på relevant statistik. Vi skulle behöva bättre statistik för att fördjupa den välfärdspolitiska diskussionen här i riksdagen.

Till sist, herr talman, ett par kommentarer till reservationerna. Per Stenmarck och moderaterna argumenterar för att man skall återinrätta den gamla medicinalstyrelsen. Nu är ju det förslag som riksdagen skall ta ställning inriktat på att stärka den medicinska kompetensen och professionen, och utskottet har därför svårt att se att det gamla kravet i det här läget skulle ha så stor relevans. Dessutom är det, som Per Stenmarck vet, ett problem att klart skilja mellan social och medicinsk verksamhet. Av det skälet kan det vara en poäng att ha den sociala och medicinska verksamheten under samma tak.

Per Stenmarck och moderaterna reserverar sig också för att återinföra tidigare länsläkarorganisation. I propositionen föreslås nu en bättre tillsyn genom de regionala tillsynsenheterna, och det tycker jag stämmer med vad jag förstår att moderaterna är ute efter. Jag vill till Per Stenmarck också säga att det är lätt att så här i efterhand glömma bort de brister som faktiskt fanns hos den gamla länsläkarorganisationen och som var skälet till att vi fick en diskussion och ett beslut om förändring.

Folkpartiet, centern och miljöpartiet är litet rädda för att de drogpolitiska frågorna inte skall få en tillräckligt stark ställning i den nya organisationen. Det är inte så lätt att på förhand kunna veta vad enskildheter i ett större organisationsförslag kommer att leda till, men syftet med organisationsförändringen, Daniel Tarschys, är ju att greppet om de drogpolitiska frågorna skall stärkas. Det har man ju sagt. Sedan kan det då tyckas att förslaget om hur det skall gå till är bättre eller sämre, men det är syftet. Utskottet säger också att det drogpolitiska arbetet måste få en både renodlad och stark ställning i den nya organisationen.

Allra sist till Rosa Östh: Jag har också fått frågan från företrädare för statens ungdomsråd, om propositionen innehåller förslag om förändrad ställning eller status för statens ungdomsråd. Jag har själv tittat på det och kan inte finna att det finns fog för att anse det. Vad propositionen säger är att man hoppas på att det skall bli ett bättre samarbete men att man inte ändrar statusen för statens ungdomsråd.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 82 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag tror inte att Bo Holmberg och jag har olika uppfattningar om socialstyrelsens ställning i förhållande till regeringen, men jag vill påminna om att det är inte så förfärligt länge sedan vi hade en socialminister som betecknade socialstyrelsen som sin stabsmyndighet. Det språkbruket förekom ett tag, men det har lyckligtvis försvunnit från propositionen och från det material som ligger till grund för propositionen, och det uppfattar jag som en tillnyktring från regeringens sida i synen på socialstyrelsen.

Det är viktigt att socialstyrelsen inte bara är ett redskap för regeringen, vilket den måste vara, utan också en stark och oberoende expertmyndighet som fyller en roll i förhållande till andra organisationer och organ i samhället, inte minst i förhållande till enskilda individer.

Jag kan också instämma i det Bo Holmberg säger om ramlagstiftning. Vi har ju valt att på det här området använda oss av breda ramlagar, och det ställer då mycket stora krav på utvärdering och uppföljning från myndigheternas och från riksdagens sida.

När vi antog socialtjänstlagen för åtta nio år sedan sade riksdagen att vi skulle ha en parlamentarisk utredning som följde upp tillämpningen av den lagen. En sådan, socialberedningen, inrättades också, men den lades ner innan den var färdig med sitt uppdrag, och i dag har vi inget parlamentariskt organ eller någon utredning som följer upp socialtjänstlagen. Jag tycker det är på tiden att vi förverkligar det som riksdagen beslöt när socialtjänstlagen antogs och att vi nu får en ordentlig översyn av socialtjänstlagen. Tyvärr har socialdemokraterna tidigare i vår avslagit motionsyrkanden i den riktningen. Jag hoppas att man skall tänka om på den punkten och acceptera att vi följer den logik som ligger i en ramlag, nämligen att det också då måste ske en uppföljning och utvärdering, inte bara inom ämbetsverket och den administrativa sfären, utan också i den politiska sfären under medverkan av parlamentariker.

Till slut: Man kan tycka bättre eller sämre om regeringens behandling av de drogpolitiska frågorna. Jag tycker sämre om regeringens behandling av de drogpolitiska frågorna. Jag menar att man gett dem otillräcklig tyngd och vikt genom att lägga in dem som en av flera ingredienser i en av de nio enheterna i socialstyrelsen. Jag tycker det hade varit angeläget att ge dem en större institutionell tyngd genom att ge dem en självständig ställning.

Jag uppfattar dock Bo Holmberg så att han och socialdemokraterna i riksdagen vill medverka till att dessa frågor verkligen får en stark ställning i den nya socialstyrelsen. Den inställningen välkomnar jag.

Anf. 83 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Jag lade framför allt märke till tre ord som Bo Holmberg sade när han kommenterade det moderata förslaget att återinrätta medicinalstyrelsen. I "det här läget" är det inte aktuellt, sade Bo Holmberg. Jag tolkar det som att han därmed inte vill stänga dörren definitivt i denna fråga.

När regeringen nu föreslår en rad förändringar gör man det för att man är missnöjd med en hel del i dagens situation. Annars hade man inte behövt föreslå några förändringar över huvud taget. När man ändå föreslår en rad åtgärder, i vissa fall tämligen långtgående, varför då inte ta steget fullt ut? Dela upp socialstyrelsen i en socialstyrelse och en medicinalstyrelse! Då skulle man få ett verkligt expertorgan på det medicinska och medicinsktekniska området. Med alla de diskussioner vi kommer att få på detta område i framtiden tror jag det vore av utomordentligt stort värde att vi hade ett expertorgan som enbart sysslade med detta, även om jag också kan se vissa förtjänster i en viss samordning med den sociala sidan.

Min fråga till Bo Holmberg blir därför: Skulle man inte lättare kunna leva upp till det som också Bo Holmberg talar om som mycket viktigt, om man genomförde den uppdelning som vi moderater har föreslagit?

menar jag att man med detta förslag lägger en mycket god grund för att socialstyrelsen skall kunna utveckla den medicinska professionen på ett sätt som jag förstår att också moderaterna är ute efter, utan att slå sönder de möjligheter och fördelar som trots allt ligger i att kunna se dessa olika saker tillsammans.

Vi politiker får ju kritik mot oss att vara så sektoriserade. Vi ser inte helheten när det gäller de områden som berör människorna djupt, nämligen socialfrågor och hälsovårdsfrågor.

Till Rosa Östh vill jag säga att det är väl sent att begära parlamentarisk medverkan när organisationsförslaget redan föreligger. Jag tycker också att man skall ha med parlamentariker i stora och viktiga utredningar. Men taget har ju gått. Jag tycker att riksdagen har ett så pass bra underlag för sitt ställningstagande att vi inte behöver veva filmen tillbaka. Jag tror att den organisation som nu fastställs för socialstyrelsen skall ge en bra utveckling i framtiden.

Anf. 86 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Jag tror att Bo Holmberg inledningsvis sade ungefär att det är glädjande att man nu vill stärka den medicinska professionens ställning.

Om man nu vill prioritera den medicinska och den medicinsk-tekniska kompetensen, varför skulle man då motsätta sig ett förslag som rimligtvis innebär en förbättring i detta hänseende?

Jag respekterar naturligtvis den linje som socialdemokraterna och Bo Holmberg har valt. Jag kan bara uttrycka förhoppningar om att detta verkligen skall fungera.

I sitt inledningsanförande tog Bo Holmberg också upp frågan om en länsläkarorganisation. Jag vill först och främst understryka att det jag och vi moderater har talat om är någon form av länsläkarorganisation – inte nödvändigtvis precis samma modell som en gång i tiden avskaffades av riksdagen. Den hade sina brister, och vi skall naturligtvis se till att de inte kvarstår.

Det finns två områden som jag vill peka på, där en modern länsläkarorganisation skulle kunna spela en betydande roll. Det ena området gäller åldringsvården, där vi står inför en tid med nya satsningar, ett ökat ansvar för kommunerna och ett ansvarstagande av nytt slag. Jag tror att det är väldigt viktigt att detta ligger så nära de ansvariga som möjligt. Jag är helt övertygad om att en länsläkarorganisation på många sätt skulle kunna spela en betydligt viktigare roll än sex regionala organ.

Det andra området avser tillsynen över den enskilt bedrivna vården, som ofta utövas av en ensam läkare. En dialog med en länsläkare skulle i många fall kunna vara utomordentligt bra. Ju närmare kontakten i fråga ligger, desto bättre tror jag att det är. Jag är övertygad om att en länsläkare skulle kunna göra ett utomordentligt bra arbete även på detta område.

Jag vill avsluta med att fråga Bo Holmberg: På vilket sätt anser socialdemokraterna att den regionala och lokala kontrollfunktionen kommer att fungera bättre med de sex regionala tillsynsenheterna än med den återgång till någon form av en länsläkarorganisation, som vi moderater har föreslagit?

Anf. 87 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det är bedrövligt att höra att socialdemokraterna fortfarande sätter klackarna i backen inför kravet på en genomgripande parlamentarisk översyn av socialtjänstlagen. Denna lag har nu varit i kraft under åtta år. Vi vet att den på en mängd punkter inte alls har kunnat tillämpas i realiteten enligt de ursprungliga intentionerna. Vi vet att det finns problem som är mycket svåra att bemästra inom missbrukarvården och inom äldre vården. Vi vet att man när det gäller vård av ungdomar står inför enorma problem och att det inte finns resurser att ta hand om många av de svårt missanpassade ungdomar som behöver hjälp. Vi vet att helhetsprincipen, som är en viktig grundval för socialtjänstlagen, har fungerat väl på en del håll, men sämre på andra. Det har rests problem kring hur stark specialisering man behöver inom socialtjänsten. Vi vet också att socialhjälpnormerna livligt har diskuterats. Det finns behov av att se över vilka villkor som skall gälla för beviljande av socialhjälp. Detta är bara en liten del av provkartan över problem som har dykt upp inom socialtjänsten.

Det är alldeles uppenbart att vi borde få till stånd den parlamentariska utvärdering som riksdagen beslutade om när lagen antogs, och som det i flera socialdemokratiska propositioner därefter – varav jag tror att åtminstone någon är underskriven av Bo Holmberg – har uttalats att man bör genomföra när det är fråga om ramlagar.

Följ era egna principer, och framför allt: bekymra er för de problem som finns inom socialtjänsten! Medverka till att vi får en rejäl parlamentarisk översyn av denna lag! Det är de som arbetar inom socialtjänsten och de som har problem värda.

Anf. 88 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Jag vill mycket kort till Daniel Tarschys säga att visst finns omsorgen när det gäller att socialtjänstlagen skall fungera på ett bra sätt och i fråga om att man skall följa upp den och se till att lagens intentioner skall kunna fullföljas. Vi får kanske återkomma ytterligare till de frågor som jag tog upp till diskussion. Daniel Tarschys kommenterade dem inte, men jag anser att dessa frågor är angelägna för att lösa problemen med socialtjänstlagen och andra ramlagar. Riksdagen och regeringen behöver veta om de politiska mål som man beslutat om verkligen uppfyllts.

Min erfarenhet är att organisationens betydelse tenderar att underskattas. Vi tror att om det fattas bra och viktiga beslut i Sveriges riksdag, så genomförs de på ett mycket bra sätt och kommer medborgarna till del. Men det finns många stora och små brister inom förvaltningen som bidrar till att det inte förhåller sig på det sättet. Då måste vi få bra styrinstrument och en uppföljning av det hela, vilket jag anser vara en viktig förutsättning för att man skall kunna komma framåt när det gäller dessa utvärderingar.

Till Per Stenmarck vill jag säga att jag är förvånad över att ni moderater hyser så stor tilltro till att återuppväcka länsläkarorganisationen. När Per Stenmarck säger att det inte är fråga om den gamla organisationen, hälsar jag denna tillnyktring med tillfredsställelse. Vad är det då för skillnad med att bygga upp en tillsyn av det här slaget? Jag menar att den organisation som vi nu föreslår kommer att ge oss erfarenheter och goda möjligheter till en regional tillsyn.

När det gäller de områden som skall utvecklas inom äldreården, finns det ju en medicinsk kunskap i det avseendet på landstingssidan och även i samarbete mellan kommuner och landsting. Man bör akta sig för att säga att man på grund av att man inte litar på kommuner och landsting skall bygga upp en statlig organisation med läkare som är bättre än de kommunala och landstingskommunala läkarna. Med detta vill jag inte ha sagt att det inte är viktigt att göra en uppföljning av det hela. Men man får se till att avgränsningarna inte blir oklara.

Låt oss återkomma, Per Stenmarck, till denna diskussion när den nya organisationen har stabiliserats så, att vi kan se vad den kan stå för och vad den kan åstadkomma.

Anf. 89 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Skillnaden mellan vårt förslag om en länsläkarorganisation och den organisation som socialdemokraterna föreslår är att ert förslag rör sig om ett mycket begränsat antal personer som kommer att syssla med detta inom ett antal regionala organ. Vi föreslår ett stort antal länsläkare, och då får man en helt annan närhet till den enskilde läkaren eller till den enskilde patienten.

Det gläder mig emellertid att Bo Holmberg säger att vi skall skaffa oss erfarenhet av detta. Det är bra, och jag hoppas att det skall kunna leda fram till någonting i framtiden. Bo Holmberg säger också att vi får återkomma till denna diskussion när den nya organisationen har stabiliserats. Jag tror att jag kan leva att vi kommer att återkomma, liksom vi kommer att följa upp vad som kommer ut av detta beslut.

Som jag tidigare varit inne på är det uppenbarligen så, att regeringen inte är missnöjd enbart med den centrala kontrollen som i dag utövas. Man är också missnöjd med den kontrollverksamhet som bedrivs på både regional och lokal nivå. Ändå motsätter sig socialdemokraterna den form av en förbättring på den centrala nivån som jag är helt övertygad om att ett återinrättande av medicinalstyrelsen skulle innebära samt den form av förbättring på den lokala och regionala nivån som vi tror att en länsläkarorganisation också skulle komma att innebära.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

11 § Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid arbetsplenum tisdagen den 30 maj.

12 § Anmälades och bordlades

Motionerna

med anledning av skr. 1988/89:147 med redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten år 1988

1988/89:U7 av Lars Werner m.fl. (vpk)

1988/89:U8 av Ingela Mårtensson och Charlotte Branting (båda fp)

1988/89:U9 av Inger Schörling m.fl. (mp)

13 § Kammaren åtskildes kl. 20.57.

Prot. 1988/89:121
25 maj 1989

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Gunborg Apelgren

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Torsdagen den 25 maj

Förste vice talmannen 21
Andersson, Arne, i Ljung (m) 16, 26, 29, 30, 35, 36, 40, 43
Björk, Gunnar (c) 8
Brännström, Roland (s) 30, 35, 37, 52
Carlsson, Roine, försvarsminister 37, 42, 44
Ciszuk, Paul (mp) 27, 29, 41
De Geer, Lars (fp) 8
Ekman, Kerstin (fp) 18, 34, 36, 40, 43
Eliasson, Stina (c) 62
Evermo Palmerlund, Barbro (s) 57, 62
Frick, Carl (mp) 10, 13, 14
Holmberg, Bo (s) 86, 89, 91
Ingvardsson, Margó (vpk) 74, 77, 78, 80
Jennehag, Jan (vpk) 24, 26
Karlsson, Ingvar, i Bengtsfors (c) 21, 35, 41, 44, 52, 54
Kjörnsberg, Arne (s) 11, 13, 14
Körlof, Björn (m) 46, 61
Lindblad, Hans (fp) 49, 53, 54
Mikaclsson, Maggi (vpk) 8, 12, 14, 15
Petersson, Sven-Olof (c) 54
Schyman, Gudrun (vpk) 67, 69, 80
Stenberg, Anita (mp) 78, 79, 85
Stenmarck, Per (m) 66, 68, 69, 72, 73, 82, 88, 90, 92
Tarschys, Daniel (fp) 79, 80, 81, 87, 91
Tobisson, Lars (m) 6
Westin, Aina (s) 69, 72, 74, 76, 77, 79
Östh, Rosa (c) 83, 89